

PEDAGOGICKÁ FAKULTA JIHOČESKÉ UNIVERZITY
KATEDRA HUDEBNÍ VÝCHOVY

**MOŽNOSTI VYUŽITÍ DUCHOVNÍCH PÍSNÍ
V HODINÁCH HUDEBNÍ VÝCHOVY
NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Knihovna JU - PF

3115174575

Autor: Jana Komárková

Vedoucí práce: PhDr. Martin Horyna

České Budějovice 2006

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením PhDr. Martina Horyny.

K práci jsem použila literatury a pramenů, uvedených v seznamu.

V Českých Budějovicích dne 27. dubna 2006

Komárková Jana

Hlavní poděkování patří dr. Horynovi za jeho cenné rady, informace, zkušenosti a citlivý přístup při vedení této diplomové práce.

Také děkuji všem, kteří se podíleli na vyplňování dotazníků a byli ochotni sdělit mi své názory.

ANOTACE DIPLOMOVÉ PRÁCE

Tato diplomová práce se zabývá problematikou duchovní hudby a možností využití duchovních písní v hodinách hudební výchovy.

V úvodu jsou uvedeny základní pojmy související s touto problematikou.

Následující historický vývoj je zaměřen převážně na českou duchovní hudbu od nejstarších hudebních památek po současné skladby.

Pro lepší orientaci je zařazena stručná charakteristika církevního roku a také jednotlivá liturgická období.

Dále jsou rozebrány zpěvníky, ze kterých může učitel čerpat křesťanské písně a také zpěvníky používané na základních školách.

Diplomová práce je zakončena pohledem a srovnáním do současných základních škol v Čechách a na Moravě a některými názory učitelů a rodičů.

This Diploma Work contains religious music problem with its possibilities of the use during music lesson at the basic school.

In the Introduction there are defined basic conceptions, which connected with this problem.

In the historical development chapter there is emphasis on Czech spiritual music and its development from the oldest music treasures up to the present compositions.

For the better orientation there is introduced brief characteristic of the church year describes individual liturgical periods.

Next I introduce hymn-books form which teachers can get Christian songs and hymn-books which are using at the basic school.

My Diploma Work ends with a comparison of present at Moravian and Bohemian elementary state schools and some teacher's and parent's opinions.

OBSAH:

ÚVOD.....	7
-----------	---

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. <u>Základní pojmy</u>	9
2. <u>Historický vývoj duchovní hudby</u>	
2.1. Gregoriánský chorál.....	11
2.2. Nejstarší památky české hudby.....	15
2.3. Raný vícehlas.....	17
2.4. Duchovní hudba a píseň 15. a 16. století.....	19
2.5. Baroko.....	23
2.6. Klasicismus.....	28
2.7. Církevní hudba v 19. století a počátkem 20. století.....	33
2.8. Duchovní hudba 20. století.....	39
2.9. Rocková hudba s duchovní tematikou.....	41
3. <u>Období církevního roku a významné svátky</u>	
3.1. Liturgický rok.....	43
3.2. Doba adventní.....	45
3.3. Doba vánoční.....	46
3.4. Liturgické mezidobí.....	47
3.5. Doba postní.....	47
3.6. Doba velikonoční.....	49

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4. <u>Zpěvníky a kancionály</u>	
4.1. Hlaholík	50
4.2. Cantate	51
4.3. Hosana.....	52
4.4. Kancionály.....	56
4.5. Učebnice ZŠ.....	58

5. <u>Situace na základních školách</u>	62
6. <u>Úvod do problému průzkumu</u>	63
6.1. Cíle a hypotézy.....	64
6.2. Metodika průzkumu.....	64
6.3. Průběh průzkumu.....	65
6.4. Použité metody.....	65
7. <u>Zjištěné informace</u>	66
ZÁVĚR	72
POUŽITÁ LITERATURA	75
PŘÍLOHY	79

MOTTO:

„Námaze ulevuj zpěvem, nelibuj si v lenosti, zpívej a kráčeš. Děláš-li pokroky, znamená to, že kráčíš. Dělej však pokroky v dobrém, prospívej v pravé víře a v dobrém životě. Zpívej a kráčeš.“

Sv. Augustin

ÚVOD

Již od dětství jsem byla vedena ke kladnému vztahu k hudbě. Otec hrál na harmoniku a v hudebním souboru na klávesy. Pocházím z katolické rodiny, to znamená, že jsem se setkala i s hudbou duchovní.

Později jsem se v naší obci zapojovala do zpěvu v malém dětském chrámovém sboru. Souběžně jsem od sedmi let navštěvovala Základní uměleckou školu, kde jsem se věnovala hře na klavír. Zde jsem také získala první teoretické poznatky. Když mi později byla nabídnuta možnost hrát na varhany, využila jsem ji.

Ve dvanácti letech jsem se tedy stala začínající varhanicí v kostele Petra a Pavla ve Žďarci. Této činnosti se věnuji dodnes. Z této služby vyplývala nejen hra na varhany, ale později také odpovědnost za vedení místního sboru. Společnými silami jsme se přes hraní lehkých písniček doprovázených klávesami, akustickou kytarou a basovou kytarou dostali i ke kánonům, vícehlasým skladbám a dokonce i k Rybově České mši vánoční. I přes nelibost některých babiček nám činilo radost, když jsme zahlédli některého ministranta u oltáře, jak si při našem projevu radostně poklepává nohou. Důležitou hnací silou se pro nás také stala podpora našeho duchovního otce.

Mnoho lidí mne od této velké záliby zrazovalo, ale je pravdou, že tato poměrně náročná práce (zvláště pro mladého člověka bez zkušeností) mně později velmi pomohla při studiu specializace hudební výchovy, ať už na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy nebo zde na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity.

Dlouhou dobu jsem se zabývala myšlenkou, jak by se dala využít problematika duchovní hudby při práci s dětmi v hodinách hudební výchovy nebo při práci s dětským sborem. Z vlastní zkušenosti vím, že každého člověka oslovuje různá hudba, tak proč ne zrovna ta duchovní. A hlavně bychom měli dětem nabídnout všechny druhy hudby.

Na většině našich základních škol se této problematice z nejrůznějších důvodů i dnes mnoho učitelů brání. Mnohdy však bývá příčinou pouze malá informovanost o této problematice.

Cílem této diplomové práce je poukázat na nesporné kvality duchovní hudby, která má v naší zemi bohatou tradici a nepochybně by měla mít zastoupení ve vyučovacím procesu na základní škole.

Dále bych se chtěla zaměřit na názory učitelů a rodičů k této problematice, současné možnosti učitele ve smyslu výběru repertoáru a zpracování různých témat vázajícím se k jednotlivým obdobím církevního roku.

Práce by se mohla stát námětem pro práci učitele hudební výchovy ať už na prvním nebo druhém stupni základní školy, ale její část může také do značné míry posloužit studentům základních uměleckých škol se zaměřením na církevní hudbu a hru na varhany, které v poslední době začínají přibývat, jako materiál k získání základních informací o této problematice.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. ZÁKLADNÍ POJMY

Zpěv a hudba patří k prvkům náboženských obřadů všech kultů. Některé části obřadů vznikly jako zpěvy (např. chvalozpěvy) nebo jako instrumentální hudba (průvody, obřadní tance).

Charakteristiku liturgické a duchovní hudby v římskokatolické církvi podává Katechismus katolické církve (1995):

- Církevní hudební tradice představuje nedocenitelný poklad, který vyniká nad ostatní umělecké projevy především tím, že je to bohoslužebný zpěv spojený s liturgickými slavnostmi Staré smlouvy. „Kdo zpívá, dvakrát se modlí.“
- Zpěv a hudba vykonávají svou funkci znamení tím výrazněji, čím těsněji jsou spjaty s liturgickým děním, a to podle tří hlavních měřítek. Výrazná krása modlitby, jednomyslná účast shromáždění v určených chvílích a slavností řád obřadů. Tímto způsobem se podílejí zpěv a hudba na tom, k čemu směřují slova a liturgické úkony: k Boží oslavě a posvěcení věřících.
- Soulád znamení (zpěvu, hudby, slov a úkonů) je zde tím výraznější, čím více se vyjadřuje v kulturním bohatství, vlastním Božímu lidu, který slaví liturgii. Proto je třeba „lidový náboženský zpěv podporovat. Jde o to, aby při pobožnostech i přímo při „liturgických úkonech“, podle předpisů církve, „mohly znít hlasy věřících.“ Nicméně „texty určené pro církevní zpěv ať jsou v souladu s katolickou naukou a ať jsou vybírány především z Písma svatého a z liturgických textů.“¹

To jsou tedy požadavky na duchovní hudbu jako takovou a na zpěv žádané katechismem. Cílem katolické duchovní hudby je zvýšit důstojnost a slavnost liturgie a posílit mysl věřících.

¹ Katechismus katolické církve. 1. vydání, Zvon Praha 1995, str. 305.

Jak si ale hudbu s duchovní náplní definovat a rozdělit? Církevní latina používá termín **musica sacra**, doslovně přeloženo posvátná hudba. Německé slovo Kirchenmusik bylo do češtiny přeloženo jednak termínem chrámová hudba, ale také termínem církevní hudba. Na základě novějších dokumentů (např. Cikrle) je zavedena následující terminologie.

Liturgická hudba je ta, kterou se koná liturgie (mše, denní modlitba církve, svátosti, svátostiny). Jsou to zhudebněné liturgické texty, lidové duchovní písně a jejich instrumentální doprovody, přede hry, mezihry, dohry a podobně.

Náboženská hudba je ta, která byla inspirována náboženstvím – biblí, úctou k Bohu a svatým, liturgií, životem církve. Náboženská hudba má dvě větve:

- a) hudbu určenou pro provozování v kostele (zvláště pak varhanní skladby, či některá stará oratoria),
- b) hudbu určenou pro provozování mimo kostel (novější oratoria a kantáty na náboženská témata, sbory, písně a instrumentální skladby s náboženskou tematikou).

Duchovní hudba je shrnující termín, který obsahuje jak hudbu liturgickou, tak hudbu náboženskou.²

Již z tohoto rozdělení je zřejmá možnost využití duchovní hudby na základních školách církevních, ale i státních. Tato hudba může být interpretována během vyučování (s přihlédnutím ke svátkům, probíranému učivu či jiným vhodným příležitostem během školního roku) nebo při zájmových činnostech žáka ve školním sboru, instrumentálním pedagogickém procesu, v sólovém zpěvu podobně.

² Cikrle, K.: Liturgická hudba, Biskupství brněnské, Brno 1997, str. 3 – 4.

Předností duchovní hudby je mimo její formu také její hluboký obsah. Vztah mezi člověkem a Bohem, který je prohlubován zkušeností a pocity při interpretaci, pomůže dítěti nejenom při seberealizaci, ale i k správnému vývoji celkové osobnosti. Z pohledu učitele však musíme být opatrní, zásadně dětem nic nevnučovat a respektovat přání rodičů.

Pro pochopení problematiky je nezbytně nutné nastínit si stručně vývoj české duchovní hudby. Její proměnlivost, ale i proměnlivost požadavků kladených na ni během jejího historického vývoje, pomůže pozorovateli pochopit její přínos pro žáky a studenty hudebně vzdělávané v institucích církevních či státních, popřípadě soukromých. V jednotlivých obdobích úpadků a znovuzrození výuky a provozování duchovní hudby se zrcadlí také hudební útlum či úspěch naší hudby a stav vzdělávacích procesů v našich zemích.

2. HISTORICKÝ VÝVOJ DUCHOVNÍ HUDBY

2. 1. Gregoriánský chorál

Smolka (2001) uvádí, že středověk je dobou vzestupu křesťanské církve, ale i výrazného posunu v myšlenkách lidí a chápání duchovních a uměleckých hodnot. Zpěv se stal nedílnou složkou křesťanských bohoslužeb. Prvotní církevní zpěvy vycházejí z židovských bohoslužebných projevů. Postupem času však v bohoslužebných zpěvech zaujal prvenství gregoriánský chorál.

Gregoriánský chorál je latinský jednohlasý zpěv katolické církve, který má liturgický charakter. Proto bývá často označován za vlastní zpěv církve. Zpívala jej schola a v chrámu byl doprovázen hrou na varhany.³

Vyvinul se v prvních staletích po Kristu z židovských a řeckých zpěvů. Vycházel z hymnů (tzv. ambroziánský chorál), které byly básněmi o osmi slokách, psané na jednoduchý stále se opakující nápěv. Antifonický přednes (tj. rozdělení na dvě obdobné skupiny – chóry) byl později upraven na přednes responsoriální (to je jeden sólista a sbor).

³ http://cs.wikipedia.org/wiki/Gregori%C3%A1nsk%C3%BD_chor%C3%A1l.

Smolka (2001) uvádí ⁴: Vývoj chorálu, který se stal oficiálním hudebním projevem katolické církve, byl zpočátku spíše spontánní. Hovoří se například o galském, germánském chorálu. Zpěv vycházel z mluveného slova, text byl deklamován na jednom tónu. Později chorál využívá tzv. nápěvy sylabické (jeden tón připadá na jednu slabiku) a melismatické (více tónů připadá na jednu slabiku). Například při zpěvu slova ALLELUJA připadalo na vokalizaci jedné slabiky až třicet tónů.

Gregoriánský chorál je pojmenován po papeži Řehoři I. Velikém, jednom z největších reformátorů duchovní hudby té doby. Tento papež není tedy autorem chorálu. Jeho úsilím byly sebrány a zrevidovány všechny užívané zpěvy. Schválené, obecně platné, jsou obsaženy v Řehořově antifonáři.

Při svatopetrském chrámu působila a tradici střežila pěvecká tělesa, nazvaná Schola cantorum (Škola zpěváků). Schola sestávala ze 7 zpěváků, k zesílení sloužily dětské hlasy.

Zpěv chorálu byl od 7. století direktivně zaváděn v celé západní církvi. Pozoruhodné je to, že do této doby nebyl chorál ještě notován a šířil se pouze ústně. Touto cestou byl předáván především mnichy a vzdělaným klérem.

Nejstarší zápisy chorálu jsou datovány z 9. a 10. století. Nejedná se však o zápis notami, ale tzv. **neumami** (obrázek č. 1). Základními neumami byla virga = hůlka a punctum = bod. Jejich spojením vznikly ligatury: clivis nebo flexa = ohyb (dva tóny sestupné) a podatus nebo pes = noha (dva tóny stoupající). Dále pak scandicus a climacus (vzestupný a sestupný sled tří tónů) a torculus a porrectus (sled nižšího, vyššího a nižšího tónu a naopak).

Tyto značky se nadepisovaly většinou nad text, avšak neměli jen funkci znamének určujících pohyb melodie, ale určovaly také způsob přednesu (zesílení, zpomalení, zrychlení a podobně).⁵

⁴ Smolka, J.: Dějin hudby, TOGGA, Praha 2001

⁵ Michels, U. : Encyklopedický atlas hudby, Lidové noviny, Praha 2000, str. 186-187.

Obrázek č. 1

A Diastematizované a diastematizované neumy (St. Gallen a Akvitánsko)

B Neumy na Guidanových barevných linkách (Benevento)

C Neumy a písmena (Montpellier)

D Osm základních neum v různých podobách

	sarkitská	metská	soverot.	benevent.	akvitánská	kvadrat. n.	gotická n.
punctum	· (·)	·	·	·	·	·	·
virga	/ /	/	/	/	/ / /	/	/
podatus (post)	✓ ✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
civis (flexa)	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
scandicus	/ /	/	/	/	/	/	/
climacus	∧ /	∧	∧	∧	∧	∧	∧
forculus	∩ ∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
porrectus	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩

E Nejčastější neumy v sarkitské a kvadratické podobě

	sarkitská	kvadratická
pes subpunctus	✓	✓
porculus rouspinus	✓	✓
porrectus flexus	✓	✓
opponus	✓	✓
opthalmus	✓	✓
stoma	✓	✓
strophicus	✓	✓
oriscus	✓	✓
presonus	✓	✓
trigon	✓	✓
salicus	✓	✓
quiesma	✓	✓

Legenda:
 - jednoduché neumy (žluté)
 - složené neumy (oranžové)
 - inkrescentní neumy (zelené)
 - ornamentální neumy (modré)

Michels (2000) uvádí: podle místa vzniku těchto zápisů rozlišujeme neumy na:

- beneventské – Benevento, asi 50 km východně od Neapole
- akvitánské – jižní Francie
- metské – Metz (Metz) v Lotrinsku
- španělské – Toledo
- svatohavelské – klášter benediktinů ve sv. Havlu
- kvadratické – Sarum v Anglii.

Přesnější způsob zachycení intervalů umožňovala notová osnova, která byla zavedena asi v 11. století Quidem z Arezza (zemřel 1050). Nejprve se dvěma linkami – červenou pro tón F a žlutou pro tón c, později byly všechny linky černé, ale bylo nutné označit klíči F a c, později g¹.

Od konce 9. století se setkáváme s pojmem **tropování**. **Tropus** je název textu, který byl vkládán do určitého zpěvu proto, aby se melodie lépe zapamatovala. Vlastní tropování mělo podtrhnout význam svátku či slavnosti. Tropy se svým významem snažily přiblížit lidové interpretaci, ale nemůžeme je chápat jako jakousi degradaci gregoriánského chorálu, ale jako vývojový krok duchovního zpěvu.⁶

⁶ Michels, U. : Encyklopedický atlas hudby, Lidové noviny, Praha 2000.

Encyklopedický atlas hudby (2000) uvádí následující způsoby tropování ⁷:

- textace melismat (tropus je nový text podložený existujícím melismatem)
- nový text s novou melodií (souvisí s textem a melodií chorálu)
- ryze melodická interpolace (jako ozdoba je do chorálu vsunuto melisma).

Nejčastějším „tropovaným místem“ byla část před evangeliem, tzv. alelujový zpěv, ale také při opakování aleluja po žalmovém verši. Tento útvar dostal název **sekvence**. Smolka (2001) uvádí, že sekvence zpočátku vznikaly jako textový tropus aleluja, později byly vytvářeny nezávisle a užívaly charakteristickou hudební formu.⁸ Obliba sekvencí se časem zvětšovala, takže koncem 11. století jich bylo vytvořeno až pět tisíc. Významné skladby vytvořili Notker (840 – 912) ze St. Gallen a Adam de st. Victor (zemřel 1192).

Od 12. století v nich původní prózu nahradily pravidelné rýmované verše. Tridentýský koncil v 16. století upravil jejich počet v oficiální římské liturgii na čtyři (Veni sancte spiritus, svatodušní, Lauda Sion salvatorem, ke slavnosti Božího těla, Dies irae, užívaná v requiem a Victimae paschali laudes, velikonoční sekvence) a v roce 1727 k nim připojil papež Benedikt XIII. Stabat mater, k svátku Sedmibolestné Panny Marie (15. září).⁹

Vlivem stoupající popularity vícehlasé hudby se vývoj chorálu takřka zastavil a jeho zpěv se stal nejednotným. V našich zemích měl velkou zásluhu na sjednocení chorálu pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic, jehož působení vyvrcholilo roku 1363 vyhotovením kodexů pro svatovítskou kapitolu.

Velkou úlohu pro sjednocení chorálu měli ve 13. – 15. století františkáni (minorité), kteří převzali chorál papežského dvora a rozmnožování probíhalo v jejich opisovacích dílnách (skriptoriích).¹⁰

⁷ Michels, U. : Encyklopedický atlas hudby, Lidové noviny, Praha 2000, str. 191.

⁸ Smolka, J.: Dějin hudby, TOGGA, Praha 2001, str. 64.

⁹ Michels, U. : Encyklopedický atlas hudby, Lidové noviny, Praha 2000, str. 191.

¹⁰ Smolka, J.: Dějin hudby, TOGGA, Praha 2001.

2. 2. Nejstarší památky české hudby

Hudební kulturu našeho území je možné sledovat až po nástupu křesťanství kolem roku 830. Začíná se objevovat gregoriánský chorál, který sem přinášejí němečtí misionáři. Nenašel však pochopení u knížete Rastislava, který preferoval obřady slavení eucharistie ve slovanském jazyce. Tento jazyk vnesli do našich bohoslužeb sv. Cyril a Metoděj. Slovanská liturgie však u nás byla zastavena. Slovanský obřad se udržel pouze v sázavském klášteře, kde byl roku 1092 zrušen.

Lze předpokládat, že po založení pražského biskupství v roce 973, v Čechách existovaly tehdejší všechny hlavní liturgické formy. Z neumových památek je to např. proprium z 11. století, Misál vyšebrodský z konce 12. století, pražský misál a graduál z konce 13. století.¹¹

Mezi nejstarší duchovní písně patří píseň **Hospodine, pomiluj ny!**, což znamená: Hospodine, smiluj se nad námi (obrázek č. 2). Vznikla kolem 11. století a podle kronikáře Kosmy patří mezi nejstarší dochované prameny o duchovním zpěvu u nás. Jedná se o litanie obsahující prosby o zachování základních životních hodnot středověkého člověka. Má jednoduchou formu s osmi verši, bez rýmu a strofického členění. Její prapůvod lze vidět ještě v odkazu cyrilometodějského působení a její definitivní verze vznikla v době, kdy staroslověnština zápasila s latinou a přijímala do sebe české prvky.

Píseň „Hospodine, pomiluj ny“ je poprvé doložena roku 1055, kdy byla zpívána při volbě knížete Svyatopluka. Nejstarší dochovaný zápis pochází z kroniky břevnovského mnicha Jana z Holešova z roku 1397. Byla zpívána i mimo kostel, zejména při slavnostních příležitostech, i jako píseň válečná. Karel IV. ji zařadil do korunovačního řádu. Mistr Jan Hus ji dával zpívat v Betlémské kapli. Píseň se zpívá dodnes, většinou při bohoslužbách. Byla velmi známá a zpívala se na válečných polích nebo při oslavách. První notový zápis byl z roku 1397.¹²

¹¹ Smolka, J.: Dějin hudby, TOGGA, Praha 2001.

¹² http://cs.wikipedia.org/wiki/Hospodine_pomiluj_ny

Obrázek č. 2

Mezi druhou nejstarší českou duchovní píseň patří hymnus **Svatý Václave** (obrázek č. 3). Tato píseň je symbolem a posilou českého národa. Její kořeny sahají pravděpodobně až do 12. století. Ukazuje na to jazyková stránka, zvlněná melodie a harmonizace této písně.

Původně měla tři pětiřádkové sloky neumělých, sdružených rýmů, a refrén „Kyrie eleison“. Obsahem byla prostá modlitba ke sv. Václavu, vévodovi a patronovi české země, aby se přimluvil za svůj národ u Boha, pomohl mu od příkoří a zajistil mu spasení. Postupem času se chorál rozvíjel o další sloky a svoji finální podobu získal zřejmě v 18. – 19. století.

Přečkal staletí a je nadále pravidelně zpíván, zpravidla na konci nedělní velké mše nebo o významných křesťanských svátcích. V době Československa existovaly snahy, aby se tato píseň stala českou hymnou. Slovanský chorál inspiroval některé české hudební skladatele k různým variacím. Např. Josef Suk a jeho *Meditace na svatováclavský chorál*, op. 35a. Nejstarší její chorální zápis je v pražském Národním muzeu a pochází z r. 1473.¹³

V průběhu 14. století u nás vznikaly různé duchovní hry s vánoční či velikonoční tematikou. Mezi nejznámější patří *Hra tří Marií* a *hra Mastičkách*. Tyto hry byly psány nejprve latinsky, potom byly překládány do češtiny.

¹³ http://cs.wikipedia.org/wiki/Svatov%C3%A1clavsk%C3%BD_chor%C3%A1l

Obrázek č. 3

2. 3. Raný vícehlas

První zmínky o této hudbě nacházíme již v 7. století u anglosaského biskupa Aldhelma. V 9. století je pak vícehlas teoreticky popisován, z této doby také pocházejí nejstarší přímé prameny vícehlasu. Pravděpodobným impulsem pro vznik vícehlasu byla disonance. Toto napětí vždy podněcovalo další rozvíjení. V raném a vrcholném středověku se vícehlas pěstoval v některých katedrálních a klášterních školách. Šlo o improvizace, z nichž se dochovalo jen několik příkladů v teoretických traktátech a ojedinělé zápisy např. *Musica enchiriadis* a *Scholia enchiriadis*.¹⁴

Jedním z forem prováděného vícehlasu uvádí také Michels (2000). Jedná se o tzv. **organum** (řecky organon, nástroj, varhany). Jeho kolébkou byla Francie a jižní Anglie. Zpráva o provozování organa u nás pochází z roku 1252 z olomoucké katedrály.

Byl to zpočátku dvojhlasý zpěv. První hlavní hlas (vox principalis či cantus, od 13. století cantus firmus) plnil funkci vůdce melodie a druhý, vedlejší hlas (vox organalis), tuto melodii doprovázel různými pohyby melodie. Smolka (2001) také uvádí, že organum mohlo být přísné (dva hlasy postupovaly v paralelních intervalech tzn. čistá kvarta, kvinta nebo oktáva) nebo stranné. V praxi se střídaly části zpívané organem s jednohlasým gregoriánským chorálem.¹⁵

¹⁴ Smolka, J.: Dějin hudby, TOGGA, Praha 2001, str. 78.

¹⁵ Michels, U. : Encyklopedický atlas hudby, Lidové noviny, Praha 2000, str. 199 a 211.

Trojhlasé provedení organa má původ ve Francii, v Pařížské katedrále Notre Dame (1150 – 1250), což představuje první vrchol v dějinách vícehlasu a spočívá v postupném přidávání hlasů k hlasu hlavnímu. Toto období bývá nazýváno **ARS ANTIQUA** (staré umění). K pevnému, danému zpěvu - tenoru (cantu firmu) se připojoval hlas druhý (duplum), třetí (triplum) a někdy i čtvrtý. Nejčastěji se však zpěv prováděl v tříhlasé formě. Hlasy se musely řídit rytmickou přesností, to vyžadovalo členění délky not, a proto vzniká notové písmo (obrázek č. 4), tzv. **menzurální notace** (menzura = míra).

Rozlišovala délku not na nejdelší (maximu, duplex longa), dlouhou (longu), krátkou (brevis) a nejkratší (semibrevis). Jednotlivé znaky se pak různě kombinovaly. Plika je krátká čára vycházející z hlavičky longy nebo brevis. Označuje melodickou ozdobu. Konjunktury jsou skupinky semibrevis, jejichž hodnota se odečítá od délky hlavní noty. Ligatury představují spojené tóny. I tímto se liší tato hudba od gregoriánského chorálu, ve kterém je délka zpívaného tónu závislá na délce slabik ve slovech. Období ars antiqua můžeme tedy chápat jako počátek vývoje vícehlasu.¹⁶

Obrázek č. 4

	DL L B S	
tvár ve 13. stol.		
poměr délek	18 9 3 1	
tvár v 15. stol.		
dnešní přepis		
poměr délek	8 4 2 1	

A Samostatné noty

B Plika

C Konjunktury

D Ligatury, dvoutónová základní forma (BL) s variacemi a vícetónové ligatury

BL BL LL LL BB BB LB LB SS SS BBL LBBL BBBBB SSBB

¹⁶ Michels, U. : Encyklopedický atlas hudby, Lidové noviny, Praha 2000, str. 211.

Po období ars antiqua následuje období **ARS NOVA** („nové umění“, „nová nauka). Zahrnuje zhruba léta 1320 – 1380. Smolka (2001) uvádí, že se tento pojem objevil kolem roku 1320 v teoretických spisech představitelů nové generace např. Philipe de Vitry.¹⁷ Naznačila nový přístup k hudebnímu rytmu a chápání hudebních prostředků. Vznikaly tedy vícehlasé skladby, kdy každý hlas zpíval jiný text a posluchač se v jednotlivých hlasech orientoval jen stěží.

Smolka (2001) uvádí, že výrazným rysem umění ars nova bylo užívání krátkých pomlk mezi notami v jednotlivých frázích. Toto dodávalo hudbě jistý druh náboje a vnitřního napětí. Vznikají originální techniky a kompozice skladatelů např. „račí obrat“ (od konce) nebo „zrcadlový obrat“ (part opačně) a postupem času se zdokonalují.

Při práci s dětmi na základní škole je možná i dnes interpretace některých snadných děl tohoto typu, které žáka zaujmou svým originálním řešením zápisu (např. několik hudebníků hraje různé melodie z jednoho notového partu). Jinak je však polyfonní hudba velmi náročná i pro některé odborníky. Při interpretaci je možné využití Orffova instrumentáře nebo vokalizace.

2. 4. Duchovní hudba a píseň 15. a 16. století

Mezi významné skladatele hudby tohoto období patří **Giovanni Pierluigi da Palestrina** (zakladatel tzv. římské školy), který by papežem Juliem III., jmenován sbormistrem Sixtinského sboru. Později však o toto místo kvůli sňatku přišel. Při morové epidemii mu umírá bratr, manželka i děti a Palestrina uvažuje o odchodu do kláštera. Poté se však oženil a stal se z něj bohatý obchodník.

Za svého mládí měl časté problémy se svým zaměstnavatelem, tedy církví. Tyto problémy se týkaly odstranění světské části z duchovní hudby a špatného materiálního zázemí např. nedostatečné stravy jeho choralistů.¹⁸

¹⁷ Smolka, J.: Dějin hudby, TOGGA, Praha 2001, str. 87.

¹⁸ Michels, U. : Encyklopedický atlas hudby, Lidové noviny, Praha 2000.

Palestrinova tvorba se stala vzorem pro katolickou chrámovou hudbu. Encyklopedický atlas hudby (2000) uvádí, že v Palestrinově tvorbě převažují mše a moteta, v Sixtinské kapli obsazení a cappella, poklidné plynoucí tempo a přednostní používání gregoriánského chorálu jako cantu firmu. Mezi nejkrásnější Palestrinovy skladby patří Žalmy, Missa papae Marcelli, parodická Missa super Assumpta est Maria a litanie Panně Marii. Spolu s O. d. Lassem a T. L. d. Victoriem je považován za Mistra své doby.¹⁹

Pod vlivem husitských válek a nepokojů se v našich zemích zbrzdil rozvoj vícehlasu. Husité ho neuznávali, při bohoslužbách užívali jednohlasý zpěv většinou v mateřském jazyce. Doprovod varhan a jiných hudebních nástrojů byl odmítán. V této době dochází u nás téměř k zániku varhan.

Mohutně vzrostla tvorba písní válečných např. Ktož jsú Boží bojovníci (obrázek č. 5). Jedná se o vytříbenou, myšlenkově údernou skladbu provázející vítězné bitvy husitských vojsk.²⁰

Obrázek č. 5

(♩=480)

Ktož jsú bo - ží bo - jov - ní - ci / a zá - ko - na je -
Kri - stus várn za ško - dy sto - jí, / sto - krát víc sli - bu -
ho, / pros - tež od bo - ha po - mo - ci / a ú - faj - te v ně -
je, / pak - li křtí prŏh ži - vol slo - ží, / vě - čný mie - ti bu -
ho, / že ko - neč - ně vždy - cky s nim sví - tě - zí - te, /
de, / bla - ze ka - ž - dé - mu, ktož na prav - dě sen - de. /
[Meno mosso]
R* Teně párn ve - líl se ne - bá - ti / zá - hub - cí tě - les - ných, / ve -
líl i ži - vot sto - ži - ti / pro lá - sku svých bliž - ních. /

¹⁹ Smolka, J.: Dějin hudby, TOGGA, Praha 2001, str. 157.

²⁰ Smolka, J.: Dějin hudby, TOGGA, Praha 2001, str. 169.

Výjimečnou památkou na zpěv je však **Jistebnický kancionál** (překlad gregoriánského chorálu do českého jazyka), který byl sepsán krátce po husitských válkách před rokem 1450.

Obrázek č. 6

Pro církevní zpěv má v té době význam jednohlasá duchovní píseň a zvláště pak Jednota bratrská, která v Praze podporovala vydání prvního notového kancionálu. Redaktorem byl Jan Blahoslav, který je také autorem prvního česky psaného hudebně-teoretického spisu *Musica*, tj. knížka zpěvákům náležitě zprávy v sobě zavírající. V roce 1531 vydal v Mladé Boleslavi Michael Weisse první notovaný kancionál pro potřebu německých bratrských sborů. V roce 1541 vyšel z tiskárny Pavla Severýna kancionál *Písně chval božských*. Dalšími kancionály byl Šamotulský (1561) a Ivančický (1564).²¹

Katolíci, kteří zbyli zejména na Moravě, se snažili o prosazení písní s českým textem do sloužených bohoslužeb. K tomu však bylo zapotřebí svolení církevních autorit. Docházelo k vyhrocení situace. Touha po zapojení se věřících do bohoslužeb vedla k rozvoji lidové duchovní písně.

Komponuje také mnoho polyfoniků a hudba se stává příliš extravagantní, počtem hlasů i délkou trvání skladeb. Tridentský koncil rozhodl o zjednodušení a odstranění všeho světského. První český katolický kancionál vyšel v Plzni roku 1529 a jmenoval se **Písníčky velmi pěkné a příkladné na nedělní čtení**. Obsahoval 182 textů bez notového zápisu.²²

²¹ Smolka, J.: Dějin hudby, TOGGA, Praha 2001.

²² Sehnal, J.: Stručný přehled dějin katolické chrámové hudby, Biskupství brněnské – středisko pro liturgickou hudbu, Brno 1997.

Důležitou skutečností se stává ustálení pořádku zpěvů v katolické bohoslužbě (viz. obrázek č. 7). Smolka (2001) uvádí, že mše (z latinského missa) je vedle hodinkových modliteb centrální bohoslužbou katolické církve. Její liturgicky pevná forma v latinském jazyce se na západě rozvíjela přibližně od 5. století. Byla reformována na II. vatikánském koncilu s cílem aktivovat účast věřících na bohoslužbě (mimo jiné také v domácím jazyce místo latiny).²³

Mešní ordinárium jsou základní neměnné části textu. Encyklopedický atlas hudby (2000) uvádí, že to jsou: **Kyrie** (prosba obce věřících o smilování), **Gloria** (chvalozpěv), **Credo** (vyznání víry), **Sanctus a Benedictus** (oslavné volání při proměňování chleba a vína), následuje Pater Noster (Otčenáš) **a Agnus Dei** (lámání chleba a vzývání Beránka Božího).

Tyto části mají vždy stejný text a tvoří i dnes základ zhudebněných mší např. Janáčkovy Glagolské mše, Dvořákovy Mše D dur aj.. Při bohoslužbě zaintonuje kněz Gloria a Credo dříve, než začne schola.²⁴

Pohyblivé texty tzv. propria jsou seřazeny cyklicky a měnily se podle liturgické doby (Vánoce, doba postní, doba adventní) či podle svátku, který se ten den slavil. Názvy částí propria jsou Introitus, Graduale, Alleluja, Ofertorium a Communio. Těchto pět částí se mění pro každou mši. Zhudebnění částí propria bylo obvyklé v době raného vícehlasu, později ale vzácné kvůli jejich velkému rozsahu. Společné zhudebnění propria a ordinária se nazývá plenarium.

Rozlišujeme tato vícehlasá zpracování mše v rámci hudby 15. a 16. století:

- diskantová: cantus firmus v horním hlase
- tenorová: cantus firmus v tenoru
- parodická: přebírá vícehlasou předlohu např. moteto.²⁵

²³ Smolka, J.: Dějin hudby, TOGGA, Praha 2001.

²⁴ Michels, U. : Encyklopedický atlas hudby, Lidové noviny, Praha 2000, str. 191.

²⁵ Michels, U. : Encyklopedický atlas hudby, Lidové noviny, Praha 2000, str. 191.

B Výstavba mše

1. Introitus
1. Kyrie eleison
2. Gloria in excelsis Deo
oratio
epistola
2. graduale
3. alleluia
tractus
sekvence
evangelium
kázání
3. Credo in unum Deum
oratio communis
4. offertorium
oratio secreta
preface
4. Sanctus/Benedictus
Canon missae
Pater noster
Liberatio nos
lámání chleba
5. Agnus Dei
5. communio
post communio
Ite missa est
Benedicamus
požehnání

8. K Y-ri-e * e-le-i-son. iij. Chri-ste
Kněz: Schola:
4. G Ló-ri-a in excelsis De-o. Et in ter-ra pax
Kněz: Schola:
4. C Re-do in unum De-um, Patrem omnipoténtem,
4. S Anctus. * Sanctus. Sanctus Dóminus De-us
4. A -gnus De-i, * qui tollis pec-cá-ta mun-di:
A **Ordinarium missae, II. chorální cyklus s**
Credem č. 1 (tradici předáváno od 10. stol.)

bohoslužba slova
eucharistická bohoslužba
slavnost přijímání
stálý text (ordinarium)
proměnlivý text (proprium)
mluvený text
zpěv celebranta
sbor: responsoriálně
sbor/obec: antifonicky

2. 5. Baroko

Koncem 16. století se ve světské hudbě objevují nové barokní prvky. Dochází k mohutnému rozvoji instrumentální hudby, která dříve plnila jen funkci doprovodu jednotlivých hlasů nebo je zastupovala. Nyní nástroje hrály vlastní party nezávislé na vokálních hlasech. Tento nový hudební styl byl velmi oblíbený a často upřednostňovaný před gregoriánským chorálem.

Nejprve se barokní hudba objevovala v katedrálách a větších kostelech. Naopak v různých řádech vznikala k jejímu provozování nechuť. Až do konce 17. století setrvaly na jednohlasém zpěvu bez instrumentálního doprovodu.²⁶

²⁶ Smolka, J.: Dějin hudby, TOGGA, Praha 2001.

V instrumentální hudbě se setkáváme s pojmem continuo nebo také basso continuo (generálbas). Jednalo se o spojení akordických a basových nástrojů. Z nepovinně připojovaného nejhlubšího hlasu (basso seguente) vícehlasé skladby 16. století vznikla podstatná a trvalá součást barokní kompozice - souvislá basová linka. Jako akordický nástroj byl použit spinet, varhany, cembalo nebo loutna. Basový tón zdvojovala basa, fagot, violoncello nebo viola di gamba. Mnohem častěji se také objevuje sólový zpěv.²⁷

Mezi nejvýraznější skladatele italského baroka patří **Claudio Monteverdi**, který byl od roku 1613 kapelníkem v katolickém chrámu Svatého Marka v Benátkách. Pěstuje starý i nový styl souběžně. Např. do mariánských nešpor zařazuje vedle žalmů nejmodernější sólové koncerty.

U nás patří mezi nejvýznamnější reprezentanty barokní hudby Jan Dismas Zelenka (1679 – 1745), který působí od roku 1711 v královském dvorním kostele v Drážďanech. Opisoval si pro potřeby kůru duchovní skladby svých českých a italských současníků. Do okruhu jeho přátel patřil i Šimon Brix. Komponoval mše (některé překvapují i délkou), rekviem, oratoria, ale také světské taneční suity. Další osobností je Bohuslav Matěj Černohorský (1684 -1742), který se narodil v Nymburce.²⁸

B. M. Černohorský působil jako varhaník františkánského kláštera v Assisi. Zkomponoval např. *Vesperae minus solemnes* (Nešpory), pětihlasý sbor s doprovodem houslí. Dále *Litaniae di B. V. di Victoria* (Modlitby blahoslavené Panny Marie Vítězné) či motet *Laudetur Jesus Christus* (Pochválen Pán Ježíš Kristus). Životným dílem je i offertorium *Quare Domini irasceris* (Proč jsi se rozhněval, Pane), popisující rozhovor Mojžíše s Bohem.²⁹

²⁷ Michels, U. : Encyklopedický atlas hudby, Lidové noviny, Praha 2000, str. 273.

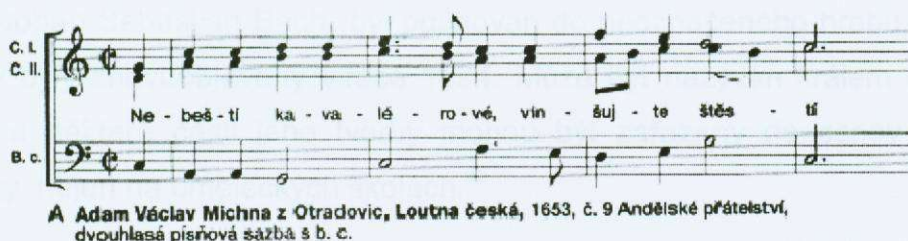
²⁸ Smolka, J.: Dějin hudby, TOGGA, Praha 2001.

²⁹ Kuna, M.: Osobnosti české hudby, Fragment, Praha 2001, str. 6.

V oblasti lidového zpěvu lze významný vliv přisuzovat **Adamu Michnovi z Otradovic (asi kolem 1600 – 1676)**. Skladatel si volil jednoduchou hudební strukturu, aby její „melodie také v nejprostších městečkách od obyčejných kantorů se zpívati a užívati mohly“, jak sám napsal. Působil v Jindřichově Hradci, kde vydal sbírku chrámových skladeb *Obsequium Marianum*.

Pozornost bychom měli věnovat zvláště jeho souborům duchovních písní Česká mariánská muzyka Vyšla v Praze 1647 jako soubor písní k různým bohoslužebným příležitostem. Známa je vánoční koleda *Chtíc, aby spal*. Dále pak Vánoční muzika či nejrůznější duchovní písně, které se pojí s různými církevními svátky, dobami liturgického roku nebo obřady (např. svatební Nebeští kavalérové, Pohřební sbor a jiné).³⁰

Obrázek č. 8

Posledním rokům barokní hudby dominovali dva hudební velikáni: Johan Sebastian Bach a Georg Fridrich Händel. Oba využívali klávesové nástroje, mimo jiných také varhan. Jejich jasný a velkolepý zvuk je v baroku charakterizován silnými principály, zářivými mixturami, dynamikou a zvukovými barvami.

Německé varhany oné doby musíme rozdělit na nástroje jižního a severního Německa. Většina jihoněmeckých varhan byla pouze jednomanuálová. Měly zpravidla malý počet rejstříků, zejména jazykových a mixtur. V pedále se objevuje krátká oktáva, která postrádá některé pultóny ve velké oktávě (Cis, Dis, Gis, Fis).³¹

³⁰ Kuna, M.: *Osobnosti české hudby*, Fragment, Praha 2001, str. 6.

³¹ Smolka, J.: *Dějiny hudby*, TOGGA, Praha 2001, str. 261 - 266.

Johan Sebastian Bach (1685 – 1750) inspirovaný krásou varhan, napsal nespočet skladeb různé obtížnosti (fantazie, preludia, fugy, toccaty a chorální přede hry). Varhany ovládal virtuosně a uměl na ně znamenitě improvizovat i v přísných a komplikovaných barokních formách. Současníci jej dokonce cenili mnohem víc jako varhaníka než jako skladatele.

Bach byl oddán hudbě a Bohu a centrem jeho života se staly chrám a hudební škola. Napsal přes 200 kantát, které vznikaly podmíněny společenským životem. Bývaly prováděny každou neděli při bohoslužbách v kostele sv. Tomáše. Dnes se s nimi prakticky v celém znění nesetkáme, pouze s jednotlivými melodiemi.

Známější jsou však jeho rozsáhlá díla. Zvláště Janovy a Matoušovy Pašije a Velká mše h moll, Vánoční oratorium, Velikonoční oratorium a jásavý Magnificat.

Johan Sebastian Bach byl pochován do neoznačeného hrobu, ale jeho ostatky byly znovuobjeveny v roce 1894. Může být nazýván králem duchovní hudby a některé části jeho tvorby mohou být zařazeny do osnov hudební výchovy nejen na uměleckých školách.³²

Georg Fridrich Händel (1685 – 1759) byl současníkem Bacha, ale byl mnohem více světsky zaměřen. Narodil se v rodině ranhojiče a dobré postavení rodičů mu umožnilo důkladné hudební vzdělání už v dětství. Čerpal ze Starého zákona, protože si liboval v tragických a smyslných pasážích. Věnoval se anglikánské chrámové hudbě.

„Anglikánská církevní hudba je komponovaná pro potřeby anglikánské církve. Převzala zjednodušené nápěvy gregoriánského chorálu a na jejich základě byly na biblické texty v anglickém jazyce vytvořeny jednoduché sborové skladby ve čtyřhlasé úpravě. Uplatňovaly se také umělé vícehlasé skladby na způsob moteta, zejména anthem.

³² Michels, U. : Encyklopedický atlas hudby, Lidové noviny, Praha 2000, str. 308 - 311.
Smolka, J.: Dějin hudby, TOGGA, Praha 2001, str. 242 – 255.

Anthem (z latinského antihymnus nebo antifona), anthem, antym – anglická skladba pro sbor na texty bible. Od poloviny 16. století je přeměnou antifony k vícehlasému imitačnímu motetu.

V anglické liturgii se anthemy zpívaly při ranní a večerní bohoslužbě. V novější době anthem znamená oslavný hymnus. Vznik souvisí se snahou anglikánské o lepší pochopení bible a odstranění latiny z bohoslužby³³.

Händlova hudba reprezentuje dovršení nejdůležitějších žánrů, forem a kompozičních postupů, jež baroko uvedlo do hudební praxe. Napsal celkem 32 oratorií, například Janovy pašije, Saul, Izrael v Egyptě, Mesiáš či Juda Makabejský.

Händlovo dílo Mesiáš (obrázek č. 9) bylo započato a dokončeno za pouhých 24 dní. Jedná se o dílo plné emocí od přede hry až po fugované sborové amen. Prostota a velikost se zde spojují k pocitu bezpečí a spásy.³⁴

Obrázek č. 9

C. Mesiáš, 1742, č. 2 recitativ accompagnato (tenor se smyčci a b. c.)

Z Händlovy tvorby se dá použít na základní škole poměrně úzká část jeho skladeb. Známy bývá jeho hymnus „Buď tobě sláva.“ Toto dílo bylo provedeno také dětmi prvního stupně základních škol v Brně pod vedením Pavla Hamříka. Byla to přesvědčivá výpověď o nesporných schopnostech dětského hlasu už v raném školním věku.

³³ Buček, M.: Duchovní hudba 20. století, CDVU MU, Brno 1994, s. 17.

³⁴ Smolka, J.: Dějin hudby, TOGGA, Praha 2001, str. 242 – 246.

2. 6. Klasicismus

Obecně uznávaný začátek klasicismu je někde ve 40. letech 17. století. V hudbě je kladen důraz na vrchní melodickou linii. Prioritou se stává melodičnost árií. Zaměření opery je čistě duchovní a duševní záležitostí. Libreta kladou důraz na mýty, bývá z nich vždy důležité mravní ponaučení. Klasicistní hudba se již zabývá světskými problémy.

V roce 1700 se v opeře ujal nový styl, který bývá označován jako neapolský. Pod vlivem neapolského slohu se v chrámové hudbě objevují prvky příznačné pro operu. Je to árie da capo, duet a jiné.³⁵

V 18. století vzniká **kantátová mše**. „Je to mše, ve které jsou jednotlivé úseky textu, zejména v textově bohatých částech jako Gloria a Credo, zpracovány jako samostatné hudební věty ve formě árie, dueta, terceta, homofonního nebo polyfonního sboru s doprovodem hudebních nástrojů, především smyčců.

Instrumentální část sboru byla při tom ve význačných chrámech, kde pro to byly podmínky, obsazována silněji než zpěvní hlasy. Například v Boloni roku 1763 při provedení nešpor P. Battisty Martiniho sedělo v orchestru 160 hráčů, zatímco zpěváků bylo jen 80.

Silné obsazení orchestru oproti vokální složce bylo běžné ještě za Pavla Křížkovského na Starém Brně, před rokem 1869. Kantátové mše jsou někdy značně rozsáhlé, a proto se v současné liturgii dají obtížně uplatnit. Na druhé straně kantátový způsob podání liturgického textu je velmi vhodný pro meditaci. Proto jsou tato díla ideální pro duchovní koncerty.“³⁶

Mše je centrálním druhem vícehlasé hudby. Objevuje se kritika a vzniká nová mše ve dvou typech. Upravená figurální mše nazývaná missa brevis (krátká mše) pro běžnou neděli, se všemi částmi nebo jsou vynechávány jednotlivé textové pasáže v částech Gloria a Credo. Někdy však tak byla

³⁵ Smolka, J.: Dějin hudby, TOGGA, Praha 2001.

³⁶ Sehnal, J.: Stručný přehled dějin katolické chrámové hudby, Biskupství brněnské – středisko pro liturgickou hudbu, Brno 1997.

hodnocena pouze délka mše, i když obsahovala celý text. Missa brevis byla německou specialitou.

Druhým exitujícím typem byla mše zvaná missa solemnis (slavnostní mše) pro zvláštní příležitosti. To znamená, že byla delší, měla větší obsazení, popřípadě i jiný charakter. Směla však trvat jen tři čtvrtě hodiny.³⁷

V neapolském slohu vyrostli i slavní skladatelé **Josef a jeho bratr Michael Haydn a Wolfgang Amadeus Mozart**. Tato skladatelská trojice se z větší části proslavila ve sféře operní tvorby a světskými instrumentálními skladbami, bez zajímavosti však nesmí zůstat jejich církevní tvorba.

. Haydn ve svých mších spojuje tradici chrámové hudby (výstavba, kontrapunkt), vliv velkých händlovských oratorií (sbory, účín) a univerzální hudební řeč svých pozdních symfonií (orchestr, zvukové barvy, výraz). Mozartovy mše se navenek hudebně neliší od jeho oper

Občas se objevují pokusy včlenit gregoriánský chorál do vícehlasé kompozice, ale postupuje se přitom značně nehistoricky (obrázek č. 10).³⁸

Obrázek č. 10

Mozartova duchovní tvorba je spíše oslavná a zbožná. Mezi jeho díla patří Korunovační mše K 317 (1779), Majestátní mše C moll K 427, moteto Ave verum corpus a jeho rané dílo Litanie de venerabili altaris sacramento K 243. Výjimku tvoří Requiem (římskokatolický název mše za zemřelého). Skladatel ji nedokončil, ale můžeme v ní pozorovat úzkost a paniku.³⁹

^{37, 38} Michels, U. : Encyklopedický atlas hudby, Lidové noviny, Praha 2000, str. 355.

³⁹ Michels, U. : Encyklopedický atlas hudby, Lidové noviny, Praha 2000, str. 359.

Naší významnou osobností v oblasti duchovní hudby je **František Xaver Brix** (1732 – 1771), kapelník při Chrámu sv. Víta v Praze. Jeho skladby se prosadily ve velké části Evropy a jejich počet je obdivuhodný, vytvořil mimo jiné 105 mší, 263 ofertorií, 26 litanií, 5 smutečních mší, 4 oratoria, árie a moteta. Cenné jsou mše, které komponoval v proměnlivém obsazení pro různě velké chrámové prostory. V pastorálních mších se uplatňují i melodie lidových koled. Po vzoru svého otce komponoval též tzv. *musica navalis*, lodní hudbu pro slavná procesí k počtě sv. Jana Nepomuckého, hrála se na osvětlených lodích na Vltavě. Zanechal po sobě i světské skladby např. latinské hry určené pro školní představení *Erat unum cantor bonus* (parodie na vyučování zpěvu).

Až do druhé poloviny 19. století tvořily Brixho skladby nepřehlédnutelnou součást repertoáru na českých kůrech. Cyrilské reformní hnutí vyřadilo jeho díla z důvodu převahy světských prvků.⁴⁰

V této době se na poli církevní hudby velkou měrou podílí nejrůznější učitelé a varhaníci. Oni mají zásluhu šíření hudební kultury na venkově. V jejich pracích se jasně odráží lidový duch. Nejjasněji to lze pozorovat u vánočních oratorií, které se nazývají *pastorely*. Objevují se v nich prvky lidové hudby a české texty. Pokud se však rozhodneme *pastorelu* zařadit do hodiny hudební výchovy na základní škole, musíme samozřejmě přihlídnout k věku dětí a dáme přednost nácviku jedno nebo dvojhlasé *pastorely*, nikoli však např. Mozartově *Korunovační mši*.

Čechy a Moravu zasáhly probíhající Josefínské reformy. Císař Josef II. se proslavil nejen zrušením nevolnictví, tolerančním patentem, ale také poměrně drastickým rušením řádů. Zřejmě také příliš nesympatizoval s figurální hudbou. Výrazně ji totiž v kostelech omezil. Směla se provádět pouze na „hrubé“ neboli velké mši o nedělích a svátcích církevního roku jen v kostelech, u kterých působili alespoň tři kněží.⁴¹

⁴⁰ Kuna, M.: *Osobnosti české hudby*, Fragment, Praha 2001, str. 10.

⁴¹ Smolka, J.: *Dějiny hudby*, TOGGA, Praha 2001.

Ve zbylých klášterech ji zcela zakázal a mnichům přikázal stanovené modlitby „hodinek“ pouze recitovat s vysvětlením, že je zpěv unavuje a bere jim energii, kterou potřebují k vědecké nebo jiné činnosti.

Tato situace se na druhou stranu odrazila ve finanční situaci hudebníků zpěváků působících na jednotlivých kůrech. Ztratili své pracovní zázemí. Výuka hudebních dovedností (zpěvu, hře na nástroj), kterou financovaly jednotlivé řády musela být zrušena.

Po smrti císaře Josefa II. jsou některá jeho opatření zrušena nebo omezena. Figurální hudba se však již původního rozkvětu nedočkala. Přesto si však společnost více či méně oblíbila nové skladatele tehdejší doby. Mezi ně patří např. Anton Diabelli (jako nakladatel vydal sbírku variací na vlastní téma od různých skladatelů) Simon Sechter (dvorní varhaník a učitel kompozice), Václav Emanuel Horák, Jakub Jan Ryba a jiní.⁴²

Naše veřejnost chápe **Jakuba Jana Rybu (1756 – 1815)** jen jako hudebního skladatele, bez jehož České mše vánoční by se slavení nejkrásnějších svátků v roce neobešlo. Tato mše se rozšířila po Čechách a stala se symbolem vánoční pohody.

Jakuba Jana Rybu bychom ale měli chápat nejen jako skladatele, jeho díla by obsáhla několik dalších prací, ale též skvělého instrumentalistu (housle, varhany, klavír, violoncello a jiné). A v první řadě také jako pokrokového pedagoga, který se ve své době snažil vyučovat poměrně moderními metodami, vycházejícími z myšlenek Komenského a ostatních velikánů pedagogiky.

Jakub Jan Ryba se narodil 26. října 1756 v Přešticích jako syn tamějšího podučitele a varhaníka. Na vlastní kůži si zakusil tvrdou výuku hudební výchovy a také zpěvu.⁴³

⁴² Smolka, J.: Dějin hudby, TOGGA, Praha 2001.

⁴³ Běl, J.: Jakub Jan Ryba, Město Přeštice, Přeštice 1995.

Složil učitelské zkoušky na pražském gymnáziu a stal se učitelským pomocníkem v Mníšku. V roce 1788 nastoupil svou učitelskou a varhanickou dráhu v Rožmitále pod Třemšínem. Mladý triadvacetiletý učitel si však nepočínal jako začátečník. Jeho vyučování bylo založeno na trpělivosti a chuti předávat vědomosti a dovednosti svým žákům. Pečlivě vedl své Školní deníky, ve kterých uvedl např. školní řád a rozvrh hodin.

Dne 20. července 1790 se oženil s Annou Vágnerovou, dcerou zemřelého panského úředníka v Rožmitálu. V letech 1791 až 1813 měli Rybovi třináct dětí. Pět z nich však zemřelo ve velmi útlém věku. K těmto tragickým událostem lze ještě připočíst Rybovy existenční problémy. V roce 1790 místo platu 30 zlatých a 18 krejcarů, který mu náležel za tři měsíce učitelské činnosti, dostal pouze 3 zlaté a 30 krejcarů. V této nelehké době Ryba složil mnoho hudebních děl, mezi které patří několik vánočních mší, pastorel, oratorií, skladeb pro nejrůznější hudební nástroje, kantát a mnoho dalších. Také vznikají jeho díla pedagogického charakteru.⁴⁴

Zhudebňoval český text, neboť byl přesvědčen, že „z latinsky zpívaných žalmů nemá náboženský užitek ani zpívající, ani poslouchající“ a že „i Čech má právo rozmlouvat s Bohem ve vlastním jazyce.“⁴⁵

Delší pojednání by si jistě zasloužila již zmiňovaná Česká mše vánoční Hej mistře, vstaň bystře (ukázka v příloze č. 4). Měla svou premiéru v kostele Povýšení svatého kříže v Rožmitále o Vánocích v roce 1796. Zazněly zde také všechny autorovy duchovní skladby. V této mši se snoubí velikost narození Spasitele s lehkostí a prostotou pasáček a překrásnou brdskou přírodou, jak ji viděl sám Ryba.

Nutno však poznamenat, že sebevětší a nákladnější nastudování tohoto prostého, milého díla takovými hudebními tělesy jako jsou například Statní filharmonie, nikdy nemůže vyznít tak, jako by nás asi oslovilo provedení na kůru v Rožmitále.⁴⁶

⁴⁴ Běl, J.: Jakub Jan Ryba, Město Přeštice, Přeštice 1995.

⁴⁵ Kuna, M.: Osobnosti české hudby, Fragment, Praha 2001, str. 13.

⁴⁶ Běl, J.: Jakub Jan Ryba, Město Přeštice, Přeštice 1995.

Přesto nebyl Ryba pochopen. Jeho děti žily na pokraji bída, v kostele si nerozuměl s místním farářem, honorace ho posměšně přehlížela. Dne 8. dubna 1815 spáchal v lese za Rožmitálem sebevraždu.

Při bližším zkoumání Rybova života se nám odkryje portrét člověka, který je ze všech stran nepochopen. Jeho schopnosti, vědomosti a umění narazily na tvrdé pokrytectví okolí.⁴⁷

2. 7. Církevní hudba v 19. století a počátkem 20. století

V období romantismu se vlivem světské hudby, zvláště opery, liturgická hudba takřka neprosadila. Duchovní hudba už nehraje centrální roli jako tomu bylo dříve. Osvícenství a revoluce vyhloubily mezery, které se sice romantické univerzální náboženství a všeobjímající láska snažily přemostit, které však v realistickém životě už nemohly být vyplněny. To ale nevylučovalo zbožnost.

Na počátku 19. století vznikaly snahy nejrozumnějších chrámových hudebníků o zlepšení kvality liturgické hudby. Některá díla byla však svou délkou a náročností proveditelná pouze v koncertních sálech, nikoli však na kůru. Tyto skladby se proto nezařazují tedy zpravidla do liturgické hudby, ale do hudby duchovní. Mezi ně patří např. Beethovenova Missa solemnis (obrázek č. 11) , kterou zkomponoval k události, kdy se olomoucký arcibiskup Rudolf Jan Habsburský ujímá vlády.⁴⁸

Obrázek č. 11

⁴⁷ Běl, J.: Jakub Jan Ryba, Město Přeštice, Přeštice 1995.

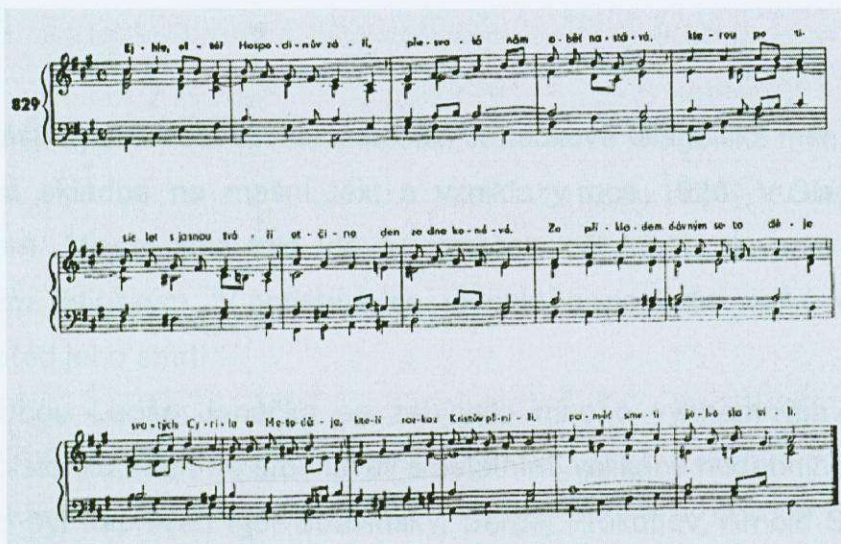
⁴⁸ Smolka, J.: Dějin hudby, TOGGA, Praha 2001.

V Řeznu se prohlubují studie Palestrinových děl, která jsou považována za vrchol umění církevní hudby. Značnou měrou tomuto stavu dopomohl i vlastní směr romantismu. V roce 1870 schválil papež Pius IX. Všeobecný německý cecilský svaz, který byl určen pro reformu chrámové hudby v německy mluvících oblastech.

U nás tuto myšlenku převzali tři reformátoři církevní hudby. Byl to kněz Ferdinand Lehner, profesor konzervatoře Josef Förster a v Brně augustinián Pavel Křížkovský, ředitel kůru na Starém Brně. Tento spolek byl však zakázán, a později obnoven pod názvem Obecná Jednota cyrilská.

Pavel Křížkovský (1820 – 1885) pracoval na reformě duchovní hudby a roku 1872 odchází do Olomouce. Kromě chrámové hudby komponoval písně a sbory na moravské lidové texty. Z jeho bohaté tvorby lze uvést například kantátu Svatý Cyril a Metoděj, litanie, mše a další. Dodnes se při nejruznějších církevních slavnostech hojně zpívá jeho píseň Ejhle oltář Hospodinův září.⁴⁹

Obrázek číslo 12

Po Pavlu Křížkovském převzal správu brněnského kůru jeho žák **Leoš Janáček (1854 – 1928)**, jehož přičiněním vznikla Jednota pro zvelebení duchovní hudby na Moravě.

⁴⁹ Smolka, J.: Dějin hudby, TOGGA, Praha 2001.

Buček, M.: Duchovní hudba 20. století, CDVU MU, Brno 1994

Tato jednota si po vzoru pražské dala za úkol zřízení a vydržování Varhanické školy v Brně. Janáček byl v 80. letech nejen ředitelem této instituce, ale také sbormistrem, dirigentem, profesorem a v neposlední řadě také sběratelem lidových písní. Tato instituce byla v Brně na ulici Smetanova, až do roku 1919, kdy budovu i inventář převzala nově zbudovaná Státní konzervatoř v Brně.

Mezi Janáčkovy díla s duchovním obsahem patří offertorium *Exaudi Deus, responsorium regnum mundi* a *graduale suscepimus*.

Tyto skladby vznikly v době, kdy byl Janáček asi třiačtyřicetiletý. Je na nich patrný vliv jeho učitele Pavla Křížkovského a jednotlivé pasáže vycházejí z tradic gregoriánského chorálu.

Dále je vhodné zmínit se o pozdějších Janáčkových skladbách, na kterých je už více či méně zřetelný autorův rukopis. Patří mezi ně *Veni Sancte Spiritus* pro mužský sbor, *Constitues* pro mužský sbor a varhany, kantáta *Otče náš* pro tenor, smíšený sbor, harfu a varhany, kantáta *Hospodine, pomiluj ny* pro dva smíšené sbory, sólový kvartet, varhany, harfu a žesťové nástroje.⁵⁰

Zvláštní pozornost si však zaslouží Janáčkovy Glagolské mše, která byla jeho čtvrtá skladba na mešní text a vznikla v roce 1926. V Glagolské mši s podtitulem *Missa solemnis* dává Janáček přednost slovanskému textu před textem latinským. V podstatě se jednalo o poslední velké dílo Leoše Janáčka před jeho smrtí.

Osobou Leoše Janáčka se zabývalo mnoho významných hudebních znalců – historiků, kteří ho srovnávali s ostatními velikány hudebního světa oné doby, jako byl například Igor Stravinský, Sergej Prokofjev, Arnold Schoenberg aj.. Současná literatura je spíše nakloněna chápat Janáčka jako skladatele zcela výjimečného a neopakovatelného, zvláště pak v částech jeho tvorby, ve kterých se odráží jeho horká vášnivost a současně mimořádná citlivost.⁵¹

⁵⁰ Michels, U. : Encyklopedický atlas hudby, Lidové noviny, Praha 2000, str. 541.

⁵¹ Smolka, J.: Dějin hudby, TOGGA, Praha 2001.

Nemohu však vyjmenovat všechny osobnosti, které nějakým způsobem souvisí s problematikou duchovní hudby, ale ráda bych se zmínila o člověku, jehož hudba církevní i světská ohromuje již několik generací posluchačů a interpretů. Tímto velikánem české hudby je **Antonín Dvořák (1841 – 1904)**.

Antonín Dvořák se narodil 8. září 1841 ve vesnici Nelahozeves jako syn tamějšího řezníka. Zřejmě mohl strávit svůj život jako jeho otec, nebýt toho, že ho rodiče dali učit hře na housle, varhany a kontrapunktu. V 16 letech mu strýc zaplatil studia na Pražské varhanické škole. Po jejím absolvování se živil hrou na violu v Komzákově kapele, která byla součástí divadelního orchestru.

Dvořák byl v letech 1873 – 1876 varhaníkem u svatého Vojtěcha, kde se setkával s díly starých Mistrů jako byl J. S. Bach a G. F. Händel. Samozřejmě se také věnoval soukromému vyučování hudby.⁵² Dvořákovy skladby se začínaly provozovat v sedmdesátých letech z podnětu sbormistra Hlaholu Karla Bendla. Ten nastudoval Dvořákovu kantátu Hymnus pro smíšený sbor a orchestr na vlastenecký text Hádkův Dědicové Bílé hory. Dále vznikaly Moravské dvojzpěvy, dueta na texty ze Sušilovy sbírky.

Dvořákovým neznámějším oratoriem se stalo dílo, které vychází z Mistrova osobního života z dopadu smrti jeho syna Otakara a dvou dcer. Jedná se o hluboce lidskou a stavebně monumentální Stabat mater, velikonoční oratorium pro smíšený sbor a orchestr na latinský text z konce 13. století.

Mezi další Dvořákova díla patří oratorium Svatá Ludmila pro sóla, smíšený sbor a orchestr, které zasahuje až ke kořenům české historie, k pokřtění knížete Bořivoje a jeho ženy Ludmily. Toto dílo je komponované na text Jaroslava Vrchlického rozděleného do třech částí. První se odehrává na mělnickém nádvoří tamějšího hradu, druhý díl přináší pastorální a lyrické árie v prostředí mělnických lesů a závěrečný díl, ve kterém Ludmila s Bořivojem přijímají křest z rukou Metodějových v chrámu na Velehradě, se stává vyvrcholením mohutného celku.⁵³

⁵² Kuna, M.: Osobnosti české hudby, Fragment, Praha 2001, str. 20-21.

⁵³ Smolka, J.: Dějin hudby, TOGGA, Praha 2001.

Dílo mělo svou premiéru s ohromujícím úspěchem na festivalu v Leedsu a v Londýně v roce 1886 za řízení Dvořákova.

Mezi Dvořákova další velká díla patří bezesporu Mše D dur pro sóla, smíšený sbor a varhany, TeDeum laudamus pro sóla, sbor a orchestr, Requiem a jiná. Ve všech těchto dílech se odráží veliká skladatelova zbožnost.⁵⁴

Zvláštní pozornost si určitě zasluhují Dvořákovy **Biblické písně**. Jedná se o soubor deseti zpěvů pro sólový hlas s doprovodem klavíru na texty z Knihy žalmů (obrázek č. 12). Biblické písně byly vytvořeny za pobytu Antonína Dvořáka v Americe, když působil ve funkci ředitele Národní konzervatoře hudby v New Yorku.

První z nich (Při řekách babylonských) vznikla 5. března 1894 a ostatní byly dokončeny do tří týdnů. Biblické písně patří k nejdokonalejším skladbám Dvořákovy písňové formy. Původně byly komponovány pro nižší hlas s doprovodem klavíru, později však Dvořák připsal instrumentální party pro menší orchestrální obsazení.⁵⁵

Mezi nejznámější interprety Biblickým písní patřil bezesporu český basista Eduard Haken, sólista opery Národního divadla v Praze, který byl mimo operních úloh (například Vodník, kecal, Daland a jiné) skvělým zpěvákem kantátové a oratorní literatury.

„Vzniklo dílo, jež je z neúchvatnějších darů Dvořákovy umělecké inspirace. Dílo vzácné už svým čistým a vrovnaným slohem. Zpěvní linie „Biblických písní“ i jejich hudební doprovod jsou prosty všeho, co by mnělo jen nádech efektnosti, ať v melodice, ať ve výrazu citovém, ať v technické stránce projevu. Ale je to spolu také dílo vzácné krásou čiré hudebního vnuknutí. Co věta, to pravá perla písňového projevu, to nevšední výraz geniální inspirace básnicko-hudební.“⁵⁶

⁵⁴ Smolka, J.: Dějin hudby, TOGGA, Praha 2001.

⁵⁵ Dvořák, A.: Biblické písně, Supraphon, Praha 1977.

⁵⁶ Dvořák, A.: Biblické písně, Supraphon, Praha 1977, str. 5.

Je zajímavé, že Dvořák ani Janáček, byť oba schopní varhaníci a tvůrci hudebních skvostů, nesložili za svůj bohatý hudební život žádnou lidovou duchovní píseň. Tato skutečnost je o to více překvapivá u Dvořáka, který sám měl oblíbené písně Tisíckrát pozdravujeme tebe a Bože, před tvou velebností.

Obrázek č. 13

4
16. III. 1894

Andante *mp quasi recit.*

Hos-po-din jest můj pa-stýř, ne-bu-du mí - ti ne-do-stat - ku.
Gott der Herr ist Hir - le mir, ich wer-de nie-mals Man-gel lei-den.
Oh, my shep-herd is the Lord, I shall not want, shall want for noth-ing.

fp *recit.* *pp* *lunga corona* *lunga corona* *fp*

Na pa-stvách ze-le-ných pa-se mne, k vo-dám ti - chým
Auf der Flur, so da grünt, stärkt Er mich und Er führt mich
In the soft pas-tures green, and be-side wa-ters clear— He

pp *dim.*

mne pti-vo-di. Du-ši mou ob-čer-stvu-je;
zu stil-len Seen. Und Er labt See-le und Geist
lead-eth me. He re-stor-eth my soul,

dim. *mf*

vo-di mne po stez-kách spra-ve-dl-no-sti pro jmé-no Své.
und Er weist mir ge-recht um Sei-nes Na-mens Wil-len die Spur.
lead-eth me in the paths where I shall glo-ri-fy His name.

pp *cresc.*

Byť se mi do-sta-lo ji-ti přes ú-do-li
 Muß ich auch o-mäc-tig wem-deln in dem Tal der
 Ev-en though I must walk through the val-ley of the

sti-nu smr-ti; ne-bu-děť se bá-ti zlé-ho,
 To-des-schat-ten, fürch-te ich für mich nichts Bö-ses,
 sha-dow of death, I shall fear, shall fear of e-vil

ne-bo Ty se mnou jsi; a prut Tvůj a hól Tvá, toť mne
 denn auch Du bist bei mir. Und Dein Stab und Dein Schutz schen-ken
 for Thou art with me now. And Thy rod and Thy staff, they shall

po-tě-šu-je.
 Trost und Ru-ke.
 com-fort me.

2. 8. Duchovní hudba 20. století

Dvacáté století je označováno za století pokroku, vědy, ale také válek. Tyto okolnosti se jasně odrážejí v hudbě církevní i světské.

Oratorium, které bylo komponováno výhradně na texty biblické, se z této tradice z velké části vymanilo. Spolu se skladbami duchovními vznikají díla oratorního charakteru na náměty světské, převážně historické. U skladatelů roste zájem o oratoria určená pro scénické provedení.

Mezi významné skladatele, kteří využívají středověké poezie pro díla světská, je možno zařadit i Carla Orffa (1895 – 1982), který se opíral o jasnou melodickou linii a výrazově akcentovaný rytmus. Z jeho děl jsou nejproslulejší opery *Chytračka* a *Antigona*, jeho kantáta *Carmina burana* na středověké texty a instruktivní škola pro děti *Das Schulwerk*.⁵⁷

K největším českým hudebním skladatelům, kteří se ve dvacátém století zabývali otázkami duchovní hudby patří **Petr Eben**, který je také úzce spjat s tvorbou pro děti a mládež.

Petr Eben se narodil 22. 1. 1929 v Vamberku. Dětství a svoje první hudební vzdělávání prožil v Českém Krumlově. Na Akademii muzických umění v Praze studoval klavírní hru a kompozici. Složil několik varhanních skladeb pracujících s gregoriánskou melodikou. Tento původní slohový základ své tvorby dokázal v pozoruhodné jednotě spojit s řízenou aleatorikou, sóničností a dalšími postupy Nové hudby v oratoriu *Obrana Sokratova*, v kantátě *Pocet Karlu IV* či v *Koncertu pro varhany a orchestr č. 2*. Z jeho děl září jeho osobitost např. v *Nedělní hudbě*, ve varhanních dílech *Laudes*, *Biblické tance*, v cyklu pro varhany a bicí nástroje *Krajiny Patmoské* aj. Od roku 1955 přednáší na katedře dějin hudby filozofické fakulty Karlovy univerzity v Praze a nyní také na katedře pražské Akademie muzických umění.⁵⁸

Ebenova vokální tvorba obsahuje velké množství materiálu písňového pro lidový zpěv i sborového různé obtížnosti. Je také autorem mnohých instruktivních děl určených pro děti a mládež. Důležitým jeho počinem je také česká verze Orffova *Schulwerku*, na které spolupracoval s Iljou Hurníkem. V jeho skladbách instrumentálních zaujímají čelní místo varhany. Je znám též svými improvizacemi pro tento „královský nástroj.“

Petr Eben vytvořil také mnoho sborových skladeb. Výběrem budu jmenovat například *Vánoční písně – Čtyřdílný cyklus dvou a tříhlasého*

⁵⁷ Smolka, J.: *Dějiny hudby*, TOGGA, Praha 2001, str. 550.

⁵⁸ Smolka, J.: *Dějiny hudby*, TOGGA, Praha 2001, str. 623.

dětského sboru s doprovodem klavíru na slova P. Tumlíře, Píseň bratru slunci – smíšený sbor a capella na slova svatého Františka z Assisi, pět mší, České mešní ordinárium pro lidový zpěv a varhany. Na námět Stefana Zweiga vytvořil církevní operu Jeremias (1996).⁵⁹

2. 9. Rocková hudba s duchovní tematikou

Dvacáté století nám přináší nový styl - rockovou operou, někdy také nesprávně označovanou jako rockový muzikál. V dnešní době jsou muzikály ve velké oblibě a také v různé kvalitě. Názory odborníků na spojení rockové hudby a křesťanství jsou mnohdy velice odlišné.

Johann Sebastian Bach kdysi řekl: „Veškerá hudba, jejímž smyslem není chválit Boha je jenom pekelný hřmot a rámus.“ Tento výrok jde chápat i opačně: Žádná hudba, která má za cíl oslavu Boha, nemůže být pekelným rámusením.

Pod záštitou Katolického týdeníku proběhla anketa, zda jde dohromady křesťanství a moderní hudba. Mládež odpovídala vesměs kladně, naopak starší respondenti reagovali negativně. Myšlenka směšování křesťanství s moderní hudbou se jim jevila nesprávná.

Pokud se však zamyslíme nad slovem „moderní“. Co je vlastně moderní? Jeskynní malby ve španělské Altamiře byly svým způsobem pro tehdejšího člověka také moderní.

Když byly v sedmém století do chrámů zavedeny varhany pro doprovod liturgie, byl to předmět moderní a do té doby označován jako „dábelský“. Dnes jsou nejtypičtějším církevním hudebním nástrojem. V dnešní době se při mších využívá různých doprovodných hudebních nástrojů (kytary, bicí, klávesy, flétny či různé nástroje z Orffova instrumentáře), ale jejich zavedení bylo často také obrovským překvapením.

⁵⁹ Smolka, J.: Dějin hudby, TOGGA, Praha 2001, str. 623.

Pro mnoho lidí je dnes rocková hudba propagací okultismu. Ve všech rockových hudebnících vidí mylně lidi v moci Satana, drogově závislé nebo žijící zhýralým životem.

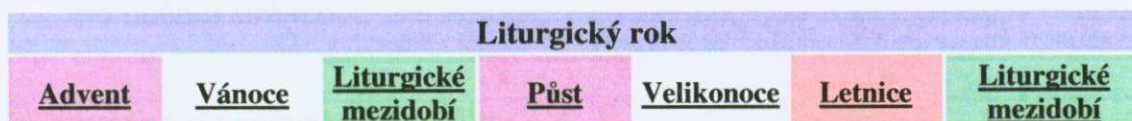
Určité formy jako např. heavy metal nemohou sloužit k církevním účelům, i kdyby měly jejich křesťanské texty prvotřídní kvalitu. Jejich hudební jazyk to totiž neumožňuje. Pokud však zaměříme pozornost na styly jako např. art, folk, jazz či rap nebo hard rock, mohou dnes dál hlásat „radostnou zvěst evangelia“ a přitom oslovit nejrozumnější věkové skupiny, ale především mladé lidi. Většina z nich totiž neposlouchá vážnou či duchovní hudbu, ale právě populární popovou a rockovou.

Mezi takováto díla populární hudby s duchovní tematikou bezesporu patří rocková opera Jesus Christus Superstar (uváděná s poměrně velkým ohlasem široké veřejnosti v pražském divadle Spirála, nyní znovu na scéně v Městském divadle v Brně), Missa Jazz Jaromíra Hniličky či Johanka z Arcu uváděná v divadle Ta Fantastika. Křesťanské tématické se také věnuje známá kapela U2. Na internetových stránkách vydavatelství Rosa nalezneme mnoho odkazů na různé hudební skupiny a zpěváky zabývající se touto problematikou či přímo nabídku hudebních nahrávek.

3. OBDOBÍ CÍRKEVNÍHO ROKU A VÝZNAMNÉ SVÁTKY

3. 1. Liturgický rok

Slámová (1999) ve své diplomové práci Česká liturgická hudba v římskokatolickém obřadu uvádí, že církev se řídí svým liturgickým rokem. Ten je rozdělen do několika období, které jsou spojeny s životem, smrtí a zmrtvýchvstáním Ježíše Krista.¹

Liturgický kalendář vznikl překrytím dvou velkých cyklů, jednoho pohyblivého, druhého stálého.

Stálý cyklus svátků je vázán na pevná data kalendáře, tj. na dne v měsíci. Nejvýznamnějšími svátky s pevným datem jsou Vánoce. K těmto svátkům patří i naprostá většina svátků svatých.

Druhý, pohyblivý cyklus je závislý na datu Velikonoc a od nich se odpočítává. Proto se každý rok mění. Kromě Velikonoc mezi tzv. pohyblivé svátky patří Popeleční středa či Seslání Ducha svatého. Pohyblivým svátkem je v podstatě i 1. adventní neděle, jelikož se jedná o 4. neděli před 25. prosincem a datum této neděle se mění každý rok.²

Během celého roku se objevují³:

- neděle
- závazné a nezávazné památky
- slavnosti
- svátky

¹ Slámová, M.: Česká liturgická hudba v římskokatolickém obřadu, diplomová práce, Ostrava 1999

² http://cs.wikipedia.org/wiki/Liturgick%C3%BD_rok

³ Liturgický kalendář 2005/2006 pro české a moravské diecéze, Katolický týdeník, Praha 2005.

a) neděle

- sváteční den
- křesťané si připomínají slavné vzkříšení Ježíše Krista, které se uskutečnilo „první den po sobotě“, což popisují všechna čtyři evangelia
- slavení neděle dostávalo postupně formu a řád (nejdříve se křesťané shromažďovali k lámání chleba u sv. Pavla, který těmto shromážděním předsedal, promlouval k nim a vedl je ke skutkům lásky
- má být oslavena mší svatou a posvěcena odpočinkem jak po fyzické, tak po dušení strážce

b) závazné a nezávazné památky

- závazné památky se musí slavit, u nezávazných je slavení dobrovolné
- připomínáme si jednotlivé svaté, ostatní osoby a události
- závaznou památkou je např. 22. listopad – památka svaté Cecílie, patronky hudebníků a zpěváků

c) slavnosti

- během roku je jich několik a slaví se jimi ty nejvýznamnější události ze života Ježíše Krista a církve
- některé začínají již v předvečer této události slavením tzv. vigilie, jiné bývají slaveny i dalších sedm dní = tzv. oktáv
- v každém státě bývají některé slavnosti význačnými dny i v civilním roce a bývají i dny pracovního klidu
- v ČR se vedle Vánoc a Velikonoc slaví například 1. listopadu „Dušičky“ či slavnost hlavních patronů Moravy Cyrila a Metoděje
- jsou to tyto následující svátky:

Panny Marie, počaté bez poskvrny hříchu dědičného (8. prosince)

Narození Páně (25. prosince)

Matky Boží Panny Marie (1. ledna)

Zjevení Páně (6. ledna)

Svatého Josefa (19. března)

Zvěstování Páně (25. března)

Zmrtvýchvstání Páně
Nanebevstoupení Páně
Seslání Ducha svatého
Nejsvětější Trojice
Těla a Krve Páně
Nejsvětějšího Srdce Ježíšova
svatého Jana Křtitele (24. června)
svatých Petra a Pavla (29. června)
svatých Cyrila a Metoděje (5. července)
Nanebevzetí Panny Marie (15. srpna)
svatého Václava (28. září)
Výročí posvěcení kostela (25. října)
Všech svatých (1. listopadu)
Ježíše Krista Krále (poslední neděle liturgického roku)
svátek titulárního světce chrámu

d) svátky

- jsou o stupeň nižší než slavnosti
- připomínáme si významné události ze života pána Ježíše, Panny Marie či svatých
- jsou to například Uvedení Páně do chrámu (2. února), Narození Panny Marie (8. září), sv. Bartoloměje, apoštola, sv. Michaela, Gabriela a Rafaela, archandělů, sv. Lukáše, evangelisty a jiné

3. 2. Doba adventní

Touto dobou začíná liturgický rok. Většinou je chápána jako doba přípravy na Vánoce, což se také odráží v písních. Liturgie vychází z myšlenky druhého příchodu Pána Ježíše ve slávě a druhým významným měřítkem je příprava na oslavu narození Páně.⁴

V období adventu bývá ve sdělovacích prostředcích a na různých místech započata hudební produkce s vánoční tematikou. Zpěv koled by se měl

⁴ Liturgická hudba, Biskupství brněnské – Středisko pro liturgickou hudbu, Brno 1997.
Liturgický kalendář 2005/2006 pro české a moravské diecéze, Katolický týdeník, Praha 2005.

ale správně provádět až v době vánoční. To však narušuje různé komerční tvrzení, že Vánoce jsou až příliš krátké nebo že děti odjíždí na venkov k prarodičům či na různé pobyty atd. a tuto situaci ze dne na den nevyřešíme.

Je vhodné dětem vysvětlit pravý smysl adventu, vybrat vhodné písně, vkusný instrumentální doprovod nebo zpívat a capella. I tímto způsobem můžeme zaujmout velkou část „publika“.

3. 3. Doba vánoční

Začíná v předvečer svátku Narození Páně, který se začal slavit již ve čtvrtém století našeho letopočtu v Římě. Později se rozšířil i do východních zemí. V České republice má slavení Vánoc poměrně bohatou tradici. I v současnosti nevidí lidé smysl Vánoc pouze v dobrém jídle nebo ve sledování televize, ale můžeme u nich spatřit změnu v chování. Laskavější přístup a usměvavou tvář. Okřídlený výrok o tom, že lidé k sobě mají o Vánočních svátcích blíž, bude do určité míry pravdou. Můžeme pouze doufat, že na tom nese částečně svůj podíl i duchovní hudba.

Nejoblíbenější písně jsou v tomto období koledy. Rozhodně je však škoda, že v rodinách jejich zpěv upadá. Proto má tedy učitel o důvod víc, aby jejich interpretaci věnoval s dětmi dostatečnou míru pozornosti. Naše hudební tradice zpěvu koled je velmi bohatá – zvláště v době renesance a baroka.⁵

Současní autoři se ale na tvorbě koled také velmi významně podílí. V koledníku s názvem Kytice nových koled vydaného v roce 1970 se můžeme setkat s úpravami koled, které provedli skladatelé J. Křička, I. Hurník, J. Blatný, M. Sláma a jiní.

Takzvané „jesličkové pobožnosti“ se většinou konají na svátek svatého Štěpána (26. prosince) a pokud by se pedagog rozhodl zapojit se od jejich organizování, může do jejich programu zařadit koledy, pastorely, či jiná různě obtížná díla. Může také zařadit různé druhy hudebních nástrojů.

Než se však začne pouštět do podobných vystoupení, měl by si také ujasnit co zpívat a odkud čerpat.

⁵ Liturgická hudba, Biskupství brněnské – Středisko pro liturgickou hudbu, Brno 1997.
Liturgický kalendář 2005/2006 pro české a moravské diecéze, Katolický týdeník, Praha 2005.

Je důležité si rozmyslet, zda se toto vystoupení bude konat při liturgické příležitosti v kostelích, to znamená při mši svaté, požehnání a podobně nebo při jiných příležitostech. Výběr písní je velmi náročný úkol, ale v prvním případě by se měl vyvarovat skladeb typu Veselé vánoce či Rolničky.

V dnešní době má pedagog možnost výběru z různých zpěvníků a koledníků, ale samozřejmě musí brát v úvahu obtížnost (úpravu pro dětské hlasy, obtížnost hudebního doprovodu, party pro melodické nástroje atd.)

Pokud se zamyslíme, je pravda, že v období Vánoc má učitel největší možnost uvedení duchovní hudby do vyučovacího procesu v hodině hudební výchovy nebo při práci s dětským sborem. Přesto by se neměla problematika náboženské hudby scvrknout pouze na „přezpívání“ několika koled v roce.

3. 4. Liturgické mezidobí

Vyplňuje období od svátku křtu Páně po Popeleční středu. Délka trvání tohoto mezidobí je závislá na datu slavení Velikonoc, které jsou tzv. pohyblivým svátkem.

Pak se slaví jednotlivé svátky a toto období nastupuje opět po Hodu božím svatodušním, tedy Sesláním Ducha svatého a slavnostech Nejsvětější Trojice a Těla a Krve Páně. Trvá až po dobu adventní a jeho poslední neděle je slavností Krista Krále. Barva mešního roucha je stejně jako v prvním mezidobí zelená – barva naděje.

3. 5. Doba postní

Začíná Popeleční středou. Křesťané si udělují na čelo znamení popelce (popel získaný ze spálení ratolestí vrby jívy z předchozí Květné neděle), které jim má připomenout pomíjivost lidského života.

Šestá neděle postní se nazývá Květná neděle. Při ní si připomínáme Kristův slavný příjezd do Jeruzaléma. Na Květnou neděli bývají většinou zpívány při bohoslužbách pašije.⁶

⁶ www.wikipedia.cz

Liturgický kalendář 2005/2006 pro české a moravské diecéze, Katolický týdeník, Praha 2005.

„Pašije (z latinského passio = utrpení) je v původním významu vyprávění o utrpení a smrti Ježíše Krista. Označují se tak buď přímo evangelní vyprávění nebo příběhy, dramatické hry, liturgická čtení či hudební skladby, které se jimi inspiroují a toto téma zpracovávají. Název pochází z prvního slova při předčítání či zpěvu evangelních pasáží při liturgii (Passio Domini nostri Iesu Christi secundum.... „Utrpení našeho Pána Ježíše Krista podle....“)

Na Květnou neděli se podle ročního cyklu čtou pašije z jednoho z evangelií, zatímco na Velký pátek se čtou Janovy pašije. Obvykle nemají formu pouhého předčítání knězem jako při čtení evangelia v ostatních dnech roku, ale jsou částečně dramaticky ztvárňovány. Většinou je čtou tři lidé, kteří mají rozdělené role (Kristus, vypravěč a ostatní postavy), nebo jsou v tomto rozdělení zpívány. Někdy se při zpěvu zapojuje i sbor, který dostává roli lidu. Rozlišujeme Matoušovy, Markovy, Lukášovy a Janovy pašije. Všechna čtyři pašijová vyprávění zpracoval například J. S. Bach.“⁷

Pašije se nejčastěji zpívají na chorální nápěv, nejlépe se třemi interprety. Evangelista (cantor) – střední hlas, Ježíš – hlubší hlas, succentor (přímé řeči všech ostatních) – vyšší hlas.

Květnou nedělí začíná Svatý týden, který vrcholí tzv. velikonočním třídením. Je započato večerní bohoslužbou na Zelený čtvrtek, následují obřady Velkého pátku a končí Bílou sobotou, Zmrtvýchvstáním Páně.

Charakteristickým znakem postní doby je snaha o uvědomění si vlastních hříchů, kající lítosti a spojení se s Kristem, který za nás byl ukřižován. Z toho vychází i duchovní hudba. V mnoha skladbách se objevuje námět Kristova utrpení na kříži. Méně se objevují písně kající a prosebné.

Ve školní praxi se tyto písně neobjevují, ale přesto v tomto materiálu lze najít vhodnou inspiraci. Vždyť nemusíme „za každou cenu“ zpívat, můžeme tyto písně zařadit jako poslechové skladby (např. Mozartovo Ave verum či Dvořákovo Stabat Mater). V žádné písni by se ale neměl rozhodně objevovat zpěv Aleluja – je to velikonoční zpěv a do postní doby nepatří.

⁷ www.wikipedia.cz

Michels, U.: Encyklopedický atlas hudby, Lidové noviny, Praha 2000.

3. 6. Doba velikonoční

Tato doba začíná velkou slavností Zmrtvýchvstání Páně a trvá osm neděl. Osmá neděle je Hod boží svatodušní. Postní fialovou barvu vystřídá barva bílá.⁸

Křesťané oslavují Kristovo zmrtvýchvstání. Velká radost se dá vycítit téměř z každého díla s velikonoční tematikou.

Lidový duchovní zpěv má u nás poměrně bohatou tradici. Pro školní praxi lze použít píseň z Jistebnického kancionálu Buoh všemohúcí či různé oslavné písně ze zpěvníku Hosana, popřípadě poslechové skladby se zpěvy Aleluja.

Obrázek č. 14

⁸ Liturgický kalendář 2005/2006 pro české a moravské diecéze, Katolický týdeník, Praha 2005. Slámová, M.: Česká liturgická hudba v římskokatolickém obřadu, diplomová práce, Ostrava 1999.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4. ZPĚVNÍKY A KANCIONÁLY

4. 1. Hlaholík

Vyšel v roce 1970. Je to zpěvníček využívaný většími či menšími rytmickými skupinami, mylně nazývanými schola. Velkou zásluhou na jeho vydání má kněz brněnské diecéze Karel Cikrle. Ten opatřil také tento zpěvník krátkou předmluvou. Hlaholík se skládá z následujících částí¹:

CARAMBA – převážně písničky tramské (např. Babička Mary)

GAUDEAMUS – písně na latinské texty (např. Gaudeamus igitur)

VÍC DOHROMADY – jednoduché kánony (např. Aleluja, Cantate

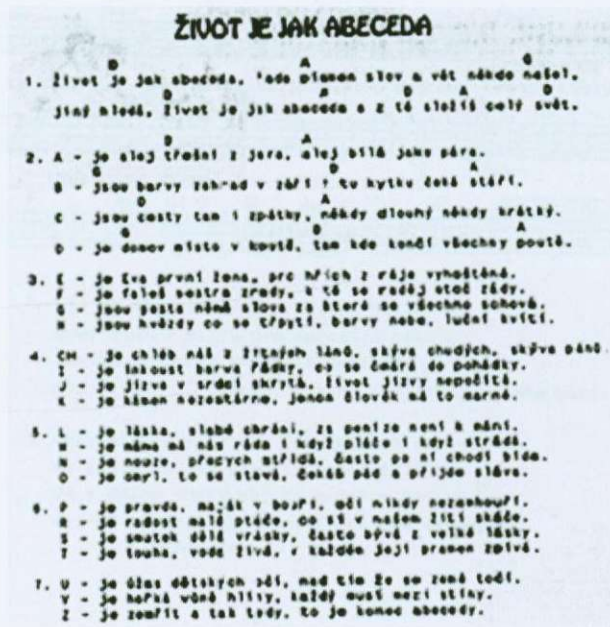
Domino, ale i Červená se line záře)

ALELUJA – křesťanské písně vycházející často ze spirituálů (např.

Hluboká řeka)

PELE MELE - souhrn písní s rozdílnou tematikou; např. lidové písně, spirituály atd.

Obrázek č. 15

¹ Hlaholík: Nutrim, Brno 1970.

4. 2. Cantate

Zpěvník Cantate vznikl za úsilí několika nadšenců zabývajících se duchovní tematikou. Vydání Cantate je dodnes obestřeno jistou dávkou illegality. Údajně jej měli realizovat členové řádu salesiánů (Řád byl založen Donem Boscem, má za svou hlavní náplň péči o výchovu dětí a mládeže).

Mezi největší klady Cantate je bezesporu zařazení jedno i vícehlasých mší, které mohou být realizovány v různých částech liturgického roku.²

Obrázek č. 16

92 *Klavír*

R: Pohlédit svojí rukou malou dětskou tvář rukama dál,
ne klavír hrát. Jako si děti hrají, tak svůj život brát,
s svůj život na klavíru hrát. 1. Můj život přichutí mě jak
ubrečený den, kdy vítr fouká jen, obléha je še- dá a
cesty mojí cíl se v mracích schovává, dej mi trochu lásky
své, třeba jen jeden den a budu mo- ci.

2. Teď ve stodele mé je vyschlé obilí,
dnes voda v mlýnu mém naposled poteče.
Kamení na cestě zadusilo zrní mé,
dej mi trochu pokory, stych tě miloval a budu moci.

3. Vůlek klepeš na dveře a rychle se vracíš,
mé srdce ledové zapálit, přicházíš.
Už v dółce obzor můj se s duhou objímá,
dej mi možnost stych směl, na vše zapomenout
a budu moci.

² Cantate, rytmičké písně, CMBF, Brno.

4. 3. Hosana

Hosana poprvé vychází v roce 1993 v nakladatelství Portál. Autorem úvodních slov je brněnský biskup Vojtěch Cikrle. „Hosana – slovo, které doslova znamená prosbu „zachovej nás, vysvobod' nás přece“ se používalo k vyjádření něčeho jiného. V minulosti se jím provolávala sláva, a to především Bohu.

Zpěv písní tohoto zpěvníku se má stát provoláváním slávy Bohu v chválách, poděkování i prosbách. V chválách za vykoupení a naději a spásu, za vznešenost a krásu stvoření, v děkování za nabídku cesty, na které je možno vítězit nad zlem a rozmnožovat dobro, za svatost lidí, v prosbách za sebe a jiné, blízké a vzdálené, dobré i zlé.“³

Cikrle (1997) uvádí: „Všemi těmito písněmi je možné provolávat slávu Bohu, aby si naopak ona mohla podmaňovat zpěváky posluchače. Největší slávou provolanou Bohu se ale má stát každý z nás, náš život, celá naše existence.“⁴

Oba dva díly zpěvníku Hosana (modrý a zelený) patří v současné době k lepším hudebním materiálům, ve kterých se objevuje křesťanský folk. Nově vyšel díl třetí (žlutý). Téměř všechny písně mohou sloužit k bohoslužebným účelům, ale také k interpretaci při různých mimoliturgických (i mimocírkevních) příležitostech jako jsou dětské tábory, junácká či jiná mládežnická sdružení.

Místem, kde jsou zpívány, se v poslední době stala různá setkání mládeže všech kategorií, dětské tábory, junácká nebo jiná mládežnická sdružení nebo jen při přátelském posezení u táboráku. Jejich místo je určitě také ve škole. Je však nutný pečlivý výběr textu a nápěvu. Mohlo by se stát, že při nesprávném výběru či způsobu provedení učitel děti spíše odradí než nadchne. Lze si však vhodně zvolit, což dokazuje následující píseň, která nám vhodně poslouží např. k doplnění učiva českého jazyka o spisovatele Janu Karafiátovi a jeho velice známé knize Broučci (viz obr. č. 17).

³ Hosana: Zpěvník křesťanských písní, Portál, Praha 1997, str. 5.

⁴ Hosana: Zpěvník křesťanských písní, Portál, Praha 1997, str. 5.

27 • BROUČKOVA UKOLÉBAVKA OB D

1. Už u - sí - ná trá - va, už u - sí - naj
 přá - ci, i ro - din - ka broučků
 už chystá se spát. Po
 nelehkých zkouškách klid Boží se
 vra - cí, jak vy - pře - ví dě - lem
 pan Ka - ra - fi - ál.

2. Už usíná větve, už usíná listí
 i třeptivá říčka se přikrývá tmou.
 Jen tatínek tísle sklo lucerny čistí,
 má posvítit lidem, co na cestách jsou.
3. Už zhasíná bříza svou svítivou káru,
 už usíná celá stráž pod jalovcem.
 Náš nebeský Otec dál zůstává vzhůru.
 Kdo svolal by hvězdy na půlnoční snění?
4. Už uspává vánek svou rozkvetlou loučku,
 i kapradí v lese už chystá se spát.
 Až knížka se zavře, tak dobrou noc broučku,
 spí, bude tě chránit ten, kdo tě má rád.

Písně

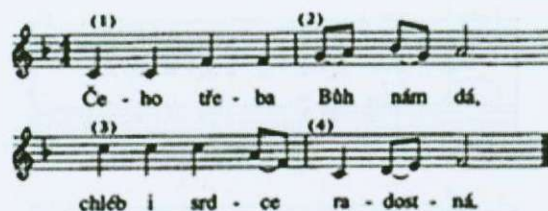
Jedná se o soubor rytmických zpěvů s kytarovými značkami, které mohou být prováděny během celého církevního roku. Často docházelo k nesprávnému zařazení písně během mše, proto jsou písničky také opatřeny poznámkami, ke které části bohoslužby nebo svátku je píseň určena. Například ME (Zpěv před evangeliem), MD (Přinášení darů), MP (K přijímání), PŮ (Půst), ZZ (Za zemřelé), KŘ (Ke křtu) nebo oddíl určený dětem D (Dětské).

Mešní celky

Tento soubor je určený k produkci při mši svaté, ale také mimo ni. Jednotlivé části těchto rytmických mší jsou určeny přímo pro dané části bohoslužby. Jedná se tedy o vstup, zpěv před evangeliem, přinášení darů, přijímání a závěr. Dále jsou zde zařazena i některá folková ordinária.

Mezi rytmické mše patří *Rytmická mše* (P. Pololánik – Hrdlička), *Truvéřská mše* (Petr Eben), *Adventní spirituálová*, *Postní spirituálová*, *Vánoční* (V. Renč, J. Vychytil), *Zaradoval jsem se* (V. Renč, J. V. Renč), *Pro mládež* (D. Machetta) a další.

ČEHO TŘEBA BŮH NÁM DÁ

Zpěvy z Taizé

Taizé je místo ve Francii poblíž města Lyon. Zdejší komunita byla založena díky houževnatosti Rogera Schutze, syna reformovaného pastora. Jím založené ekumenické společenství, které vzniklo krátce po druhé světové válce, bylo uznáno katolickou církví. Sám Schutz byl přijat papežem Janem XXIII. při soukromé audienci. To způsobilo mezi francouzskými protestanty velký zmatek.

Taizé plodil jedinečný styl hudby uctívání, která odráží rozjímavou povahu komunity. Hudba zdůrazní jednoduché fráze, obvykle linky od žalmů nebo jiných kusů bible, opakoval a někdy také zpíval v předpisu. Opakování je míněno k rozjímání pomoci a modlitbě.

Dnes navštíví Taizé každoročně 200 000 návštěvníků, z nichž je většina mladých křesťanů nejrůznějšího vyznání i národností. Při takovýchto setkáních je nutná patřičná obezřetnost při výběru vhodných zpěvů. Při interpretaci se užívá nejčastěji latina, ale také francouzština, italština, němčina či polština využívané převážně ve funkci sólového hlasu.

Skladby bývají prováděny většinou s kytarovým doprovodem nebo s klávesovým nástrojem. Možné je i přidání fléten, houslí, klarinetu nebo kontrabasů. Tyto nástroje píseň jednoznačně ožíví a jsou ku prospěchu věci.

Princip zpěvů z Taizé je postaven na opakování, které má v mnoha křesťanských církvích dlouholetou tradici (např. modlitba svatého růžence). Samotné opakování nemůže na člověka duchovně a duševně vyrovnaného působit nudně, ale napomáhá mu ke zklidnění a dobrému soustředění.⁵

⁵ <http://communaute-de-taize.navajo.cz/>

Obrázek č. 19

ME, VE ALELUJA 7 • 601

J. 116
A - le - lu - ja, a - le - lu - ja, a - le - lu -
ja A - le - lu - ja, a - le - lu - ja, a - le - lu -
Solo ad lib.
A - le - lu - ja!
ja!

Zpěvy před jídlem a po jídle

Je to soubor několika děkovných písní, z nich je některé možné zpívat jako kánon. Jejich autor není zpravidla známý. Při mších se zpívají u obětování, kdy kněz proměňuje chléb a víno v Kristovo tělo a krev.⁶

Obrázek č. 20

ST ZA CHLEBA DAR • 701

(1) (2)
Za chle - ba dar, za dí - la
zpě - vu
(3) (4)
zdar, buď to - bě, Pa - ne, dík.

⁶ Hosana: Zpěvník křesťanských písní, Portál, Praha 1997.

4. 4. Kancionály

Důležitým pramenem lidového duchovního zpěvu byly a jsou již dlouhá léta kancionály.

Kancionál – z latinského slova xantip – zpěv, cancionale – zpěvník. Jedná se o soubor náboženských písní, většinou v národním jazyce. Zpočátku byly jednohlasé, ale postupem času přibýly také vícehlasé.

Nejstarší památkou tohoto druhu je Jistebnický kancionál, který pochází z 20. let 15. století. Kancionál z roku 1973, s názvem Kancionál – společný zpěvník českých a moravských diecézí, je v současné době oficiálním zpěvníkem všech našich diecézí.

Věřící lid se chtěl aktivně zapojovat do zpěvu ordinária, a proto po II. Vatikánském koncilu propukla velká reorganizace liturgické hudby.

Jedním z autorů Kancionálu je Karel Cikrle a charakterizuje ho takto: „Kancionál je nejrozšířenější liturgickou knihou lidu. Po téměř dvou stoletích zpěvníků diecézních je to prvý kancionál společný, sjednocující český lidový zpěv. Jeho cílem je poskytnout základní repertoár písní a zpěvů pro liturgickou obnovu a zavést jednotnou verzi textu a nápěvu uváděných písní.“⁷

Zpěvník vyšel poprvé v roce 1973, rozšířené vydání v roce 1989. Varhanní doprovod byl vydán v roce 1980, rozšířený v roce 1992.⁶

Kancionál má 2 části:

- t e x t o v o u – obsahující kapitoly Život z víry, Hlavní společné modlitby,
Osobní modlitba, Svátosti
- p í s ň o v o u – rozdělenou tématicky

Autoři při výběru písní řešili nelehkou otázku. Museli také brát ohled na rozsah publikace, vhodný text a podobně.

⁵ Cikrle, K.: Liturgická hudba, Biskupství brněnské – Středisko pro liturgickou hudbu, Brno 1997, str. 10

⁶ Kancionál, Společenský zpěvník českých a moravských diecézí, Zvon, Praha 1997.

V každém regionu je různá obliba hudebních žánrů (moderní písně, chorální písně) či skladatelů (Petr Eben, Zdeněk Pololáník, Adam Michna). Přesto Kancionál nabízí poměrně velké možnosti při výběru vhodných písní či ordinárií.

Ordinárii je zařazeno pět:

- P. Josefa Olejníka s prvky chorálu
- P. Karla Břízy, které vychází z lidové duchovní písně
- Petra Ebena reprezentující pohled k historii českých duchovních zpěvů
- Zdeňka Pololáníka, odrážející současnou hudební tvorbu
- Missa mundi, chorální nápěv na latinský text

Písňové celky jsou řazeny následovně:

- 0 - - Zpěvy k pobožnostem a k denní modlitbě církve
- 1 - - Adventní písně
- 2 - - Vánoční písně
- 3 - - Postní písně
- 4 - - Velikonoční písně
- 5 - - Zpěvy ke mši a obecné mešní písně
- 6 - - Odpovědi k žalmům
- 7 - - Písně k Pánu Ježíši
- 8 - - Písně o Panně Marii a svatých
- 9 - - Příležitostné písně (ke křtu, svatební, za zemřelé, pro děti aj.)

Každá píseň je opatřena stručným záhlavím, které o ní poskytuje základní informace. Na konci zpěvníku najdeme přehled autorů a pramenů.

Při posouzení jednotlivých duchovních zpěvů zjistíme, že mezi nejkrásnější lidové duchovní písně patří zejména ty, které pocházejí z pramenů 15. – 17. století. I přes některé nedostatky, lze považovat Kancionál za zpěvník solidní úrovně s dostatečnou možností výběru repertoáru pro zpěv i s dětmi.

Obrázek č. 21

VELIKONOČNÍ PÍSNĚ

401 M_{1,5} Tři Frydaj 1830 - H. - K. Hanka 1830

326

2. Aleluja! Vstal z mrtvých Kristus os arvený, / tma pekla před ním utíká, / z ram, jež jsou dívem zaočeleny, / vítězná záře proniká. [: Bud sláva Bohu na nebi, / mír lidu jeho na zemi. :] Aleluja, aleluja, aleluja!

3. Aleluja! Dnes všicki pěšci na své slova, / div divů slavně dokonat. / Kdo důvěru v něj v srdci chová / a lásku svou mu věnoval, [: ten radostnou má jistotu, / že v pravdě s ním jde k životu. :] Aleluja, aleluja, aleluja!

4. Aleluja! Vstal Kristus! Vše, co jsme, co máme, / chceme s láskou jenom jemu dát, / všech skutků zlých se odřkáme, / s ním chceme žít a umírat. [: On život je a vzkříšení, / své věrné nebern odmění. :] Aleluja, aleluja, aleluja!

5. Aleluja! Vstal Kristus Ježíš, naše spása, / nad časnou smrtí věčný král. / Kdo v něho věří, v duši jásá, / že chlebem života se stal. [: Nám chystá v nebi přibýtek / a nový, šťastný, svatý věk. :] Aleluja, aleluja, aleluja!

6. Aleluja! Vstal Kristus! Pastýř svého stáda, / dal život v obět za svůj lid. / V své lásce si vždy znovu žádá / Beránkem obětním nám být. [: Jen v jeho svatém po-číní / se každá rána zahojí. :] Aleluja, aleluja, aleluja!

7. Aleluja! Co zaseti kdo, to bude žiti: / Kdo ctnost a dobro miloval, / se krásou věčnou bude skrít / v svém Pánu, který z mrtvých vstal; [: navěky v domov lábezný / jej uvede král vítězný. :] Aleluja, aleluja, aleluja!

8. Aleluja! Tak slavně aleluja pějme / po všechny časy jako dnes. / Čest, dík a chválu Kristu vzdejme, / jenž předešel nás do nebes. [: A tam u Otce na trůnu / nám chystá slávy korunu. :] Aleluja, aleluja, aleluja!

327

4. 5. Učebnice pro ZŠ

Ve většině učebnicích můžeme nalézt pouze koledy. Pokud se vyskytují jiné, obsahují taková slova jako Pán Bůh, stesky či prosby o úrodu, o lásku, o děti a podobně. Nejedná se však o pravé křesťanské, duchovní písně. Najdeme zde i zmínky o různých svatých např. sv. Janu či potopě světa a stavbě Noemovy archy. Ve svém zkoumání těchto zpěvníků jsem objevila i takový, který má vymezenou část týkající se přímo křesťanských písní, rozdělenou na koledy a písně pro povznesení ducha. Jedná se o zpěvník, který vznikl na základě spolupráce různých skautských organizací. Některé z těchto křesťanských písní obsahují i výše uvedené zpěvníky.

Pokud se zamyslíme nad obsahem a výběrem písní v jednotlivých zpěvnících, ukazuje to hodně chudý výběr. V žádném zpěvníku nenajdeme zmínku ani o nejslavnějších památkách naší české kultury, Hospodine pomiluj ny nebo Svatý Václave. Zřejmě je to zapříčiněno tím, že většina těchto zpěvníků byla sestavována v letech, kdy se duchovní hudba neuznávala. I když byly některé tyto zpěvníky reeditovány, žádné plus to nepřineslo. Autoři i základní výběr písní zůstal stejný.

Pro ilustraci uvádím výpis ze dvou druhů zpěvníků základních škol. Učebnice hudební výchovy vydané v soukromém pedagogickém nakladatelství Fortuna a dále zpěvník Já písnička, který je dnes na školách při výuce hojně využíván. V příloze číslo 5 jsou uvedeny další. Jak už jsem zmínila výše, ve skutečnosti žádná z těchto písní není doopravdy duchovní, a to už vypovídá samo o sobě. Bylo by potěšující, kdyby jsme se přenesli přes předsudky a začali vnímat kvalitu právě písní s tímto obsahem a zkusili je zařadit do vyučovací jednotky.

Nakladatelství Fortuna (soukromé pedagogické nakladatelství)

HV – 2. třída, ilustrace Ota Janeček

- Rychle bratři (lidová vánoční z Čech, str. 34)
- Ve městě i ve vřkolí (lidová vánoční píseň z Moravy, str. 35)

HV – 3. třída, ilustrace Ota Janeček

- Sluníčko zachází za hory (lidová píseň z Čech, str. 6)
 - o *sluníčko zachází za kostel*
- Štědrej večer nastal (lidová píseň z Čech – koleda, str. 44)
- Pudem do Betléma (lidová vánoční koleda z Čech, str. 45)
- Já bych rád k Betlému (lidová vánoční koleda z Čech, str. 46)
- Tedy poženem (lidová vánoční koleda z Čech, str. 47)
- Sem, sem, sem, pastýři (lidová vánoční koleda z Čech, str. 48)
- Rožnovské hodiny (lidová píseň z Moravy, str. 87)
 - o *ožeň sa synečku, spánembohem...*
- Spi, synáčku, spi (lidová píseň z Čech – ukolébavka, str. 97)
 - o *pán bůh bude s tebou spáti, andělíčci kolíbatí*
- Lůčka zelená (lidová píseň z Moravy, str. 110)
 - o *daj, bože, rosy*

HV – 4. třída, ilustrace Karel Franta

- Nešťastný šafářův dvoreček (lidová píseň z Čech, str. 19) tanec sousedská
 - o *Může mně Pán Bůh dát*
- Jak jsi krásné (lidová vánoční koleda z Moravy, str. 48)
- Veselé vánoční hody (lidová vánoční koleda z Čech, str. 50)
- Slyšte, slyšte, pastuškové (lidová vánoční koleda z Čech, str. 52)
- Za vodou, za vodou, za vodičkou (lidová píseň z Čech, str. 60)
 - o *ožeň se, Jeníčku, spánembohem*
- V šírom poli (lidová píseň ze Slovenska, str. 82)
 - o *...., prišiel by on, jaj Bože,...*

HV – 5. třída, ilustrace Jiří Trnka

- Nesem vám noviny (lidová vánoční koleda z Čech, str. 50)
- Hlehle, tamhle v Betlémě (lidová vánoční koleda z Čech, str. 50 - 51)
- Pásli ovce valaši (lidová vánoční koleda z Moravy, str. 52)
- Malbruk (francouzská lidová balada, str. 76)
 - o *kdy se vrátí, ví bůh, k Velkonocům se vrátím nebo na Trojici*
- Po valašsky od zeme (lidová píseň ze Slovenska – tanec odzemek, str. 96)
 - o *hojže, bože, bača moj*
- Dobrú noc, má milá (lidová milostná píseň ze Slovenska, str. 109)
 - o *nech ti je sám pánbůh na pomoc*

Já, písnička – zpěvník pro žáky základních škol (pro 1 – 4. třídu)

- A vy, páni muzikanti (Moravská z Valašska, str. 5)
 - o *on by šel rád do nebe*
- Bodaj by vás, vy mládenci (Slovenská)
 - o *už je ameň, už je konec*
- Dobrú noc, má milá (Slovenská, str. 15)
 - o *nech ti je sám Pánboh na pomoc!*

- Kdybys měla, má Panenko, sto ovec (česká, str. 28)
 - o *ani ti to, má panenko, Pánbůh nedá*
- Kdyby mně to Pán Bůh dal (česká, str. 32)
 - o *kdyby mně to Pán Bůh dal, aby si mě dudák vzal*
- Na Bílé Hoře (česká, str. 40)
 - o *má hezkou dceru, dej mi ji Bože*
- Od Tábora až k nám (česká, str. 49)
 - o *když mně neotevřeš, tak s Pánembohem lež*
- Prší, prší (slovenská, str. 54)
 - o *Svätý Jane, ja ťa prosím*
- Spi, děťátko, spi (česká, str. 58)
 - o *Pán Bůh bude s tebou spát, andělíčky kolébat*
- Černý muž = John Brown (americká lidová, str. 78)
 - o *Glory, glory aleluja*
- K o l e d y : Dej Bůh štěstí (str. 106)
 - Nesem vám noviny (str. 107)
 - Pásli ovce valaši, My tři králové (str. 108)
 - Pojďte chlapci, k nám (str. 109)
 - Rychle bratři, Veselé vánoční hody (str. 111)
 - Štěstí, zdraví, pokoj svatý (str. 112)
 - Jak jsi krásné, neviňátko, Z jedné strany chvojka (str. 114)

5. SITUACE NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH

Skladby s duchovní náplní mají v dnešním hudebním světě dost těžké postavení. I když se situace na základních školách ohledně výuky církevního zpěvu značně změnila.

Dříve se při výuce postupovalo takto: „Zaváděl-li se v kostele nový zpěvník, tak se písně naučily děti na základních školách při hodinách zpěvu, náboženství či mateřského jazyka, popřípadě při některé z relaxačních chviliek během dne. Poté se zpěvu této nové písně učila schola nebo chrámový sbor. Při zavedení písně do bohoslužby se pak ostatní lidé učili novou píseň „odposlechem“ právě od dětí či zpěváků ze sboru.

To vše probíhalo před obdobím komunismu. Ten se naopak snažil všemi možnými i nemožnými prostředky církev zlikvidovat. To znamenalo, že písně s duchovní tematikou, které připomínaly dosavadní historický, hudební a duchovní vývoj, byly ze zpěvníků vyřazeny.

Zpěv duchovní hudby byl možný pouze při hodinách hudební výchovy, tedy ve „volitelném kroužku“. Samozřejmě se i tato možnost potýkala s velkými problémy.

V dnešní době se v oblasti náboženské hudby můžeme setkat s určitým folkovým přiblížením duchovních písní. Většinou se ale jedná o kněze či učitele náboženství, který přichází do hodin s kytarou a zpívá s dětmi různé skladby. Zpravidla pro zpestření hodiny. Dle mého názoru by ale stejně tak mohl své hodiny zpestřovat i „obyčejný“ učitel na základní škole. Bohužel se však i v dnešní době můžeme setkat s pedagogy, kteří bez jakéhokoliv pádného důvodu odmítají duchovní písně.

Pro objasnění současné situace v oblasti duchovní hudby jsem se rozhodla udělat průzkum u rodičů a především u učitelů, jak v dnešní době přistupují k tomuto tématu, jaký zaujímají názor na její tradici a zda znají některý ze současných zpěvníků duchovní hudby či některý hudební soubor nebo přímo kapelu zabývající se právě touto problematikou.

6. ÚVOD DO PROBLÉMU PRŮZKUMU

Je dobré, aby se děti učili duchovní hudbě? Obohacuje je to vůbec během studia na základní škole nebo by to byla pouze bezvýznamná činnost? Je možné tento typ hudby zavádět do hodin hudební výchovy? A co by vlastně na obohacení výuky hudbou tohoto typu říkali rodiče a učitelé? Zařazují nebo zařadili by učitelé některou duchovní písničku do svých hodin? A kdyby tak učinili, nesetkali by se se zápornou reakcí rodičů?

Na všechny tyto otázky není lehké odpovědět. Ráda bych se nyní zamyslela nad některými faktory, které mohou mít výrazný vliv.

Z mého pohledu má největší důležitost dosavadní situace v rodině, přístup k výchově dítěte a do určité míry i dostatečná informovanost v oblasti duchovní hudby. Velkou úlohu může také sehrát aspekt, zda je rodina křesťansky založena či nikoli. Pokud ano, je možné, že dítě se s tímto typem hudby setkalo již dříve, a je pravděpodobné, že navštěvuje např. sbor v místě svého bydliště. V druhém případě bude duchovní písnička pro dítě novinkou a může se stát, že se mu zalíbí. Dále už záleží na rodičích, jak se k této situaci postaví, jaká bude jejich reakce.

Dalším důležitým aspektem je přístup pedagoga a jeho vztah k duchovním písním. Je důležité, aby měl dostatek pedagogického taktu pro vhodný výběr písniček. Ne každému rodiči by se daný výběr mohl líbit. Předpokládám, že u nevěřících rodin bude tento úkol pro pedagoga mnohem náročnější než u rodin, které své potomky vedou ve víře.

Pokud však učitel či učitelka najde řešení a dostatečně rodičům vysvětlí, že ne každá písnička musí znamenat „pánbíčkaření“ a rodiče budou souhlasit, může duchovní písně do svých hodin zařazovat. Je to náročný úkol, ale dostatečná podpora a přátelský přístup, vysvětlení nepochopitelných situací, zvládání prvních překážek a potíží, odpověď na položené otázky a dodávání sebedůvěry může mít pro učitele i rodiče velkou cenu. Každého totiž oslovují různé typy hudby, tak proč by zrovna ta duchovní nemohla na děti zapůsobit.

6. 1. Cíle a hypotézy

CÍLE

- poukázat na kvality duchovní hudby
- zjistit názory pedagogů a rodičů na duchovní hudbu
- získat od pedagogů různé nápady využití duchovní písně při hodinách hudební výchovy

HYPOTÉZY

- H 1: Domnívám se, že učitelé na Moravě budou více nakloněni k tomu, aby svou výuku obohatili duchovní hudbou, než učitelé v Čechách.
- H 2: Předpokládám, že 57 % z dotazovaných pedagogů by souhlasilo se zařazením duchovních písní do zpěvníků pro děti základních škol.

6. 2. Metodika průzkumu

Průzkumu se zúčastnily základní školy (venkovské i městské) v Čechách a na Moravě. Původně jsem do výzkumu chtěla zahrnout i církevní školy, bohužel se mi ale nepodařilo se žádnou navázat kontakt.

V Čechách průzkum probíhal v okresech České Budějovice, Kutná Hora a Plzeň. Na Moravě se pak jednalo o okresy Brno – město, Brno – venkov a Přerov.

Průzkumu se zúčastnili učitelé, kteří na oslovených školách učí hudební výchovu. Touto podmínkou byl tedy výběr omezený, protože na některých školách jsou na výuku hudební výchovy stanovení specializovaní pedagogové.

Většina vyučujících se mnou komunikovala osobně a dotazník vyplňovali po okamžité konzultaci. Pokud jsem však dotazník zanechala na místě, potýkala jsem se pak s problémem, že ho někde založili nebo ztratili. Z tohoto důvodu byla návratnost dotazníků poměrně malá.

Všem respondentům, kteří se mnou spolupracovali, byla zaručena anonymita. Ráda bych také upozornila na fakt, že veškeré zjištěné údaje budou vztaženy pouze na učitele a rodiče, kteří se šetření zúčastnili. Výsledky budou informativní a platné pouze pro tuto konkrétní skupinu a nemohou být zobecňovány.

Od 30 oslovených moravských učitelů jsem získala 27 dotazníků, kdežto z 30 oslovených učitelů v Čechách jsem získala pouze 21 dotazníků.

Z 50 oslovených rodičů na Moravě se vrátilo 42 dotazníků. Z 50 oslovených rodičů v Čechách odpovědělo 37 dotázaných. I pro tuto skupinu platí, že získané informace nelze zobecnit a dotazníky byly vyplňovány anonymně.

6. 3. Průběh průzkumu

Průzkum probíhal od října 2005 do konce března 2006 v prostředí základních škol pomocí rozhovorů s pedagogy a zadáváním dotazníků.

Prostřednictvím osobního kontaktu byly pedagogům na základních školách předány dotazníky, s požádáním o vyplnění údajů, které byly obsaženy v zadání dotazníků.

O zodpovězení otázek jsem také požádala rodiče dětí. Dotazníky jim byly předávány buď prostřednictvím osobního kontaktu nebo zprostředkovaně přes jednotlivé pedagogy dětí.

6. 4. Použité metody

Pro zjištění údajů o zkušenostech a názorech učitelů týkajících se problematiky duchovní hudby, byl použit dotazník pro učitele, pro zjištění informací a názorů rodičů byl použit dotazník pro rodiče. Pro osobní přehled a ujasnění si některých přístupů, byl použit rozhovor s pedagogy.

DOTAZNÍK

Dotazník pro učitelky / učitele tvořilo několik bodů zaměřených na názory a přístupy pedagogů k problematice týkající se duchovní hudby či písní a otázky týkající se zpěvníků duchovní hudby. (viz. příloha č. 1).

Dotazník pro rodiče obsahoval převážně otázky týkající se jejich vztahu k duchovní hudbě, popřípadě zda tuto hudbu využívají při výchově svých dětí a také zda by souhlasili se zařazením některých duchovních písniček do hodin hudební výchovy. (viz. příloha č. 2).

ROZHOVOR

Rozhovor s pedagogy obsahoval konzultaci osobních zkušeností s problematikou duchovní hudby. Zda se o výuku této hudby zajímali popřípadě zda ji zrealizovali. Pokud ano, s jakými potížemi se potýkali a jak na toto zařazení duchovní písničky do výuky reagovali děti, popřípadě rodiče. Také jsem se zaměřila na dotazy týkající se přístupu rodičů ke komunikaci se školou, přístupu učitelky k dětem, řešení konfliktních situací, nabízení příležitosti pro osvojování některých jiných dovedností, omezování jednolitých činností atd.

Rozhovor s některými rodiči probíhal po vzájemné dohodě v rodinném prostředí. Rozhovoru byly přítomni pokud možno oba rodiče dítěte. Úkolem bylo dokreslit celkovou situaci dítěte v prostředí rodiny a jeho dosavadní vývoj.

7. ZJIŠTĚNÉ INFORMACE

Od 30 oslovených moravských učitelů jsem získala 27 dotazníků, kdežto od 30 oslovených učitelů v Čechách jsem jich získala pouze 21 dotazníků.

Z 50 oslovených rodičů na Moravě se vrátilo 42 dotazníků. Z 50 oslovených rodičů v Čechách odpovědělo 37 dotázaných. I pro tuto skupinu platí, že získané informace nelze zobecnit a dotazníky byly vyplňovány anonymně.

Tabulka č. 1

	počet dotázaných		návratnost	
počet oslovených škol v Čechách	12	41,4 %		
počet oslovených škol na Moravě	17	58,6 %		
počet oslovených škol celkem	29	100 %		
počet dotazovaných učitelů na Moravě	30	50 %	27	90 %
počet dotazovaných učitelů v Čechách	30	50 %	21	70 %
počet dotazovaných učitelů celkem	60	100 %	48	60 %
počet dotazovaných rodičů na Moravě	50	50 %	42	84 %
počet dotazovaných rodičů v Čechách	50	50%	37	74 %
počet dotazovaných rodičů celkem	100	100 %	79	79 %

DOTAZNÍK PRO UČITELE

Dotazník vyplnilo celkem 48 pedagogů z různých základních škol. Následující výsledky se vztahují především na tuto skupinu. Většina z těchto pedagogů (99%) učí na státní škole, pouze 1% na soukromé. Při zpracování dotazníků byla zjištěna průměrná délka pedagogické praxe pedagogů přibližně na 17,5 let.

Na otázku, co si představujete pod pojmem duchovní píseň nebo hudba, se objevují následující odpovědi:

- chrámové skladby s duchovním motivem
- chorály
- písně zpívané v kostelech s doprovodem varhan
- koledy
- písně k Bohu nebo Panně Marii.

Také jsem zaznamenala odpovědi jako jakékoliv písně navozující duchovní prožitek, vše, co nám přibližuje Ježíše Krista a svaté či etnická hudba.

Z oslovených pedagogů uvedlo 57 %, že nemá svého oblíbeného skladatele. Ostatní, to znamená 43 %, zaznamenalo některé autory. Mezi oblíbenými skladateli nalezneme jména jako Bach, Dvořák, Michna, Ryba, Händle, Vejvanovský, ale také Schubert, Vivaldi, Smetana, Mozart. Za zmínku také stojí jméno skladatele Johna Michaela Talbota, autora folkových písniček inspirovaných žalmů.

67 % pedagogů z Čech a 63 % pedagogů z Moravy domnívá, že u nás existuje velká hudební tradice hudby s církevní tematikou. Naopak v Čechách odpovědělo záporně 33 % dotazovaných, na Moravě pak 37 % dotazovaných.

Koncert duchovní hudby by s dětmi navštívilo přibližně 59 % pedagogů z Moravy a přibližně 47 % pedagogů z Čech. Z toho vyplývá, že naopak 41 % moravských a 52 % českých pedagogů by na koncert nešlo. Důvody uváděli různé. Většinou jim duchovní hudba nebyla blízká a nechtěli ji dále prezentovat před dětmi.

Další dotaz se týkal toho, zda má náboženská hudba své místo ve škole. Z výsledků šetření vyplývá, že 59 % moravských a 62 % českých pedagogů se domnívá, že ano, protože by se děti měly setkat se všemi různými typy hudby. Naopak 41 % moravských a 38 % českých pedagogů by duchovní hudbu do škol nezavádělo.

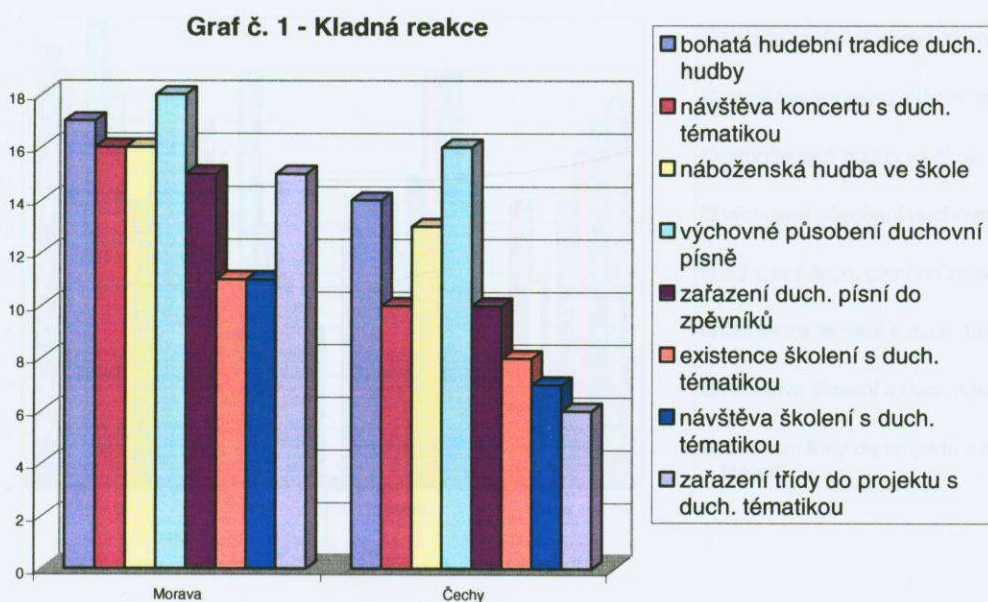
Překvapivé výsledky nalezneme v otázce, zda může duchovní píseň působit výchovně. Z dotazovaných učitelů odpovědělo celkem 71 %, že duchovní píseň výchovně působí, naopak 29 % učitelů uvedlo, že nikoliv.

Učitelé z Moravy (56 %) by některé duchovní písničky do zpěvníků zařadili, naopak učitelé z Čech (52 %) tomuto řešení příliš nakloněni nejsou.

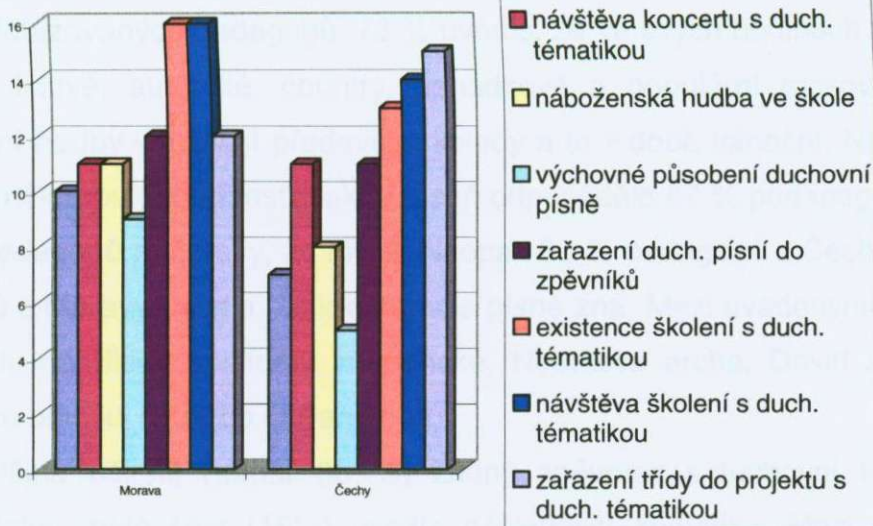
Učitelé se také shodli na tom, že by nechtěli žádné školení týkající se duchovní tematiky, protože prý mají různých školení dost. To znamená, že přibližně 62 % českých a 59 % moravských učitelů uvedlo, že o takovéto školení nemají zájem a toto školení by také nenavštívili.

Poslední otázka se týkala projektového vyučování. Z výsledů průzkumu vyplývá, že pedagogové z Moravy (56%) by takovýto projekt do svého vyučování zařadili. Naopak pedagogové z Čech jsou z velké části proti (71 %).

Podrobnější informace o průzkumu jsou uvedeny v přílohách (tabulka č. 2) a v grafu číslo 1 a v grafu číslo 2.

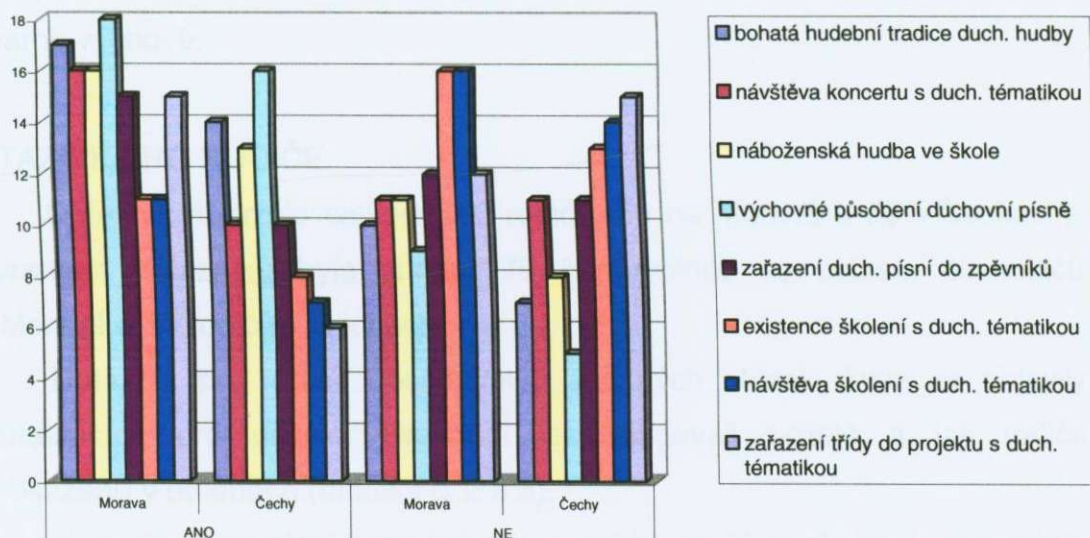

Graf č. 2 - Záporná reakce

V následujícím grafu (graf č. 3) jsou shrnuty kladné i záporné odpovědi jednotlivých pedagogů z Čech i z Moravy. Z tohoto grafu jasně vyplývá, že moravští pedagogové jsou problematice duchovní hudby přístupnější než pedagogové z Čech, a tím se potvrzuje hypotéza číslo 1. Můžeme se jen domnívat, co je k tomu vede. Příčinou může být prostředí, ve kterém vyučují, dosavadní zkušenosti z touto tematikou nebo zda jsou věřící.

Graf č. 3 - Odpovědi učitelů

Další problematikou zjišťovanou v dotaznících byly znalosti o duchovních písních a zpěvnících duchovní hudby.

Z dotazovaných pedagogů 73 % uvedlo, že ve svých hodinách využívají převážně lidové, autorské, country, pohádkové a populární rockové písně. Z duchovní hudby využívají především koledy a to v době vánoční. Na otázku, zda znají některou jinou křesťanskou píseň odpovědělo 67 % pedagogů z Čech a 52 % pedagogů z Moravy, že nikoli. Naopak 33 % pedagogů z Čech a 48 % pedagogů z Moravy uvedlo, že křesťanské písně zná. Mezi uvedenými písněmi se objevily například spirituály, mariánské, Noemova archa, David a Goliáš, Hospodine pomiluj ny nebo Ó Pane náš.

Většina učitelů (téměř 85 %) žádný zpěvník s duchovní tematikou nezná. Velmi malá část (15%) uvedla následující zpěvníky. Mezi zpěvníky nalezneme převážně Kancionál a ve velmi malém množství Hosana, Cantate, Koinonia a sbírky lidových koled.

Nápady, které učitelé uvedli pro zpracování duchovní tematiky jsou následující: poukázat na kulturní rozdíly, etnickou hudbu, využít duchovní hudbu jako doplněk učiva ve vlastivědě o husitství, sv. Václavovi či národním obrození, v českém jazyce učivo o Bibli, dramatizace, ve výtvarné výchově kresba kostelů (např. gotických oken), zhudebňování náboženských textů, seznámení se s neznámými pojmy v textu (zastaralé výrazy zmodernizovat) nebo poslech různých chorálů a spirituálů jako doplněk učiva či kulisa při výtvarné výchově.

DOTAZNÍK PRO RODIČE

Dotazník obdrželo celkem 100 rodičů (50 na Moravě a 50 v Čechách). Návratnost dotazníků byla zhruba 79 %. Vyplnilo ho celkem 42 rodičů na Moravě a 37 rodičů v Čechách.

Dotazník pro rodiče obsahoval 6 shodných otázek, které se objevily v dotaznících pro učitele. Srovnání jak reagovali učitelé a jak rodiče je obsaženo v přílohách (tabulka č. 2 a 3).

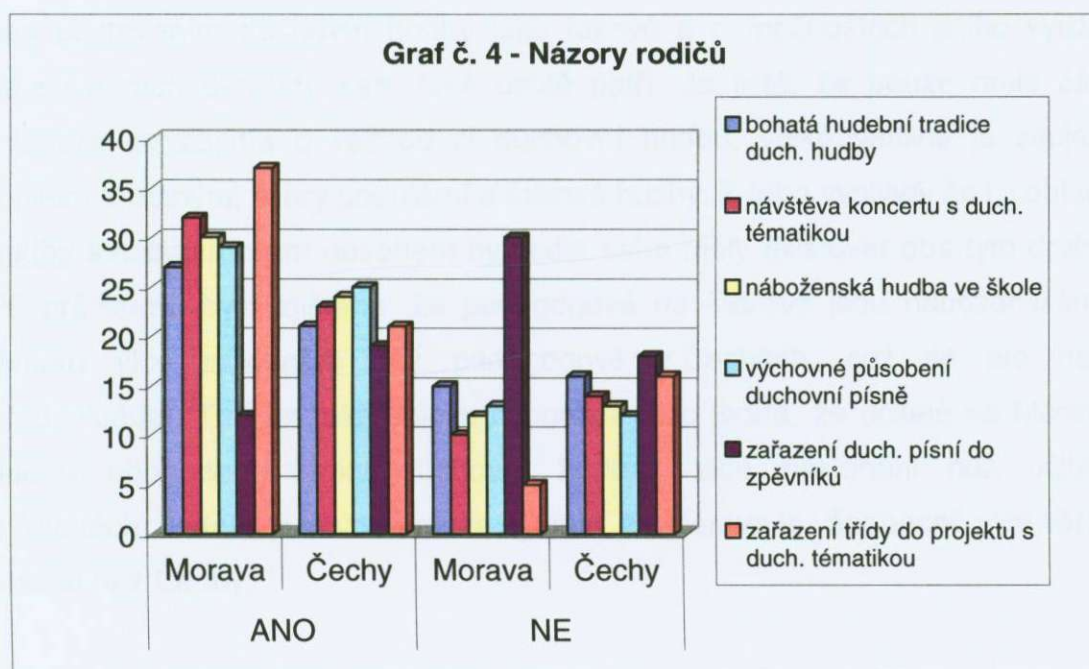
Výsledky jsou téměř shodné jak u rodičů na Moravě, tak i v Čechách, ale samozřejmě můžeme nalézt rozdíly.

Z šetření vyplývá, že si rodiče pod pojmem duchovní hudba představují náboženské písně, kostelní sbor, písně o Bohu a Panně Marii a vše, co přibližuje život Ježíše Krista a svatých.

Většina rodičů (73 %) se svými dětmi zpívá duchovní písně pouze v době vánoční a velikonoční. Jedná se převážně o koledy a různé lidové popěvky. Pokud však zpívají i jiné, jedná se o písně mariánské a písně na různých duchovních setkáních mládeže. Většinou totiž s dětmi takováto setkání navštěvují pravidelně a k víře je vedou.

Mezi oblíbenými skladateli, které rodiče uvádějí se objevují jména jako Bach, Dvořák, Vivaldi, Mozart a skupina Spiritual kvintet.

Také zde se potvrdilo, že duchovní hudba má velkou tradici. Domnívá se to 64 % rodičů z Moravy a 57 % rodičů z Čech. V průměru okolo 65 % rodičů z obou oblastí by s dětmi navštívilo koncert duchovní hudby a zařadilo by duchovní hudbu do učiva základní školy. Alespoň pro orientační základní informace. Do zpěvníků by však tyto písně nezařazovali. Tento názor vyslovilo 71 % moravských a 49 % českých rodičů. Téměř 75 % rodičů by naopak zařadilo nějaký projekt nebo celodenní putování týkající se právě duchovní tematiky. Podrobnější informace udává graf č. 4.

ZÁVĚR

Získané údaje objasnily, že duchovní hudba jako taková má bezesporu na základní škole své nezastupitelné místo. Dokazuje to i názor pedagogů, z nichž se 65 % domnívá, že duchovní hudba našeho národa má v České republice velkou tradici. Také většina (přibližně 61 %) rodičů sdílí názor, že duchovní hudba má bohatou hudební tradici a koncert by s dětmi navštívili. Nejsou si však jistí, zda by měla být náboženská hudba zaváděna do školního vyučování. Tento názor sdílí i mnoho učitelů, ale nemělo by tomu tak být.

I když v dnešní době zájem lidí stále více směřuje k hmotným statkům, je potěšující, že nalezneme také mladou generaci hledající Boha. Lidový duchovní zpěv, tedy duchovní písně, u nás svou kvalitou předčí písně mnoha evropských zemí. Mnoho současných učitelů na základních školách si ale těchto skutečností není vědoma. Na některých státních školách stále ještě převládá názor komunistické výchovy, která označovala církev a náboženství za nepřítele číslo jedna a snažila se cokoli související s náboženstvím vymýtit z naší společnosti.

Dnes se však nacházíme v úplně jiné situaci a můžeme se tedy zamýšlet nad postavením duchovní hudby jako takové a o možnostech jejího využití na základních školách, kam také určitě patří. Je jisté, že pouze malá část mládeže se zajímá o vážnou či duchovní hudbu, velká většina je zaujata rockem a různými žánry populární a folkové hudby. Z toho vyplývá, že i v oblasti hudby s náboženským obsahem by vedle sebe měly existovat oba tyto druhy. Při průzkumu bylo zjištěno, že pedagogové na Moravě jsou náboženskému tématu více nakloněni než pedagogové v Čechách, což se ale dalo předpokládat. Tím se také splnila hypotéza číslo jedna, že učitelé na Moravě budou obohacení výuky duchovní hudbou více nakloněni než učitelé v Čechách. Jedním z důvodů může být fakt, že Morava je všeobecně více věřící oblastí než Čechy.

Pokud se rozhodneme zařadit některou píseň s duchovní tematikou, je při výběru vhodného repertoáru nutná obezřetnost. Je jisté, že kvalita duchovních písní je různá. Neměli bychom však posuzovat pouze text. O duchovním obsahu by měla také přesvědčit melodie samotná.

Také musíme vzít v úvahu osobnost učitele. Nebylo by totiž žádným přínosem, kdyby se snažil o využití duchovní hudby v hodinách hudební výchovy učitel, který je absolutně v tomto oboru nevzdělán nebo naopak náboženský fanatik. Zásadně by dětem neměl nic vnucovat a měl by respektovat přání rodičů.

Z výsledků šetření o využití duchovních písní lze do jisté míry objevit návod, jak by mohl duchovní hudbu ve svých hodinách uplatnit i nevěřící učitel. Není totiž možné, aby byl před dětmi tento druh umění nějakým způsobem zatajován. Učitelé v současné době duchovní písně při svých hodinách často nevyužívají, ale uvedli mnoho nápadů, které lze použít při výuce hudební výchovy, ale také jako doplňující aktivity v hodinách výtvarné výchovy, českého jazyka či vlastivědy. Uvádím například zařazení do učiva o husitství, sv. Václavovi nebo Národním obrození, v českém jazyce učivo o Bibli, dramatizace příběhu o Noemově arše, ve výtvarné výchově kresba kostelů (např. gotických oken) a další.

Do zpěvníků by písně zařadilo přibližně 52 % pedagogů a 40 % rodičů. Tento výsledek jasně vyvrací hypotézu číslo dva, že 57 % z dotazovaných pedagogů by souhlasilo se zařazením duchovních písní do zpěvníků pro děti základních škol. V současné době totiž ve zpěvnících nenajdeme zmínku ani o nejslavnějších památkách naší české kultury, Hospodine pomiluj ny! nebo Svatý Václave. Zřejmě je to zapříčiněno tím, že většina těchto zpěvníků byla sestavována v letech, kdy se duchovní hudba neuznávala. I když byly některé tyto zpěvníky reeditovány, žádné plus to nepřineslo. Pokud ve zpěvnících nalézáme pouze koledy, neměli bychom se nad tím zamyslet?

Z průzkumu také vyplývá, že by učitelé jak na Moravě, tak v Čechách, nechtěli žádné školení, protože prý mají dostatek jiných a další nepotřebují.

Na druhou stranu jsou učitelé přístupní zrealizovat nějaký projekt týkající se duchovních písní či náboženské tematiky. Rodiče by se takového projektu také rádi zúčastnili. Se svými dětmi zpívají křesťanské písně pouze o Vánocích, popřípadě na nějakém duchovním setkání dětí a mládeže a většinou jsem se setkala s tím, že poslouchají skupinu Spiritual kvintet.

Získané informace však nelze obecně vztáhnout na všechny pedagogy a rodiče a na všechny základní školy v naší zemi. Lze si pouze udělat částečnou představu o současné situaci.

Papež Jan Pavel II. vyzýval všechny ke smíření. Snad i nám se podaří zbavit se pozůstatků minulosti a některých předsudků. Snad se na zlepšení vzájemných vztahů mezi lidmi nejenom v naší zemi, ale na celém světě bude do jisté míry podílet duchovní hudba. Bylo by potěšující, kdyby se právě písním s tímto obsahem podařilo dosáhnout takové kvality, aby mohly překlenout propast a navzájem nás sblížit.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ:

- 1) Bártová, J.: Dějiny hudby, Pdf JU, České Budějovice 1995.
- 2) Běl, J.: Jakub Jan Ryba, Město Přeštice, Přeštice 1995.
- 3) Bible: Písmo svaté Starého Nového zákona. Ekumenická rada církví, Praha 1984.
- 4) Blatný, J. a kol.: Kytice nových koled, Česká katolická charita, Praha 1970.
- 5) Buček, M.: Duchovní hudba 20. století, CDVU MU, Brno 1994, s. 17.
- 6) Budík, J.: Zpěvník HV – 2. třída, Fortuna, Praha 1994.
- 7) Budík, J.: Zpěvník HV – 3. třída, Fortuna, Praha 1995.
- 8) Budík, J.: Zpěvník HV – 4. třída, Fortuna, Praha 1996.
- 9) Budík, J.: Zpěvník HV – 5. třída, Fortuna, Praha 1996.
- 10) Cantate, rytmické písně, CMBF, samizdat.
- 11) Cikrle, K.: Liturgická hudba, Biskupství brněnské – Středisko pro liturgickou hudbu, Brno 1997.
- 12) Černušák, G.: Dějiny evropské hudby. Panton, Praha 1964.
- 13) Dvořák, A.: Biblické písně, Supraphon, Praha 1977, str. 5.
- 14) Hlaholík: Nutrim, Brno 1970.
- 15) Hosana: Zpěvník křesťanských písní, Portál, Praha 1997.
- 16) Já, písnička: Zpěvník pro žáky základních škol, I a II díl, MUSIC CHEB, Cheb 1993.
- 17) Kancionál: Společenský zpěvník českých a moravských diecézí, Zvon, Praha 1997.
- 18) Kancionál, varhanní doprovod, Česká katolická charita, Praha 1980.
- 19) Katechismus: Katechismus katolické církve, Zvon, Praha 1995, str. 305.
- 20) Komenský, J. A.: Duchovní písně, Vyšehrad, Praha 1995.
- 21) Kuna, M.: Osobnosti české hudby, Fragment, Praha 2001.
- 22) Liturgický kalendář 2005/2006 pro české a moravské diecéze, Katolický týdeník, Praha 2005.
- 23) Magnificat: Sborník křesťanských písní. Grafia, Zlín.
- 24) Michels, U.: Encyklopedický atlas hudby, Lidové noviny, Praha 2000.

- 25) Moury, F., Posová, R.: Zpěvník lidových písní (1 – 4. ročník), Fortuna, Praha 1992.
- 26) Ryba, J. J.: Česká mše vánoční, Supraphon, Praha 1986.
- 27) Sehnal, J.: Stručný přehled dějin katolické chrámové hudby, Biskupství brněnské – středisko pro liturgickou hudbu, Brno 1997.
- 28) Slámová, M.: Česká liturgická hudba v římskokatolickém obřadu, diplomová práce, Ostrava 1999.
- 29) Svobodová, M. Polívka, B.: Písnička I – zpěvník pro I. stupeň základní školy, Ottovo nakladatelství, v divizi CESTY Praha, Český Těšín 1999.
- 30) Tvrdon, J.: Dějiny hudby a nauka o hudobných formách a nástrojoch, SPN, Bratislava 1973.
- 31) Venhoda, M.: Mistři renesanční polyfonie, SHV, Praha 1965.
- 32) Volek, T.: Dějiny české hudby v obrazech, Supraphon, Praha 1977.
- 33) Zpěvník, Skauting, Liberec 1994.

http://coena.edunix.cz/Members/grombi/vik/sem_homl/moravetz

http://www.katolikrevue.cz/musica_sacra/hudba_po_2_vat_kindler.htm

<http://www.katolik.cz>

http://www.sbor.webzdarma.cz/slovník%20hudby/A_slovník.htm

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kategorie:Hudba>

http://cs.wikipedia.org/wiki/Gregori%C3%A1nsk%C3%BD_chor%C3%A1l

http://cs.wikipedia.org/wiki/Svatov%C3%A1clavsk%C3%BD_chor%C3%A1l

http://cs.wikipedia.org/wiki/Liturgick%C3%BD_rok

<http://communaute-de-taize.navaio.cz/>

<http://krestantiq.granosalis.cz/seznamy/zpevník.htm>

SEZNAM POUŽITÝCH OBRÁZKŮ:

1)	Ukázka neumové notace (Encyklopedický atlas hudby, str. 186).....	13
2)	Duchovní píseň Hospodine pomiluj ny (Smolka, Dějiny hudby, str. 102)	16
3)	Hymnus Svatý Václave (Smolka, Dějiny hudby, str. 69).....	17
4)	Ukázka menzurální notace (Encyklopedický atlas hudby, str. 210).....	18
5)	Válečná píseň Ktož sú Boží bojovníci (Smolka, Dějiny hudby, str. 169).....	20
6)	Jistebnický kancionál - Jezu Kriste, štědrý Kněže (www. Wikipedia.cz).....	21
7)	Výstavba mše (Encyklopedický atlas hudby, str.128).....	23
8)	Adam Michna z Otradovic – Nebeští kavalérové (Encyklopedický atlas hudby, str. 530).....	25
9)	Händel – Mesiáš (Encyklopedický atlas hudby, str. 330).....	27
10)	Haydn – Úprava gregoriánského chorálu (Encyklopedický atlas hudby, str. 354).....	29
11)	Beethoven – Missa solemnis (Encyklopedický atlas hudby, str. 358).....	33
12)	Ejhle oltář Hospodinův září – P. Eben (Kancionál, varhanní doprovod, str. 187).....	34
13)	Janáček – Biblické písně – Hospodin je můj pastýř (Dvořák, A.: Biblické písně, Supraphon, Praha 1977).....	38
14)	Boží požehnání – velikonoční pohled.....	49
15)	Život je jak abeceda (Zpěvník Hlahol).....	50
16)	Klavír (Zpěvník Cantate)	51

SEZNAM PŘÍLOH:

- 1) dotazník pro učitele
- 2) dotazník pro rodiče
- 3) přenesené údaje z dotazníků (tabulka č. 2 a 3)
- 4) Hej mistře, vstaň bystře (Česká mše vánoční – J. J. Ryba)
- 5) výpis písní ze zpěvníků ZŠ
- 6) úvodní strana doprovodu Dvořákových Biblických písní
- 7) zpěvník Hosana – 2. díl
- 8) varhanní doprovod písně Ejhle oltář Hospodinův září
- 9) vyplněné dotazníky od učitelů a rodičů

Příloha číslo 1 – Dotazník pro učitele

Vážený učiteli, jsem studentkou 4. ročníku oboru učitelství 1. st. ZŠ a tímto bych vás chtěla požádat o vyplnění dotazníku k mé diplomové práci na téma Možnosti využití duchovní písně v hodinách HV na 1. stupni ZŠ. Za vaše názory a spolupráci předem děkuji.

- [illegible]

Příloha číslo 2 – Dotazník pro rodiče

Vážení rodiče, jsem studentkou 4. ročníku oboru učitelství 1. st. ZŠ a tímto bych vás chtěla požádat o vyplnění dotazníku k mé diplomové práci na téma Možnosti využití duchovní písně v hodinách HV na 1. stupni ZŠ. Za vaše názory a spolupráci předem děkuji.

1) máte dítě navštěvující některý ročník 1. stupně ZŠ	Ano	Ne
2) co si představujete pod pojmem duchovní píseň nebo hudba		
3) máte svého oblíbeného skladatele?
ano, kterého
ne		
4) má hudba s církevní tematikou v ČR bohatnou hudební tradici?	Ano	Ne
5) navštívili byste s dětmi koncert duchovní hudby?	Ano	Ne
6) myslíte, že má náboženská hudba své místo ve škole?	Ano	Ne
7) domníváte se, že může duchovní píseň působit výchovně?	Ano	Ne
8) zpíváte s dětmi i jiné duchovní písně než pouze o Vánocích
ne
ano - které		
9) uvítali byste zařazení duchovních písní do hodin HV?	Ano	Ne
10) Souhlasili byste se zařazením písní zabývajících se duchovní tematikou do zpěvníků pro 1. stupeň ZŠ?	Ano	Ne

Příloha číslo 3 – Přenesené údaje z dotazníků

Tabulka č. 2

		ANO		NE	
	Jednotlivé otázky kladené učitelům	Morava	Čechy	Morava	Čechy
1	bohatá hudební tradice duch. hudby	17	14	10	7
2	návštěva koncertu s duch. tématikou	16	10	11	11
3	náboženská hudba ve škole	16	13	11	8
4	výchovné působení duchovní písně	18	16	9	5
5	zařazení duch. písní do zpěvníků	15	10	12	11
6	existence školení s duch. tématikou	11	8	16	13
7	návštěva školení s duch. tématikou	11	7	16	14
8	zařazení třídy do projektu s duch. tématikou	15	6	12	15

		ANO		NE	
		Morava	Čechy	Morava	Čechy
		63%	67%	37%	33%
		59%	48%	41%	52%
		59%	62%	41%	38%
		67%	76%	33%	24%
		56%	48%	44%	52%
		41%	38%	59%	62%
		41%	33%	59%	67%
		56%	29%	44%	71%

Tabulka č. 3

		odpovědi		ANO		NE	
	Otázky kladené rodičům	Morava	Čechy	Morava	Čechy	Morava	Čechy
1	bohatá hudební tradice duch. hudby	27	21	15	16		
2	návštěva koncertu s duch. tématikou	32	23	10	14		
3	náboženská hudba ve škole	30	24	12	13		
4	výchovné působení duchovní písně	29	25	13	12		
5	zařazení duch. písní do zpěvníků	12	19	30	18		
6	zařazení třídy do projektu s duch. tématikou	37	21	5	16		

		ANO		NE	
		Morava	Čechy	Morava	Čechy
		64%	57%	36%	43%
		76%	62%	24%	38%
		71%	65%	29%	35%
		69%	68%	31%	32%
		29%	51%	71%	49%
		88%	57%	12%	43%

Příloha číslo 4 – První skladba z České mše vánoční od Jakuba Jana Ryby

ČESKÁ MŠE VÁNOČNÍ
BÖHMISCHE HIRTENMESSE
CZECH CHRISTMAS MASS

KYRIE

JAKUB JAN RYBA
(1765–1815)

Allegretto

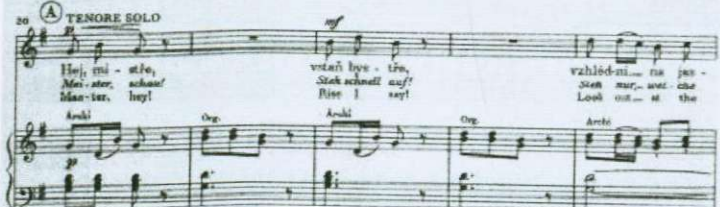
7 *Archi (pizz.)*

14 *Archi, Fl., Cl., Cor.*

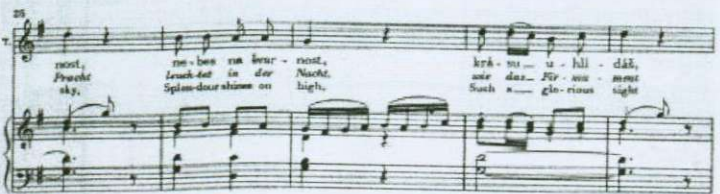
20 **(A) TENORE SOLO**

Hej, mi - ste, vstaň bye - the, vzhled - ni - na jes -
Mei - ster, schau! Sieh schnell auf! Jem nur, wei - che
Ma - ter, hey! Mutter! Sieh! Look not - H the

25

nost, ra - bes na beu - nost, krá - si - u - hlí - dár,
Pracht! leuchtet in der Nacht, wie das Für - au - ment
sky, Splen - dor shines on high, Such a glo - rious sight

32

© Editio Supraphon
Prága 1974
Autor: J. Benáček, Hamburg 1974

30

ten - to noč - ni čas.
písně - těch glo - ri - ózní
At this time of bright

Fl., Cl., Cor.

37

hlá - sy pou - dře - krá - sň - íi,
Gold - ne strá - dí - Ste - ren - svet,
Then il - lums more bright - ly than

Archi

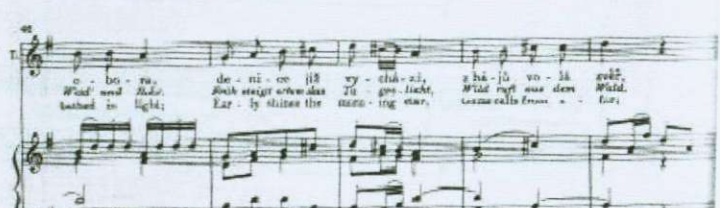
44

o - ble - há je jas - ný - íi, má - sít krá - sň - plá - po - lá, svět - lý je teď
At - ter march den Himmels - hö - der, der noch, als je zu war, scheint der Mond auf
Sol - den was the sky so fast! Bright - ly glows the season to - night, And the park is

51

o - bo - ra, de - ní - ce jít vy - chá - zí, z há - jů vo - lá svět,
Wald und Aue, doch steigt erhen das zu - ges - licht, Wald ruft aus dem Wald,
Ez - ly shines the morn - ing star, some calls from a - far,

58

64

over - li - ka - chun pho - li - bym pho - chh avu - di loo.
 and now at - low Xit - chaw chh Ph. and sang at - allah Chaw
 From the bush-on west - ter - sage E - vry kind there singht

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

97

98

99

100

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

111

112

113

114

115

116

117

118

119

120

121

122

123

124

125

126

127

128

129

130

131

132

133

134

135

136

137

138

139

140

141

142

143

144

145

146

147

148

149

150

151

152

153

154

155

156

157

158

159

160

161

162

163

164

165

166

167

168

169

170

171

172

173

174

175

176

177

178

179

180

181

182

183

184

185

186

187

188

189

190

191

192

193

194

195

196

197

198

199

200

201

202

203

204

205

206

207

208

209

210

211

212

213

214

215

216

217

218

219

220

221

222

223

224

225

226

227

228

229

230

231

232

233

234

235

236

237

238

239

240

241

242

243

244

245

246

247

248

249

250

251

252

253

254

255

256

257

258

259

260

261

262

263

264

265

266

267

268

269

270

271

272

273

274

275

276

277

278

279

280

281

282

283

284

285

286

287

288

289

290

291

292

293

294

295

296

297

298

299

300

301

302

303

304

305

306

307

308

309

310

311

312

313

314

315

316

317

318

319

320

321

322

323

324

325

326

327

328

329

330

331

332

333

334

335

336

337

338

339

340

341

342

343

344

345

346

347

348

349

350

351

352

353

354

355

356

357

358

359

360

361

362

363

364

365

366

367

368

369

370

371

372

373

374

375

376

377

378

379

380

381

382

383

384

385

386

387

388

389

390

391

392

393

394

395

396

397

398

399

400

401

402

403

404

405

406

407

408

409

410

411

412

413

414

415

416

417

418

419

420

421

422

423

424

425

426

427

428

429

430

431

432

433

434

435

436

437

438

439

440

441

442

443

444

445

446

447

448

449

450

451

452

453

454

455

456

457

458

459

460

461

462

463

464

465

466

467

468

469

470

471

472

473

474

475

476

477

478

479

480

481

482

483

484

485

486

487

488

489

490

491

492

493

494

495

496

497

498

499

500

501

502

503

504

505

506

507

508

509

510

511

512

513

514

515

516

517

518

519

520

521

522

523

524

525

526

527

528

529

530

531

532

533

534

535

536

537

538

539

540

541

542

543

544

545

546

547

548

549

550

551

552

553

554

555

556

557

558

559

560

561

562

563

564

565

566

567

568

569

570

571

572

573

574

575

576

577

578

579

580

581

582

583

584

585

586

587

588

589

590

591

592

593

594

595

596

597

598

599

600

601

602

603

604

605

606

607

608

609

610

611

612

613

614

615

616

617

618

619

620

621

622

623

624

625

626

627

628

629

630

631

632

633

634

635

636

637

638

639

640

641

642

643

644

645

646

647

648

649

650

651

652

653

654

655

656

657

658

659

660

661

662

663

664

665

666

667

668

669

670

671

672

673

674

675

676

677

678

679

680

681

682

683

684

685

686

687

688

689

690

691

692

693

694

695

696

697

698

699

700

701

702

703

704

705

706

707

708

709

710

711

712

713

714

715

716

717

718

719

720

721

722

723

724

725

726

727

728

729

730

731

732

733

734

735

736

737

738

739

740

741

742

743

744

745

746

747

748

749

750

751

752

753

754

755

756

757

758

759

760

761

762

763

764

765

766

767

768

769

770

771

772

773

774

775

776

777

778

779

780

781

782

783

784

785

786

787

788

789

790

791

792

793

794

795

796

797

798

799

800

801

802

803

804

805

806

807

808

809

810

811

812

813

814

815

816

817

818

819

820

821

822

823

824

825

826

827

828

829

830

831

832

833

834

835

836

837

838

839

840

841

842

843

844

845

846

847

848

849

850

851

852

853

854

855

856

857

858

859

860

861

862

863

864

865

866

867

868

869

870

871

872

873

874

875

876

877

878

879

880

881

882

883

884

885

886

887

888

889

890

891

892

893

894

895

896

897

898

899

900

901

902

903

904

905

906

907

908

909

910

911

912

913

914

915

916

917

918

919

920

921

922

923

924

925

926

927

928

929

930

931

932

933

934

935

936

937

938

939

940

941

942

943

944

945

946

947

948

949

950

951

952

953

954

955

956

957

958

959

960

961

962

963

964

965

966

967

968

969

970

971

972

973

974

975

976

977

978

979

980

981

982

983

984

985

986

987

988

989

990

991

992

993

994

995

996

997

998

999

1000

6

TENORE SOLO

15

20

25

30

35

40

45

50

55

60

65

70

75

80

85

90

95

100

105

110

115

120

125

130

135

140

145

150

155

160

165

170

175

180

185

190

195

200

205

210

215

220

225

230

235

240

245

250

255

260

265

270

275

280

285

290

295

300

305

310

315

320

325

330

335

340

345

350

355

360

365

370

375

380

385

390

395

400

405

410

415

420

425

430

435

440

445

450

455

460

465

470

475

480

485

490

495

500

505

510

515

520

525

530

535

540

545

550

555

560

565

570

575

580

585

590

595

600

605

610

615

620

625

630

635

640

645

650

655

660

665

670

675

680

685

690

695

700

705

710

715

720

725

730

735

740

745

750

755

760

765

770

775

780

785

790

795

800

805

810

815

820

825

830

835

840

845

850

855

860

865

870

875

880

885

890

895

900

905

910

915

920

925

930

935

940

945

950

955

960

965

970

975

980

985

990

995

1000

70

75

80

85

90

95

100

105

110

115

120

125

130

135

140

145

150

155

160

165

170

175

180

185

190

195

200

205

210

215

220

225

230

235

240

245

250

255

260

265

270

275

280

285

290

295

300

305

310

315

320

325

330

335

340

345

350

355

360

365

370

375

380

385

390

395

400

405

410

415

420

425

430

435

440

445

450

455

460

465

470

475

480

485

490

495

500

505

510

515

520

525

530

535

540

545

550

555

560

565

570

575

580

585

590

595

600

605

610

615

620

625

630

635

640

645

650

655

660

665

670

675

680

685

690

695

700

705

710

715

720

725

730

735

740

745

750

755

760

765

770

775

780

785

790

795

800

805

810

815

820

825

830

835

840

845

850

855

860

865

870

875

880

885

890

895

900

905

910

915

920

925

930

935

940

945

950

955

960

965

970

975

980

985

990

995

1000

43

48

53

58

63

68

73

78

83

88

93

98

103

108

113

118

123

128

133

138

143

148

153

158

163

168

173

178

183

188

193

198

203

208

213

218

223

[illegible][illegible]

[illegible][illegible]

185

li - lark and at - dawn - sing - at - dawn - sing - at - dawn - sing - at - dawn -

Вста - вает - пта - шка - / Вста - вает - пта - шка - / Вста - вает - пта - шка - / Вста - вает - пта - шка -

li - lark and at - dawn - sing - at - dawn - sing - at - dawn - sing - at - dawn -

Вста - вает - пта - шка - / Вста - вает - пта - шка - / Вста - вает - пта - шка - / Вста - вает - пта - шка -

101 Organ Solo

Measures 101-104 of the Organ Solo section. The music is in 4/4 time and features a melodic line in the right hand and a supporting bass line in the left hand. The key signature has one flat (B-flat). The organ part begins with a melodic phrase in the right hand, followed by a series of chords and single notes. The left hand provides a steady bass accompaniment. The section concludes with a final chord in measure 104.

[illegible][illegible]

A musical score for the song 'The Rose Tree'. It features a single melodic line on a five-line staff. The key signature has one sharp (F#), and the time signature is 2/4. The melody consists of several measures, some with eighth and sixteenth notes, and some with rests. The score is written in a simple, clear font.

[illegible]

Písnička I – zpěvník pro I. stupeň základní školy

- písně upraveny pro zpěv, kytaru a dvě zobcové flétny
- lze použít i na ZUŠ
- doporučení Školy hry na sopránovou zobcovou flétnu od Ladislava Daniela
- na konci zpěvníku jsou uvedeny základní kytarové hmaty a hmaty na barokní sopránovou zobcovou flétnu

Lidové písně

- Ach, není tu, není (z Hradecka, str. 12)
 - o *půjdu do kláštera, dám se na frátera*
 - o *za tebe modlit*
 - o *pakli nám Pán Bůh dá*
 - o *když nás Pán Bůh svede*
- Až já budu velká (česká z Hradecka, str. 17)
 - o *dej mi Pán Bůh synka*
- Černé oči, jděte spát (česká z Berounska, str. 29)
 - o *kde mi Pán Bůh místo dá, na obděnském hřbitově*
- Dobrú noc, má milá (slovenská, str. 36)
 - o *nech ti je sám Pán Boh na pomoc*
- Ej lásko, lásko (moravská ze Slovácka, str. 40)
 - o *vystavím klášter mezi horama*
- Kdyby mně to Pán Bůh dal (česká, str. 63)
 - o *kdyby mně to Pán Bůh dal, aby si mě dudak vzal*
- Když jsem já šel, tou putimskou branou (česká, str. 68)
 - o *až já budu tu mši svatou sloužit, tom píseckým kostele*
- Komáři se ženili (moravská, str. 74 - 75)
 - o *to byl, Bože, za komár*
- Letěla husička (česká, str. 78)
 - o *dej, Bože, dej vláhy do naší dědinky*
 - o *co mně Pán Bůh soudí*
- Měsíček svítí (česká, str. 84)
 - o *Dej Pán Bůh štěstí*
- Na Bílé hoře (česká z Berounska, str. 86)
 - o *má hezkou dceru, dej mi ji, Bože*

- Osiřelo dítě (česká, str. 100)
 - o *má dušička Bohu, mé tělo do hrobu*
- Rožnovské hodiny (moravská, str. 116)
 - o *ožeň sa, synečku, spánembohem*
- Spi, děťátko, spi (česká, str. 119)
 - o *Pánbůh bude s tebou spáti, andělíčky kolébatí*
- Už mou milou (česká z Berounska, str. 136)
 - o *už mou milou do kostela vedou*
 - o *už mou milou ku oltáři vedou (od oltáře vedou)*

Umělé písně

- John Brown = Černý muž (traditional, Ivo Fischer, str. 164)
 - o *Glory, glory, aleluja*
- Stánky (Jan Nedvěd, str. 194)
 - o *ztracená víra*
- Stará Archa (Spirituál, D. Vančura, str. 196)
 - o *pršelo a blejskalo se sedm neděl, Noe nebyl překvapenej, on to věděl*
 - o *Šem a Ham a Jáfet byli bratři rodní, Noe je dal svolat ještě pře povodní*
 - o *přilétla holubice, snítku nesla*

Vánoční koledy

- Dej Bůh štěstí (česká, str. 213)
 - o *Dej Bůh štěstí tomu domu*
 - o *Kristu Jezulátku, dnes v Betlémě narozenému*
 - o *Dej vám Pán Bůh své požehnání*
- Chtíc aby spal (Adam Michna z Otradovic z r. 1647, str. 214)
 - o *spi nebes dítě milostné, Pán jsi a Bůh*
 - o *zmlkněte andělové, před Bohem se mnou klekněte, národové*
 - o *sestoupil v pravdě boží syn na naši zem, přinesl spásu, pokoj svůj
národům všem*
- Já malý přicházím (česká, str. 215)
 - o *co umím o Kristu prozpěvovat, že se narodil v Betlémě chlévě, chci
zvěstovat*

- My tři králové (česká, str. 218)
 - o *slunce je drahé kamení od Kristova narození*
 - o *Herodes král z okna kouká, vidí tři krále z daleka*
 - o *Probral se Josef ze spaní, pobral děťátko s Marií*
 - o *Utíkal s nimi do Egypta do Alexandrie, do města*
 - o *Přebývejte s Kristem Pánem až na věky věků. Amen*
- Narodil se Kristus Pán (česká, str. 219)
 - o *jenž prorokován jest*
 - o *ten na svět poslán jest*
 - o *člověčenství naše ráčil vzít Bůh na se*
- Nesem vám noviny (česká, str. 220)
 - o *andělé v oblacích prozpěvují, narození Páně ohlašují*
- Pásli ovce Valaši (moravská z Valašska, str. 221)
 - o *anděl se jim ukázal, do Betléma jim kázal*
 - o *Maria ho kolíbá, svatý Josef mu zpívá*
- Slyšte, slyšte, pastuškové (česká, str. 224)
 - o *andělé se tam zjevují*
 - o *děťátko je Syn Boží*
 - o *aby vzdali chválu čest, tomu, jenž Pán králů jest.*
 - o *zpěv andělský odtud (ze stáje) zní, sám Syn Boží bydlí v ní*
- Štěstí, zdraví, pokoj svatý (česká, str. 226)
 - o *co se stalo, přihodilo v městě Betlémě*
 - o *dítě to je bohatý, v nebi vám to zaplatí*
- Veselé vánoční hody (česká, str. 227)
 - o *vítej nám, andělský králi*
- Z jedné strany chvojka (moravská, str. 230)
 - o *že se Kristus Pán narodil, aby každý věděl*

Státní pedagogické nakladatelství

HV pro 1. ročník ZŠ

- Na nebesích nad Betlémem (str. 43)
 - o *v Betlémě, hle, uspává jezulátko matička*
 - o *svatá máti položila jezulátko v jesličky*

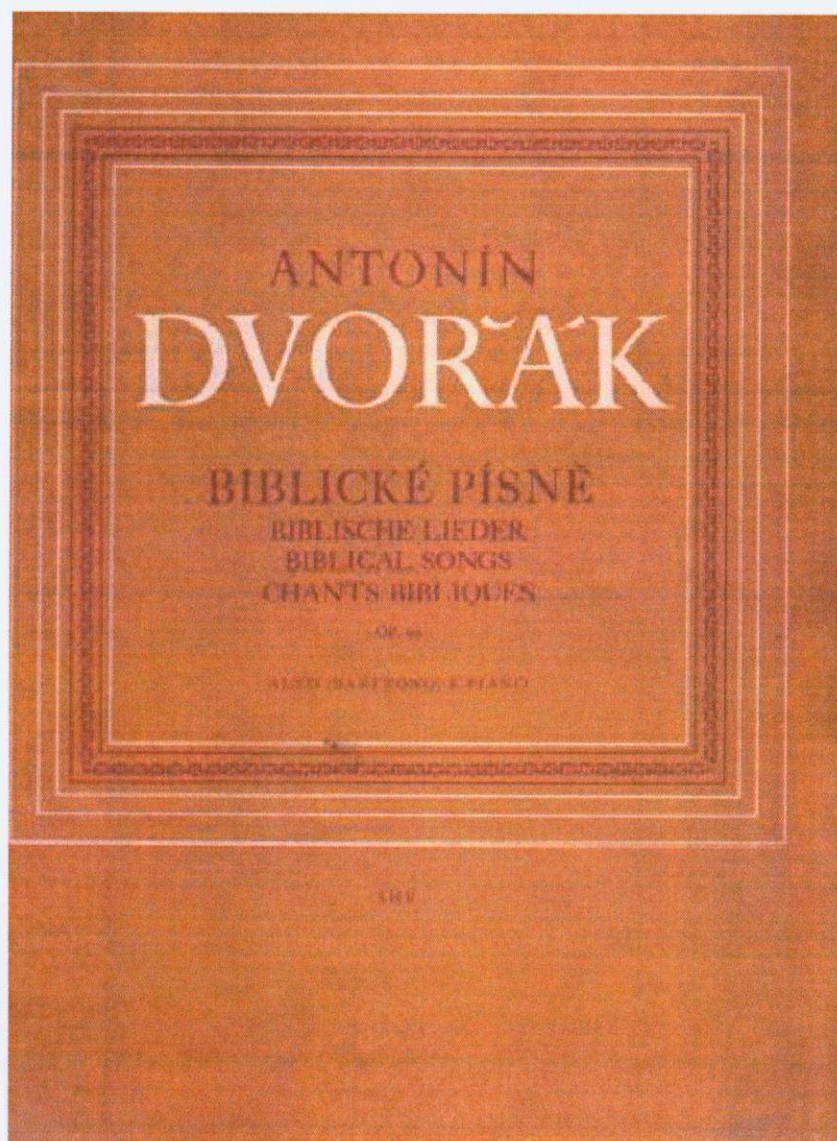
- Kráci Mikuláš (str. 44)
 - o *kráci Mikuláš s berličkou, za ním rohatý s metličkou*
- Zelená se louka (str. 44)
 - o *přiletěl k nim anděl, aby jim pověděl, že se Kristus Pán narodil*
 - o *pospíchali k Ježíškovi do Betléma, za Pána ho znali*
- Já malý přicházím (str. 45)
 - o *co umím o Kristu prozpěvovat*
 - o *že se narodil v Betlémě*
 - o *za to vzati do nebe jistě mezi svatý*
- Pase ovčák ovce (str. 88)
 - o *zdař pámbu, ovčáče*

HV pro 2. ročník ZŠ

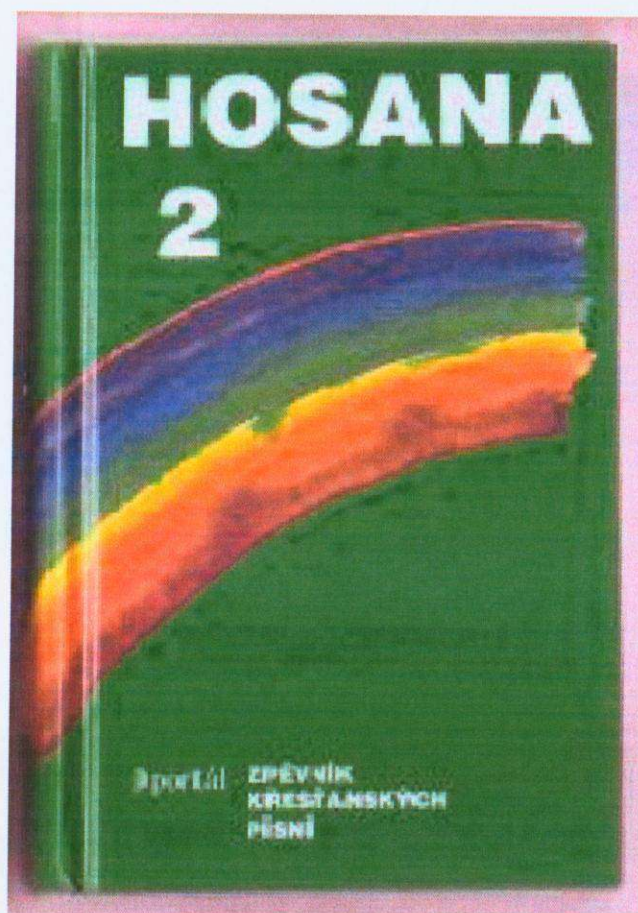
- Dej Bůh štěstí (str. 46)
 - o *zpíváme Pánu Bohu, malému děťátku, Kristu jezulátku*
 - o *dejž mu Pán Bůh požehnání*
- Rychle bratři (str. 47)
 - o *Ježíška pozdravme*
- Pásli ovce Valaši (str. 47)
 - o *anděl se jim ukázal, do Betléma jít kázal*
 - o *Maria ho kolébá, svatý Josef mu zpívá*
- Jak jsi krásné, neviňátko (str. 48)
- Teče voda, vodička (str. 49)
 - o *tam se myjvala panenka Maria*
 - o *ty mi, matko, nevěříš, že já jsem Pán Ježíš*
 - o *já jsem stvořil celý svět i ten drobný dobytek*
 - o *já jsem stvořil včeličky i ty hříšný dušičky*
 - o *já jsem stvořil nebe, nebo i matičko i Tebe*
- Dobrú noc (str. 60)
 - o *nech ti je sám Pán Boh na pomoc*
- učivo o J. J. Rybovi

Zpěvník lidových písní, ilustrace Jan Kudláček

- Pěkný obrázek mám (z Tábořska, str. 17)
 - o *když mě to Pán Bůh dá*
- Kolem dokolečka naše zahrádečka (z Moravy, str. 27)
 - o *aby nám Pánbůh dal tichého deštička*
 - o *deštiček májový, dej nám ho Bůh milý*
- Kdybys měla má panenka (z Bydžovska, str. 44 – 45)
 - o *má panenka, Pán Bůh nedá*
- Šla má milá pro vodu (ze Slovácka, str. 49)
 - o *ach bože můj, bože můj*
- Pod našima stojí doubek (z Chrudimska, str. 74)
 - o *dá-li mně Pámbu*
- Přes ty Horsice (z jižních Čech, str. 78)
 - o *ach, bože, bože, dej mi z té růže*
- Bota leze oknem (z Domažlicka, str. 125)
 - o *už je tomu amen*
- Narodil se Ježíšek (z Hané, str. 214)
 - o *narodil se Ježíšek*
- Kolíbala (z Moravy, str. 215)
 - o *Ježíšku spanilej, nynej*
- Štěstí zdraví (z Čech, str. 216)
 - o *pokoj svatý*
 - o *městě Betlémě*
- Zhůru, zhůru pastuškové (z Hranicka, str. 217)
 - o *narodil se Kristus Pán*
 - o *pěsničku o Bohu*
 - o *včera se nám milý pán Bůh narodí*
- Dej Bůh štěstí (z Čech, str. 219)
 - o *dej bůh štěstí*
 - o *my zpíváme Pánu Bohu*
 - o *malému děťátku, Kristu Jezulátku*
 - o *dejž nám Pán Bůh požehnání*
- My tři králové (z Čech, str. 220)
 - o *my tři králové*
 - o *do Betléma cesta naše*

Příloha číslo 7 – Zpěvník Hosana – 2. díl (pozn. první díl je modrý, nově vyšel třetí žlutý díl)

KANCIONÁL VARHANNÍ DOPROVOD

1980

ČESKÁ KATOLICKÁ CHARITA

829

ženi učitelé, jsem studentkou 4. ročníku oboru učitelství 1. st. ZŠ a tímto bych vás chtěla požádat o
plnění dotazníku k mé diplomové práci na téma Možnosti využití duchovní písně v hodinách HV na
stupni ZŠ. Za vaše názory a spolupráci předem děkuji.

- 1) učíte na : státní škole soukromé škole církevní škole
- 2) jak dlouho učíte 9 let kterou třídu učíte nyní a počet dětí 5. (27 dětí)
- 3) co si představujete pod pojmem duchovní píseň nebo hudba
- *rodiny*
- *písně o lávce*
- *písně napřavené v škole*
- 4) máte svého oblíbeného skladatele?
- ano, kterého *Smetana (má neast.)*
- ne
- 5) má hudba s církevní tematikou v ČR bohatnou hudební tradici? Ano Ne
- 6) navštívili byste s dětmi koncert duchovní hudby? Ano Ne
- 7) myslíte, že má náboženská hudba své místo ve škole? Ano Ne
- 8) domníváte se, že může duchovní píseň působit výchovně? Ano Ne
- 9) znáte některé křesťanské písně, které by se mohly zpívat v jinou dobu, než o Vánocích? Pokud
ano, které?
Alleluja; Dávce a Galdě; Hospodine, pomiluj mne
- 10) které písně využíváte nejčastěji ve svých hodinách? (lidové, koledy, duchovní, rockové,
populární...)
- *populární* - *písně pro děti*
- *lidové*
- 11) zařazujete něco z duchovní tematikou (zpěv, poslech, motivace) do svých hodin HV?
Ano - o které skladby nebo písně se jedná?
- Ne učinil /a/ byste tak? Ano Ne
- 12) souhlasil /a/ byste se zařazením písní s duchovní tematikou do zpěvníků pro 1. stupeň základní
školy? Ano Ne
- 13) Uvítal /a/ byste existenci školení týkající se využívání duchovních písní v hodinách HV? Ano Ne
- 14) Navštívil /a/ byste takové školení? Ano Ne
- 15) znáte některý ze zpěvníků zabývajících se duchovní tematikou?
Ne
Ano - který
- 16) zapojil /a/ byste svou třídu do projektového vyučování s duchovní tematikou
Ano Ne

- Dopoled mě to nenapadlo.*
- 17) uveďte prosím některé nápady pro zpracování duchovní tematiky
- *velikonoční (křesťanská; sv. Václav, národní a)*
- *pro děti - evangelium (načítat si ji, rozprávět, vyprávět
v sekce alchymie slova, napravit jako učitel...)*

Vážení učitelé, jsem studentkou 4. ročníku oboru učitelství 1. st. ZŠ a tímto bych vás chtěla požádat o vyplnění dotazníku k mé diplomové práci na téma Možnosti využití duchovní písně v hodinách HV na 1. stupni ZŠ. Za vaše názory a spolupráci předem děkuji.

- 1) učíte na : ☒ státní škole soukromé škole církevní škole
- 2) jak dlouho učíte 3 let kterou třídu učíte nyní a počet dětí 2. třída, 24 dětí
- 3) co si představujete pod pojmem duchovní píseň nebo hudba
koledy, písně, nábožná koled
- 4) máte svého oblíbeného skladatele?
- ☒ ano, kterého Smelance
- ne
- 5) má hudba s církevní tematikou v ČR bohatnou hudební tradici? Ano ☒ Ne
- 6) navštívili byste s dětmi koncert duchovní hudby? ☒ Ano Ne
- 7) myslíte, že má náboženská hudba své místo ve škole? ☒ Ano Ne
- 8) domníváte se, že může duchovní píseň působit výchovně? ☒ Ano Ne
- 9) znáte některé křesťanské písně, které by se mohly zpívat v jinou dobu, než o Vánocích? Pokud ano, které?
Hospodine, poslyš mne; Madama;
- 10) které písně využíváte nejčastěji ve svých hodinách? (lidové, koledy, duchovní, rockové, populární....) lidové, populární, pohádkové písně
- 11) zařazujete něco z duchovní tematikou (zpěv, poslech, motivace) do svých hodin HV?
Ano – o které skladby nebo písně se jedná?
☒ Ne – učinil /a/ byste tak? ☒ Ano Ne
- 12) souhlasil /a/ byste se zařazením písní s duchovní tematikou do zpěvníků pro 1. stupeň základní školy? ☒ Ano Ne
- 13) Uvítal /a/ byste existenci školení týkající se využívání duchovních písní v hodinách HV? ☒ Ano Ne
- 14) Navštívil /a/ byste takové školení? ☒ Ano Ne
- 15) znáte některý ze zpěvníků zabývajících se duchovní tematikou?
Ne
☒ Ano - který lamcovaň, křesťanská
- 16) zapojil /a/ byste svou třídu do projektového vyučování s duchovní tematikou ☒ Ano Ne
- 17) uveďte prosím některé nápady pro zpracování duchovní tematiky
dramatizace, čt. velká písmenka
Vl - husička, Vv - kresba koledy (např. oken - golgota)

Vážení učitelé, jsem studentkou 4. ročníku oboru učitelství 1. st. ZŠ a tímto bych vás chtěla požádat o vyplnění dotazníku k mé diplomové práci na téma Možnosti využití duchovní písně v hodinách HV na 1. stupni ZŠ. Za vaše názory a spolupráci předem děkuji.

- 1) učíte na : státní škole soukromé škole církevní škole
- 2) jak dlouho učíte 5 let kterou třídu učíte nyní a počet dětí 4, (23)
- 3) co si představujete pod pojmem duchovní píseň nebo hudba
*písně z kancionálu (doprovody mše)
starověké zpěny*
- 4) máte svého oblíbeného skladatele?
- ano kterého *Gmela*
- ne
- 5) má hudba s církevní tematikou v ČR bohatnou hudební tradici? Ano Ne
- 6) navštívili byste s dětmi koncert duchovní hudby? Ano Ne
- 7) myslíte, že má náboženská hudba své místo ve škole? Ano Ne
- 8) domníváte se, že může duchovní píseň působit výchovně? Ano Ne
- 9) znáte některé křesťanské písně, které by se mohly zpívat v jinou dobu, než o Vánocích? Pokud ano, které? *několik písní z HOSAN, CAUTATE ...*
- 10) které písně využíváte nejčastěji ve svých hodinách? (lidové, koledy, duchovní, rockové, populární....) *lidové*
- 11) zařazujete něco z duchovní tematikou (zpěv, poslech, motivace) do svých hodin HV?
Ano – o které skladby nebo písně se jedná?
KOLEDY
Ne – učinil /a/ byste tak? Ano Ne
- 12) souhlasil /a/ byste se zařazením písní s duchovní tematikou do zpěvníků pro 1. stupeň základní školy? Ano Ne
- 13) Uvítal /a/ byste existenci školení týkající se využívání duchovních písní v hodinách HV? Ano Ne
- 14) Navštívil /a/ byste takové školení? Ano Ne
- 15) znáte některý ze zpěvníků zabývajících se duchovní tematikou?
Ne
Ano - který *viz bod 9) + HLAVOL, KORONIA*
- 16) zapojil /a/ byste svou třídu do projektového vyučování s duchovní tematikou Ano Ne
- 17) uveďte prosím některé nápady pro zpracování duchovní tematiky
*• Zpěv s husitským; spojení s hodinou náboženství
- učivo o Bibli (knihy knih - náklad list)
písně např. Daniel ...*

ženi učitelé, jsem studentkou 4. ročníku oboru učitelství 1. st. ZŠ a tímto bych vás chtěla požádat o
plnění dotazníku k mé diplomové práci na téma Možnosti využití duchovní písně v hodinách HV na
tupni ZŠ. Za vaše názory a spolupráci předem děkuji.

- 1) učíte na : státní škole soukromé škole církevní škole
- 2) jak dlouho učíte 13 let kterou třídu učíte nyní a počet dětí 2. vst, 20
- 3) co si představujete pod pojmem duchovní píseň nebo hudba
CÍRKEVNÍ SKLADBY
- 4) máte svého oblíbeného skladatele?
- ano, kterého MOZART
- ne
- 5) má hudba s církevní tematikou v ČR bohatnou hudební tradici? Ano Ne
- 6) navštívili byste s dětmi koncert duchovní hudby? Ano Ne
- 7) myslíte, že má náboženská hudba své místo ve škole? Ano Ne
- 8) domníváte se, že může duchovní píseň působit výchovně? Ano Ne
- 9) znáte některé křesťanské písně, které by se mohly zpívat v jinou dobu, než o Vánocích? Pokud
ano, které? NE
- 10) které písně využíváte nejčastěji ve svých hodinách? (lidové, koledy, duchovní, rockové,
populární....)
LIDOVÉ, DĚTSKÉ, POPULÁRNÍ
- 11) zařazujete něco z duchovní tematikou (zpěv, poslech, motivace) do svých hodin HV?
Ano – o které skladby nebo písně se jedná?
J. J. Rybn. čtení mše VÁNOČNÍ
Ne – učinil /a/ byste tak? Ano Ne
- 12) souhlasil /a/ byste se zařazením písní s duchovní tematikou do zpěvníků pro 1. stupeň základní
školy? Ano Ne
- 13) Uvítal /a/ byste existenci školení týkající se využívání duchovních písní v hodinách HV?
Ano Ne
- 14) Navštívil /a/ byste takové školení? Ano Ne
- 15) znáte některý ze zpěvníků zabývajících se duchovní tematikou?
Ne
Ano - který
- 16) zapojil /a/ byste svou třídu do projektového vyučování s duchovní tematikou
Ano Ne
- 17) uveďte prosím některé nápady pro zpracování duchovní tematiky

* VYUŽITÍ CÍRKEVNÍ SVÁTKŮ – VÍROVÉ, VÍSEKONOCÍ => POSLECH,
URČENÍ IMAG. KARTONŮ, ZAČLENÍ DO OBDOBÍ, MODALNÍ A4 PRŮ,
BOŽNOSTI SE S VERNÍMI POUŽÍ V TĚLŮ => MODERNIZACE TĚLŮ.

14

Vážení učitelé, jsem studentkou 4. ročníku oboru učitelství 1. st. ZŠ a tímto bych vás chtěla požádat o vyplnění dotazníku k mé diplomové práci na téma Možnosti využití duchovní písně v hodinách HV na 1. stupni ZŠ. Za vaše názory a spolupráci předem děkuji.

- 1) učíte na : státní škole soukromé škole církevní škole
- 2) jak dlouho učíte 1 let kterou třídu učíte nyní a počet dětí 4. r., 25
- 3) co si představujete pod pojmem duchovní píseň nebo hudba
 - CHRÁMOVÉ SKLADBY
 - ETNICKÁ HUDBA
- 4) máte svého oblíbeného skladatele?
 - Ano kterého BACH, VIVALDI, SCHUBERT, HÄNDEL, MICHAEL, VEJVANOVSKÝ
 - ne HUDBA
- 5) má hudba s církevní tematikou v ČR bohatnou hudební tradici? Ano Ne
- 6) navštívili byste s dětmi koncert duchovní hudby? Ano Ne
- 7) myslíte, že má náboženská hudba své místo ve škole? Ano Ne
- 8) domníváte se, že může duchovní píseň působit výchovně? Ano Ne
- 9) znáte některé křesťanské písně, které by se mohly zpívat v jinou dobu, než o Vánocích? Pokud ano, které?
MADRINANSKÉ
- 10) které písně využíváte nejčastěji ve svých hodinách? (lidové, koledy, duchovní, rockové, populární....) POPULÁRNÍ, ROCKOVÉ
- 11) zařazujete něco z duchovní tematikou (zpěv, poslech, motivace) do svých hodin HV?
Ano – o které skladby nebo písně se jedná?
ROSIČKA (MICHAEL), Ď. MŠE VÁNOCNÍ (RYBA)
Ne – učinil /a/ byste tak? Ano Ne
- 12) souhlasil /a/ byste se zařazením písní s duchovní tematikou do zpěvníků pro 1. stupeň základní školy? Ano Ne
- 13) Uvítal /a/ byste existenci školení týkající se využívání duchovních písní v hodinách HV? Ano Ne
- 14) Navštívil /a/ byste takové školení? Ano Ne
- 15) znáte některý ze zpěvníků zabývajících se duchovní tematikou?
Ne
Ano - který KANONÁL
- 16) zapojil /a/ byste svou třídu do projektového vyučování s duchovní tematikou Ano Ne
- 17) uveďte prosím některé nápady pro zpracování duchovní tematiky
 - HISTORICKÁ KAŽDODENNOST NA TEXTU
 - VÝVOJ MELODICKÉ TYPOLOGIE
 - NA ETNICKÉ DUCH. HUDBĚ KULTURNÍ ROZDÍLY

Vážený učiteli, jsem studentkou 4. ročníku oboru učitelství 1. st. ZŠ a tímto bych vás chtěla požádat o vyplnění dotazníku k mé diplomové práci na téma Možnosti využití duchovní písně v hodinách HV na 1. stupni ZŠ. Za vaše názory a spolupráci předem děkuji.

- 1) učíte na : státní škole ☒ soukromé škole církevní škole
- 2) jak dlouho učíte 2 let kterou třídu učíte nyní a počet dětí 1. třída (23 dětí)
- 3) co si představujete pod pojmem duchovní píseň nebo hudba
- skladba, která svou melodií nebo textem vyjadřuje duchovní motiv, přiloch...
- 4) máte svého oblíbeného skladatele?
- ano kterého J. M. Talbot ; zpěvy z Taire'
- ne
- 5) má hudba s církevní tematikou v ČR bohatnou hudební tradici? Ano Ne
- 6) navštívili byste s dětmi koncert duchovní hudby? Ano Ne
- 7) myslíte, že má náboženská hudba své místo ve škole? Ano Ne
- 8) domníváte se, že může duchovní píseň působit výchovně? Ano Ne
- 9) znáte některé křesťanské písně, které by se mohly zpívat v jinou dobu, než o Vánocích? Pokud ano, které? ukolichavky (např. "Žeteli bělouška holubička" - B. Smetana)
- 10) které písně využíváte nejčastěji ve svých hodinách? (lidové, koledy, duchovní, rockové, populární....) lidové, koledy; populární pro děti (kuklár + Svičák apod.)
- 11) zařazujete něco z duchovní tematikou (zpěv, poslech, motivace) do svých hodin HV?
Ano – o které skladby nebo písně se jedná? jako motivace k VV; jako relaxační hudba (např. zpěvy z Taire')
Ne – učinil /a/ byste tak? Ano Ne
- 12) souhlasil /a/ byste se zařazením písní s duchovní tematikou do zpěvníků pro 1. stupeň základní školy? Ano Ne
- 13) Uvítal /a/ byste existenci školení týkající se využívání duchovních písní v hodinách HV? Ano Ne
- 14) Navštívil /a/ byste takové školení? Ano Ne
- 15) znáte některý ze zpěvníků zabývajících se duchovní tematikou?
Ne
Ano - který kameionat; sbírky lid. koled
- 16) zapojil /a/ byste svou třídu do projektového vyučování s duchovní tematikou
Ano Ne
- 17) uveďte prosím některé nápady pro zpracování duchovní tematiky

Vážený učiteli, jsem studentkou 4. ročníku oboru učitelství 1. st. ZŠ a tímto bych vás chtěla požádat o vyplnění dotazníku k mé diplomové práci na téma Možnosti využití duchovní písně v hodinách HV na 1. stupni ZŠ. Za vaše názory a spolupráci předem děkuji.

- 1) učíte na : státní škole soukromé škole církevní škole
- 2) jak dlouho učíte 18 let kterou třídu učíte nyní a počet dětí 1. třída, 25 dětí
- 3) co si představujete pod pojmem duchovní píseň nebo hudba
KOLEDY, SPIRITUÁLY
- 4) máte svého oblíbeného skladatele?
- ano, kterého
- ne
- 5) má hudba s církevní tematikou v ČR bohatnou hudební tradici? Ano Ne
- 6) navštívili byste s dětmi koncert duchovní hudby? Ano Ne
- 7) myslíte, že má náboženská hudba své místo ve škole? Ano Ne
- 8) domníváte se, že může duchovní píseň působit výchovně? Ano Ne
- 9) znáte některé křesťanské písně, které by se mohly zpívat v jinou dobu, než o Vánocích? Pokud ano, které?
spirituály
- 10) které písně využíváte nejčastěji ve svých hodinách? (lidové, koledy, duchovní, rockové, populární....)
lidové
- 11) zařazujete něco z duchovní tematikou (zpěv, poslech, motivace) do svých hodin HV?
Ano - o které skladby nebo písně se jedná? KOLEDY
- Ne – učinil /a/ byste tak? Ano Ne
- 12) souhlasil /a/ byste se zařazením písní s duchovní tematikou do zpěvníků pro 1. stupeň základní školy? Ano Ne
- 13) Uvítal /a/ byste existenci školení týkající se využívání duchovních písní v hodinách HV? Ano Ne
- 14) Navštívil /a/ byste takové školení? Ano Ne
- 15) znáte některý ze zpěvníků zabývajících se duchovní tematikou?
Ne
Ano - který
- 16) zapojil /a/ byste svou třídu do projektového vyučování s duchovní tematikou Ano Ne
- 17) uveďte prosím některé nápady pro zpracování duchovní tematiky
obrazlo o využitím duchovní tematiky

Vážení učitelé, jsem studentkou 4. ročníku oboru učitelství 1. st. ZŠ a tímto bych vás chtěla požádat o vyplnění dotazníku k mé diplomové práci na téma Možnosti využití duchovní písně v hodinách HV na 1. stupni ZŠ. Za vaše názory a spolupráci předem děkuji.

- 1) učíte na : státní škole soukromé škole církevní škole
- 2) jak dlouho učíte 32 let kterou třídu učíte nyní a počet dětí 3 26
- 3) co si představujete pod pojmem duchovní píseň nebo hudba
hudba s náboženskou, církevní, písně
- 4) máte svého oblíbeného skladatele?
- ano, kterého *Gemalano, Brněň, Mozart*
- ne
- 5) má hudba s církevní tematikou v ČR bohatnou hudební tradici? (Ano) Ne
- 6) navštívili byste s dětmi koncert duchovní hudby? (Ano) Ne
- 7) myslíte, že má náboženská hudba své místo ve škole? (Ano) Ne
- 8) domníváte se, že může duchovní píseň působit výchovně? (Ano) Ne
- 9) znáte některé křesťanské písně, které by se mohly zpívat v jinou dobu, než o Vánocích? Pokud ano, které?
- 10) které písně využíváte nejčastěji ve svých hodinách? (lidové, koledy, duchovní, rockové, populární....)
vánoční písničky
- 11) zařazujete něco z duchovní tematikou (zpěv, poslech, motivace) do svých hodin HV?
Ano – o které skladby nebo písně se jedná?
vánoční písničky
Ne – učinil /a/ byste tak? Ano Ne
- 12) souhlasil /a/ byste se zařazením písní s duchovní tematikou do zpěvníků pro 1. stupeň základní školy? *ne, málo, měli bychom psát hudbu a hudbu* Ano Ne
- 13) Uvítal /a/ byste existenci školení týkající se využívání duchovních písní v hodinách HV?
školení mě ne láká Ano Ne
- 14) Navštívil /a/ byste takové školení? Ano ne Ne
- 15) znáte některý ze zpěvníků zabývajících se duchovní tematikou?
Ne
Ano - který
- 16) zapojil /a/ byste svou třídu do projektového vyučování s duchovní tematikou
skládání písniček, písničky, nové písničky Ano (Ne)
- 17) uveďte prosím některé nápady pro zpracování duchovní tematiky

Vážení učitelé, jsem studentkou 4. ročníku oboru učitelství 1. st. ZŠ a tímto bych vás chtěla požádat o vyplnění dotazníku k mé diplomové práci na téma Možnosti využití duchovní písně v hodinách HV na 1. stupni ZŠ. Za vaše názory a spolupráci předem děkuji.

- 1) učíte na : ☒ státní škole ☐ soukromé škole ☐ církevní škole
- 2) jak dlouho učíte 4 let kterou třídu učíte nyní a počet dětí 1. tř. 4.0.2014
- 3) co si představujete pod pojmem duchovní píseň nebo hudba
duchovní kostelní písně a organa
- 4) máte svého oblíbeného skladatele?
- ☒ ano, kterého J. S. Bach, B. Smetana
- ☐ ne
- 5) má hudba s církevní tematikou v ČR bohatnou hudební tradici? ☒ Ano ☐ Ne
- 6) navštívili byste s dětmi koncert duchovní hudby? ☐ Ano ☒ Ne
- 7) myslíte, že má náboženská hudba své místo ve škole? ☐ Ano ☒ Ne
- 8) domníváte se, že může duchovní píseň působit výchovně? ☒ Ano ☐ Ne
- 9) znáte některé křesťanské písně, které by se mohly zpívat v jinou dobu, než o Vánocích? Pokud ano, které? O pane nido
- 10) které písně využíváte nejčastěji ve svých hodinách? (lidové, koledy, duchovní, rockové, populární....) lidové, umělé, koledy, country
- 11) zařazujete něco z duchovní tematikou (zpěv, poslech, motivace) do svých hodin HV?
☒ Ano → o které skladby nebo písně se jedná? Koledy
☒ Ne - učinil /a/ byste tak? ☐ Ano ☐ Ne
- 12) souhlasil /a/ byste se zařazením písní s duchovní tematikou do zpěvníků pro 1. stupeň základní školy? ☐ Ano ☒ Ne
- 13) Uvítal /a/ byste existenci školení týkající se využívání duchovních písní v hodinách HV? ☐ Ano ☒ Ne
- 14) Navštívil /a/ byste takové školení? ☐ Ano ☒ Ne
- 15) znáte některý ze zpěvníků zabývajících se duchovní tematikou?
☒ Ne
☐ Ano - který
- 16) zapojil /a/ byste svou třídu do projektového vyučování s duchovní tematikou ☐ Ano ☒ Ne
- 17) uveďte prosím některé nápady pro zpracování duchovní tematiky

Vážený učiteli, jsem studentkou 4. ročníku oboru učitelství 1. st. ZŠ a tímto bych vás chtěla požádat o vyplnění dotazníku k mé diplomové práci na téma Možnosti využití duchovní písně v hodinách HV na 1. stupni ZŠ. Za vaše názory a spolupráci předem děkuji.

- 1) učíte na : ☒ státní škole ☒ soukromé škole ☒ církevní škole
- 2) jak dlouho učíte 20 let kterou třídu učíte nyní a počet dětí 25 2. třída
- 3) co si představujete pod pojmem duchovní píseň nebo hudba
basilmi, varhanmi
- 4) máte svého oblíbeného skladatele?
- ☒ ano, kterého MOZART, SMETANA
- ☐ ne
- 5) má hudba s církevní tematikou v ČR bohatnou hudební tradici? ☒ Ano ☐ Ne
- 6) navštívili byste s dětmi koncert duchovní hudby? ☐ Ano ☒ Ne
- 7) myslíte, že má náboženská hudba své místo ve škole? ☐ Ano ☒ Ne
- 8) domníváte se, že může duchovní píseň působit výchovně? ☒ Ano ☐ Ne
- 9) znáte některé křesťanské písně, které by se mohly zpívat v jinou dobu, než o Vánocích? Pokud ano, které? O pane náš...
- 10) které písně využíváte nejčastěji ve svých hodinách? ☒ lidové koledy, duchovní, rockové, populární....) amické, country
- 11) zařazujete něco z duchovní tematikou (zpěv, poslech, motivace) do svých hodin HV?
☒ Ano - o které skladby nebo písně se jedná? koledy
☒ Ne - učinil /a/ byste tak? ☐ Ano ☐ Ne
- 12) souhlasil /a/ byste se zařazením písní s duchovní tematikou do zpěvníků pro 1. stupeň základní školy? ☐ Ano ☒ Ne
- 13) Uvítal /a/ byste existenci školení týkající se využívání duchovních písní v hodinách HV? ☐ Ano ☒ Ne
- 14) Navštívil /a/ byste takové školení? ☐ Ano ☒ Ne
- 15) znáte některý ze zpěvníků zabývajících se duchovní tematikou?
☒ Ne
☐ Ano - který
- 16) zapojil /a/ byste svou třídu do projektového vyučování s duchovní tematikou ☐ Ano ☒ Ne
- 17) uveďte prosím některé nápady pro zpracování duchovní tematiky

17) uveďte prosím některé nápady pro zpracování duchovní tematiky

Vážení rodiče, jsem studentkou 4. ročníku oboru učitelství 1. st. ZŠ a tímto bych vás chtěla požádat o vyplnění dotazníku k mé diplomové práci na téma Možnosti využití duchovní písně v hodinách HV na 1. stupni ZŠ. Za vaše názory a spolupráci předem děkuji.

1) máte dítě navštěvující některý ročník 1. stupně ZŠ

☒ Ano

☐ Ne

2) co si představujete pod pojmem duchovní píseň nebo hudba

Cokoliv spojeno s duchovním a posítkem člověka.

3) máte svého oblíbeného skladatele?

☒ ano
☐ ne

kterého *J. S. Bach*

4) má hudba s církevní tematikou v ČR bohatnou hudební tradici?

☒ Ano

☐ Ne

5) navštívili byste s dětmi koncert duchovní hudby?

☐ Ano

☒ Ne

6) myslíte, že má náboženská hudba své místo ve škole?

☐ Ano

☒ Ne

7) domníváte se, že může duchovní píseň působit výchovně?

☐ Ano

☒ Ne

8) zpíváte s dětmi i jiné duchovní písně než pouze o Vánocích

☐ ne

☐ ano - které

9) uvítali byste zařazení duchovních písní do hodin HV?

☐ Ano

☒ Ne

10) Souhlasili byste se zařazením písní zabývajících se duchovní tematikou do zpěvníků pro 1. stupeň ZŠ?

☐ Ano

☒ Ne

Vážení rodiče, jsem studentkou 4. ročníku oboru učitelství 1. st. ZŠ a tímto bych vás chtěla požádat o vyplnění dotazníku k mé diplomové práci na téma Možnosti využití duchovní písně v hodinách HV na 1. stupni ZŠ. Za vaše názory a spolupráci předem děkuji.

- 1) máte dítě navštěvující některý ročník 1. stupně ZŠ ☒ Ano Ne
- 2) co si představujete pod pojmem duchovní píseň nebo hudba
PÍSEŇ K PANNĚ MARII NEBO K BOHU
- 3) máte svého oblíbeného skladatele?
 ano, kterého
 ☒ ne
- 4) má hudba s církevní tematikou v ČR bohatnou hudební tradici? ☒ Ano Ne
- 5) navštívili byste s dětmi koncert duchovní hudby? ☒ Ano Ne
- 6) myslíte, že má náboženská hudba své místo ve škole? ☒ Ano Ne
- 7) domníváte se, že může duchovní píseň působit výchovně? ☒ Ano Ne
- 8) zpíváte s dětmi i jiné duchovní písně než pouze o Vánocích
 ne
 ☒ ano - které *MARIÁNSKÉ*
- 9) uvítali byste zařazení duchovních písní do hodin HV? ☒ Ano Ne
- 10) Souhlasili byste se zařazením písní zabývajících se duchovní tematikou do zpěvníků pro 1. stupeň ZŠ? ☒ Ano Ne

Vážení rodiče, jsem studentkou 4. ročníku oboru učitelství 1. st. ZŠ a tímto bych vás chtěla požádat o vyplnění dotazníku k mé diplomové práci na téma Možnosti využití duchovní písně v hodinách HV na 1. stupni ZŠ. Za vaše názory a spolupráci předem děkuji.

1) máte dítě navštěvující některý ročník 1. stupně ZŠ ☒ Ano ☐ Ne

2) co si představujete pod pojmem duchovní píseň nebo hudba

Písně které se zpívají a festelují o Vánocích.

3) máte svého oblíbeného skladatele?

☒ ano, kterého *Šuk*
☐ ne

4) má hudba s církevní tematikou v ČR bohatnou hudební tradici? ☒ Ano ☐ Ne

5) navštívili byste s dětmi koncert duchovní hudby? ☐ Ano ☒ Ne

6) myslíte, že má náboženská hudba své místo ve škole? ☒ Ano ☐ Ne

7) domníváte se, že může duchovní píseň působit výchovně? ☒ Ano ☐ Ne

8) zpíváte s dětmi i jiné duchovní písně než pouze o Vánocích

☒ ne
☐ ano - které

9) uvítali byste zařazení duchovních písní do hodin HV? ☐ Ano *i* ☐ Ne

10) Souhlasili byste se zařazením písní zabývajících se duchovní tematikou do zpěvníků pro 1. stupeň ZŠ? ☐ Ano *i* ☐ Ne

Vážený rodiče, jsem studentkou 4. ročníku oboru učitelství 1. st. ZŠ a tímto bych vás chtěla požádat o vyplnění dotazníku k mé diplomové práci na téma Možnosti využití duchovní písně v hodinách HV na 1. stupni ZŠ. Za vaše názory a spolupráci předem děkuji.

1) máte dítě navštěvující některý ročník 1. stupně ZŠ ☒ Ano ☐ Ne

2) co si představujete pod pojmem duchovní píseň nebo hudba
mě, co nám přibližuje život Ježíše Krista a svatých

3) máte svého oblíbeného skladatele?

☒ ano, ☐ ne
kterého

4) má hudba s církevní tematikou v ČR bohatnou hudební tradici?

☐ Ano

☒ Ne

5) navštívili byste s dětmi koncert duchovní hudby?

☒ Ano

☐ Ne

6) myslíte, že má náboženská hudba své místo ve škole?

☒ Ano

☐ Ne

7) domníváte se, že může duchovní píseň působit výchovně?

☒ Ano

☐ Ne

8) zpíváte s dětmi i jiné duchovní písně než pouze o Vánocích

☒ ne *někdy*
☐ ano - které

9) uvítali byste zařazení duchovních písní do hodin HV?

☒ Ano

☐ Ne

10) Souhlasili byste se zařazením písní zabývajících se duchovní tematikou do zpěvníků pro 1. stupeň ZŠ?

☒ Ano

☐ Ne

Vážení rodiče, jsem studentkou 4. ročníku oboru učitelství 1. st. ZŠ a tímto bych vás chtěla požádat o vyplnění dotazníku k mé diplomové práci na téma Možnosti využití duchovní písně v hodinách HV na 1. stupni ZŠ. Za vaše názory a spolupráci předem děkuji.

1) máte dítě navštěvující některý ročník 1. stupně ZŠ

~~Ano~~

Ne

2) co si představujete pod pojmem duchovní píseň nebo hudba

*kostelní písně
a písně s duchovní
tématikou*

3) máte svého oblíbeného skladatele?

~~ano,~~
ne

kterého

4) má hudba s církevní tematikou v ČR bohatnou hudební tradici?

Ano

~~Ne~~

5) navštívili byste s dětmi koncert duchovní hudby?

Ano

~~Ne~~

6) myslíte, že má náboženská hudba své místo ve škole?

Ano

~~Ne~~

7) domníváte se, že může duchovní píseň působit výchovně?

Ano

~~Ne~~

8) zpíváte s dětmi i jiné duchovní písně než pouze o Vánocích

ne

~~ano~~ - které

9) uvítali byste zařazení duchovních písní do hodin HV?

Ano

~~Ne~~

10) Souhlasili byste se zařazením písní zabývajících se duchovní tematikou do zpěvníků pro 1. stupeň ZŠ?

Ano

~~Ne~~